

DOCUMENT

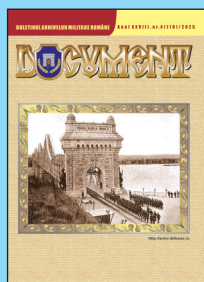
Buletinul Arhivelor Militare Române
Anul XXVIII, nr. 4 (110)/2025

Director fondator

Prof. univ. Dr. Valeriu Florin DOBRINESCU (1943-2003)

Publicație recunoscută de către

Consiliul Național al Cercetării Științifice din Învățământul Superior,
în categoria „D”, cod 241 și inclusă în Catalogul ROAD

Coperta 1 – Podul
„Regele Carol I”
(construit între 1890-
1895, ing. Anghel
Saligny), sursa: *internet*
Coperta 4 – Războiul
Crimeii – „Șarja
cavaleriei ușoare”,
pictură de Richard
Caton Woodville Jr.,
sursa: *internet*

Editor coordonator:

Comandor Marius-Corneliu CROITORU

Redactor-șef:

Dr. Teodora GIURGIU

Tel./fax: 021-318.53.85, 021-318.53.67/1022309

amnr@mapn.ro

Redactori:

Daniela Florentina BORCAN, Dr. Lucian DRĂGHICI,
Dr. Oana Anca OTU, Raluca TUDOR

Coperte:

Valentin MACARIE, Mădălina DANCUI

Tehnoredactare computerizată:

Mădălina DANCUI

Consiliul științific:

- Conf. univ. Dr. Florian BICHR
- Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
- Prof. univ. Dr. Valentin CIOREBA
- Universitatea „Ovidius” Constanța
- Prof. univ. Dr. Marian COJOC
- Universitatea „Ovidius” Constanța
- Colonel Dr. Liviu CORCIU
- Direcția Instanțelor Militare
- Colonel (r) prof. univ. Dr. Alesandru DUȚU
- Comisia Română de Istorie Militară
- Colonel (r) prof. univ. Dr. Ion GIURCĂ
- Universitatea „Hyperion” din București
- Dr. Luminița GIURGIU
- Comisia Română de Istorie Militară
- Comandor (r) Dr. Marian MOȘNEAGU
- Centrul de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe
cu Armata României „General Paul Teodorescu”
- Colonel (r) prof. univ. Dr. Alexandru OȘCA
- Comisia Română de Istorie Militară
- Prof. univ. Dr. Petre OTU
- Comisia Română de Istorie Militară
- Prof. univ. Dr. Dumitru PREDA
- Membrii corespondenți ai Academiei Române
- Prof. univ. Dr. Ioan SCURTU
- Academia Oamenilor de Știință
- Dr. Alin SPĂNU
- Universitatea din București
- General de brigadă (r) Dr. Mircea TĂNASE
- Comisia Română de Istorie Militară

Sumar în limba engleză:

Dr. Teodora GIURGIU

Distribuție:

Agencia Media a Armatei

Adresa redacției:

Drumul Taberei nr. 7H, sector 6, cod 61353,
București. Tel./fax: 021-318.53.85; 021-318.53.67/1022309

e-mail: amnr@mapn.ro

http://amnr.defense.ro

Buletinul Arhivelor Militare Române apare trimestrial, sub egida
Arhivelor Militare Naționale Române. Publică articole pe teme de
istorie universală și românească, precum și documente provenind
din Arhivele Militare Române, dar și din alte arhive din țară
sau străinătate.

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor revine autorilor.
Manuscrisele nu se înapoiază. Reproducerea articolelor sau a
documentelor publicate se poate face numai cu indicarea autorului
articolului și a titlului revistei.

ISSN 1454-0924

Tiparul este executat

la Centrul Tehnic-Editorial al Armatei

C.53/2026 B 00139

SUMAR

STUDII/DOCUMENTE

*Războiul Crimeii. Ciocnirea imperiilor și unirea
Principatelor Române*

Colonel Cezar CUCOȘ

1

*Ordinul „Steaua României” conferit, în 1895,
lui Anghel Saligny*

Dr. Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS

11

*„Butoiul cu pulbere al Europei” în vâltoarea Primului
Război Mondial (1914-1916)*

Dr. Cornel MĂRCULESCU

14

*Vizita suveranilor României Mari în Bucovina (16-17
mai 1920) consemnată în paginile „Monitorului Oficial”*

Dr. Luminița GIURGIU

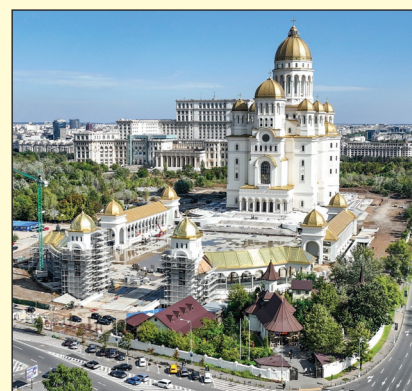
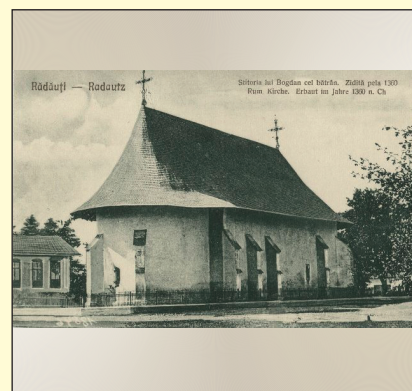
Dr. Teodora GIURGIU

33

Industria de apărare a României în anii 1976-1977

Dr. Viorel GHEORGHE

45

VARIA

O catedrală monumentală a neamului românesc

General de brigadă (rtr.) Ion I. DĂNILĂ

53

AGORA / ANIVERSĂRI

57

SEMNALE EDITORIALE

63

RĂZBOIUL CRIMEII. CIOCNIREA IMPERIILOR ȘI UNIREA PRINCIPATELOR ROMÂNE

Colonel Cezar CUCOȘ

*Motto: „Învățați cât puteți de mult din trecut!
Cum altfel am putea încerca măcar să ghicim ce o să se
întâmpine în viitor?”*
Winston Churchill

În anul 1853, țarul Nicolae I al Rusiei a cerut sultanului turc să-i recunoască dreptul de protectorat asupra creștinilor ortodocși din Imperiul Otoman. Refuzul Porții a dus la declanșarea războiului ruso-turc, conflict în care aveau să intre, de partea turcilor, și Franța, Anglia și Regatul Sardiniei. Început la Silistra, războiul s-a mutat ulterior la Sevastopol, fapt care i-a adus și numele de **Războiul Crimeii** din 1853-1856.

În timpul conflictului, Principatele Române au fost ocupate mai întâi de trupele ruse, apoi de cele austriece, până în 1856, când, după moartea țarului Nicolae I și urcarea pe tronul Rusiei a lui Alexandru al II-lea, Sevastopolul cade și astfel se încheie pacea, la Paris. Atât creștinii din Imperiul Otoman, cât și Principatele Române intrau în aceste condiții sub protectoratul marilor puteri europene - Franța, Anglia, Rusia, Prusia, Italia și Austria.

De asemenea, prin tratatul de pace, județele Ismail, Cahul și Bolgrad se alăturau Sudului Basarabiei, iar la Galați, lua ființă *Comisiunea Europeană a Dunării*², organism internațional care supraveghea libera circulație pe Dunăre.

Revendicările românilor, însă, prezentate pe timpul lucrărilor Conferinței de Pace de la Paris, susținute

și de Napoleon al III-lea, împăratul Franței, care promova la acea vreme o politică externă în sprijinul popoarelor latine, aveau să conducă în final la mult râvnita Unire a Principatelor Române, în anul 1859.

Contextul general și invazia rusă în Principatele Române

Cauzele geopolitice ale conflictului au fost determinate de agresiunea Imperiului Rus și preferința franco-britanică de a sprijini Imperiul Otoman, aflat în declin, pentru a menține echilibrul de putere în Europa. În fapt, scânteia care a declanșat focul

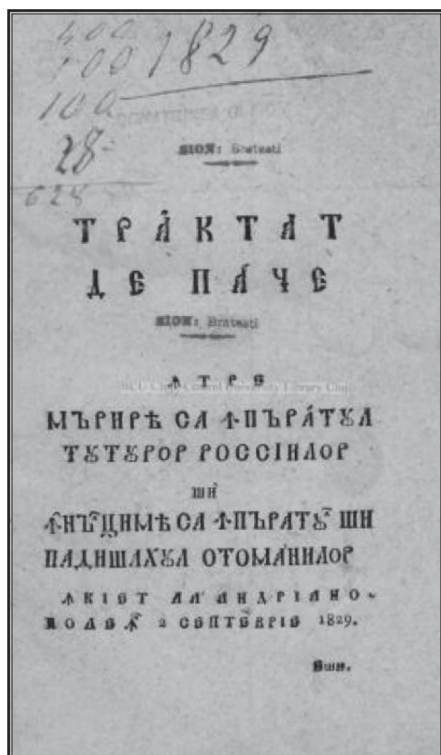
războiului s-a aprins dintr-un dezacord în problema minorităților creștine din Palestina. În această regiune, parte a Imperiului Otoman atunci, Rusia promova drepturile bisericii ortodoxe răsăritene, în timp ce francezii le susțineau pe cele ale romano-catolicilor.

După anul 1848, profitând de tulburările interne ale celorlalte puteri europene, Rusia

se pregătise, pe toate căile, să-și extindă influența în regiune. Țarul Nicolae I era tot mai interesat de o împărțire a Imperiului Otoman (poreclit „*bolnavul Europei*”) între Anglia și Rusia, excluzând Franța din ecuație. În gândirea sa, Angliei i-ar fi revenit astfel Egiptul și Creta, iar Rusia trebuia să formeze, sub protectoratul său, principatele independente ale Moldovei, Valahiei, Bulgariei și Serbiei. Primind răspunsul negativ al Angliei în această chestiune, țarul s-a îndreptat către turci, cerând Sublimei Porți, în martie 1853, să-i acorde dreptul de protecție asupra creștinilor

Războiul Crimeii – „Șarja cavaleriei ușoare”, pictură de Richard Caton Woodville Jr.

1829. Tratatul de Pace de la Adrianopol

războaie duse împotriva Imperiului Otoman, Rusia își consolidase poziția față de Principatele Dunărene, devenind tot mai agresivă. Prin Tratatul de la Iași (1792), aceasta anexase teritoriul dintre Bug și Nistru, ajungând astfel pentru prima dată să se învecineze cu Moldova. Tratatul de la București (1812) a permis Rusiei să anexeze și Basarabia, parte a Moldovei dintre Nistru și Prut, iar Tratatul de la Adrianopol (1829) i-a acordat Imperiului Țarist un protectorat efectiv asupra Principatelor, statut pe care rușii îl vor deține până la Războiul Crimeii.

În perioada de dinainte și în timpul Războiului Crimeii, Moldova și Țara Românească contribuiau substanțial la înclinarea balanței politicii marilor puteri europene. De altfel, în 1853, subiectul Principatele Române a stat în centrul discuțiilor de la Viena, pe timpul conferințelor privind chestiunea orientală, iar Austria s-a angajat față de Poartă în sensul revenirii la *status-quo*, refuzând în același timp propunerea Rusiei de a ocupa o parte din Peninsula Balcanică. „Aș vrea ca atunci când voi pune stăpânire pe Principate, tu să procedezi la fel cu Serbia și Herțegovina” – îi scrisese țarul Nicolae I împăratului Franz Josef, la 30 mai 1853³. Refuzul Austriei, din considerente proprii sau determinate de o posibilă colaborare cu Rusia pentru împărțirea posesiunilor europene ale Imperiului Otoman, scoate în evidență importanța Principatelor Române în cursul crizei orientale din acea vreme, când intraseră în

din Imperiul Otoman. Refuzat și de către sultan, Nicolae I, supranumit „țarul de fier”, a transmis acestuia un ultimatum, gest care va duce în final la ruperea relațiilor cu turcii, redând Rusiei spiritul de *crucia* dă împotriva Islamului, dușmanul său tradițional.

Pe de altă parte, după trei

coliziune interesele celor mai mari puteri din Europa.

Sub pretextul refuzului dat de sultan lui Alexandr Menșikov, ambasadorul rus la Constantinopol, la 3 iulie 1853, Rusia a invadat Principatele Dunărene cu 91.000 de soldați și 240 de tunuri⁴, ocupând un lung aliniament între Galați și Calafat. După alte surse, trupele rusești

Generalul Mikhail Dmitrievici Gorceakov (1793-1861)

de ocupație nu depășeau 70.000 de oameni, un contingent insuficient însă pentru a putea trece la ofensivă împotriva turcilor⁵. Pe măsură ce trupele rusești comandate de Mikhail Dmitrievici Gorceakov⁶ pătrundeau în teritoriul românesc, Rusia a lansat o proclamație în care se arăta că nu există o intenție de amestec în treburile interne ale Principatelor, că ocupația va fi una de scurtă durată, fiind motivată doar printr-o chestiune de onoare, iar cheltuielile vor fi decontate în integralitate. „Noi nu venim în mijlocul vostru nici cu gând de cucerire, nici cu intenția de a modifica instituțiile care vă conduc și situația politică pe care v-o garantează tratatele solemne” – declara prințul Gorceakov, odată intrat pe teritoriul românesc⁷.

Inițial, trupele ruse au invadat Principatele cu scopul de a intimida „bolnavul Europei”, mai ales că distribuția acestora pe un front atât de întins nu îngăduia rușilor să declanșeze o ofensivă serioasă spre Sud, împotriva unui inamic susținut de puterile occidentale.

La 23 iunie 1853, consulul Rusiei la București, Halcinski, îi scria domnitorului Moldovei, Grigore Ghica, explicându-i modul cum ar urma să se comporte cei doi domnitori ai Principatelor atât cu Constantinopolul, cât și cu ministrul otoman. Relațiile trebuiau „să înceteze din ziua în care trupele rusești vor ocupa militar Principatele, și în care, prin urmare, orice influență și orice măsură din partea puterii suzerane vor trebui să rămână temporar suspendate, inclusiv plata tributului pe care cele două provincii trebuie să-l plătească Porții Otomane. Sumele de încasat vor trebui să stea la dispoziția guvernului împărțesc, care își rezervă dreptul de a le folosi cum va considera de cuviință”⁸.

Ocuparea Principatelor a produs o consternare generală în Franța și Anglia, cele două puteri occidentale înțelegând prin acest gest încălcarea *Convenției colective a strâmtorilor*⁹ din 13 iulie 1841, tratat prin care rușii s-au angajat să respecte integritatea și suveranitatea Imperiului

Otoman, inclusiv a Principatelor Române. De altfel, la 14 iulie 1853, și Poarta protestează împotriva pătrunderii armatelor rusești pe teritoriul Moldovei. Protestele marilor puteri nu i-au împiedicat însă pe ruși să continue înaintarea și jaful în Principate. Invocând protecția pe care trebuiau să o acorde populației ortodoxe din Imperiul Otoman, rușii și-au stabilit cartierul general la București, capitala Valahiei.

În Principate, însă, pretențiile și solicitările autorităților rusești creșteau de la o zi la alta, devenind din ce în ce mai umilitoare și împovărătoare pentru cei doi domnitori. În noaptea de 28/29 octombrie 1853, domnitorul Știrbei a părăsit Bucureștiul, plecând spre Sibiu și, de acolo, la Viena. Guvernarea Țării Românești a fost încredințată unui consiliu administrativ, sub conducerea marelui ban Filipescu. Știrbei părăsea țara după refuzul pe care îl făcuse solicitărilor venite de a încorpora mica armată a Țării Românești în armata rusă.

La rândul lor, moldovenii au adoptat aceeași atitudine de refuz, însă măsurile luate de către ruși echivalau practic cu o anexare a provinciilor românești, stabilind aici un guvern rus. Baronul Budberg era desemnat astfel, în numele țarului, cu titlul de președinte plenipotențiar, ca să administreze Principatele.

Încălcând proclamația pe care o prezentaseră rușii la sosire, după plecarea celor doi domnitori ai Principatelor, Gorceakov a pus stăpânire pe toate sumele din vistierie, a instituit legea marțială, a dat ordin administratorilor să trimită la București conținutul caselor comunale, a încorporat milițiile în armata rusă, autoritatea rusă devenind astfel singura administrație pe întregul cuprins al Principatelor Române.

Bătălia de la Oltenița, desen de Karl Lanzedelli

Frontul dunărean al Războiului Crimeii

În ciuda protestelor sultanului și a încercărilor Angliei, Franței, Austriei și Prusiei de a ajunge la un compromis cu rușii, refuzul celor din urmă a făcut ca, la 4 octombrie 1853, Turcia să declare război Rusiei. Trupele

turcești au debarcat pe malul stâng al Dunării și au ocupat Calafatul. Aici, milițiile române părăsiseră deja cu arme și muniții tabăra rusească și s-au oferit turcilor, care le-au dezarmat imediat și le-au trimis la vatră, unde au fost preluate de tribunalele marțiale rusești.

La 1 noiembrie 1853, țarul Nicolae I a lansat manifestul de război împotriva Turciei. Prima ciocnire s-a produs între Flotila de Dunăre rusă și bateriile turcești de la Isaccea. În luptă a căzut însuși comandantul flotei, căpitanul Warpachowski¹⁰.

Armata otomană, comandată de generalul Mihailo Latas, un ortodox de origine croată, devenit mahomedan sub numele de Omer Pașa, reorganizată de ofițeri prusaci și de către colonelul francez Bernard Magnan, a atacat, cu 3.000 de oameni, armata rusă formată din 9.000 de soldați, la Turtucaia¹¹. La început de noiembrie, Omer Pașa a ordonat atacul asupra Olteniței, care a fost ocupată de turci pe 4 noiembrie, după lupte sângeroase împotriva unităților rusești comandate de către generalul Dannenberg. Înfrângerea rușilor la Oltenița, în prima ciocnire terestră sângeroasă a războiului ruso-turc din 1853, a produs o mare impresie în întreaga Europă.

Deși era de așteptat după această victorie ca Omer Pașa să înainteze rapid către București, acolo unde avea cartierul generalul Mickhail Gorceakov, turcii evacuează după câteva zile Oltenița, retrăgându-se pe malul drept al Dunării, către Șumla.

La 30 noiembrie 1853, în zona portului Sinope, pe malul asiatic al Mării Negre, flota otomană din Marea Neagră este înfrântă de forțele navale rusești, aflate sub comanda amiralului Pavel Nahimov. Această

victorie asigura supremația flotei ruse nu doar în Marea Neagră ci și dincolo de Strâmțori, iar vestea despre izbânda navală de la Sinope a ridicat moralul trupelor rusești din Principatele Dunărene, înfrânându-le la Oltenița.

Bătălia de la Sinope, pictură de Ivan Konstantinovich Aivazovsky

La 7 ianuarie 1854, însă, o brigadă de infanterie rusă, comandată de colonelul Baumgarten a suferit o puternică lovitură dată de turci în Oltenia, la Cetate. Cu toate acestea, succesul turcilor a rămas fără urmări.

La eșecurile rușilor de la Calafat și Cetate a contribuit din plin și populația din zonă, care s-a împotrivit vehement acțiunilor acestora și simpatiza pe turci. La cartierul general al lui Omer Pașa din Șumla se găsea un număr însemnat de emigranți români, care, după Revoluția de la 1848, au fost siliți să părăsească teritoriul Principatelor. Printre aceștia se numărau frații Golescu și profesorul Petre Cernătescu. Prin legăturile pe care le aveau acasă, aceștia sprijineau comandamentul turc cu informații despre situația trupelor ruse din nordul Dunării. Emigranții români s-au oferit chiar să organizeze rezistența în spatele armatelor rusești, cum a fost cazul la Gârla, unde Gheorghe Magheru a ridicat steagul tricolor al răscoalei în mijlocul unor manifestații religioase. De teama Austriei, turcii au respins oferta românilor însă. Cu toate acestea, emigranți români care jucaseră un rol important în Revoluția de la 1848, în frunte cu Magheru, agitau neconținut populația de la nord de Dunăre și o îndemnau să se opună ordinelor trupelor de ocupație rusești. Astfel, românii zădărniceau planurile rușilor de a face joncțiunea cu sârbii în încercarea de învăluire prin flancul stâng al armatei turcești, pe la Vidin. Deși au cerut din nou, mai întâi la Vidin apoi la Galați, românii au fost refuzați de fiecare dată să ia parte la război, chiar dacă turcii apreciaseră ajutorul dat de țărani români în toiul luptelor de la Oltenița, la 4 noiembrie 1853.

Pe timpul iernii, operațiunile pe frontul dunărean au stagnat. Între timp, puterile maritime aliate cu Turcia

au declarat război Rusiei, iar Austria, al cărei rol de mijlocitoare între statele beligerante eșuase, a început să recurgă ea însăși la măsuri militare dictate de propriile interese politice. În aceste condiții, Rusia s-a văzut silită să treacă de la

postura ofensivă la cea defensivă, mai ales că intrarea în război a puterilor maritime indica mai degrabă un teatru de operații pe litoralul pontic, nicidecum unul în bazinul inferior al Dunării. Atacul neașteptat asupra Odessei indica faptul că direcția ofensivei anglo-franceze se îndrepta către Crimeea, iar pregătirile militare ale Austriei, pe un front întins ce cuprindea Galiția, Bucovina, Transilvania, Banat, până în Serbia, i-au făcut pe ruși să renunțe la operațiunile lor din Principate și să concentreze forțele în Dobrogea și la gurile Dunării, pentru a-și asigura unitatea frontului pontic, determinat de intrarea marilor puteri în război.

După ce au fost epuizate toate metodele de reconciliere diplomatică, la 13 martie 1854, Franța, Anglia și Imperiul Otoman au semnat un acord de alianță ce viza și scoaterea imediată a trupelor rusești din Principatele Dunărene, iar la 27 martie 1854, cele trei puteri aliate au declarat război Rusiei¹², implicându-se astfel în ceea ce se numea „*chestiunea orientală*”. Rusia a răspuns cu ordinul țarului Nicolae I către Gorceakov privind reluarea ofensivei contra turcilor, forțând trecerea Dunării.

Ofensiva era îndreptată împotriva centrului și flancului drept al forțelor turcești din Dobrogea, concomitent, de la Ismail, Galați și Brăila. După lupte sângeroase, au căzut Tulcea, Isaccea, Măcinul, Hârșova și, cu mari jertfe, a fost înfrântă rezistența turcească de la Babadag. Desprinse de la Dunăre, trupele turcești s-au retras în Sud, spre Valu lui Traian, regroupându-se și organizând apărarea pe aliniamentul Varna - Bazargic - Șumla, cu sprijin pe localitatea Silistra, închizând astfel drumul rușilor către Balcani.

Înaintarea rușilor în Dobrogea a determinat puterile occidentale să vină în ajutorul turcilor și pe uscat.

Constanța. Monumentul soldaților francezi răpuși de holeră
în timpul Războiului Crimeii

Timp de două luni, din martie până în mai 1854, trei divizii franceze, conduse de mareșalul Saint-Arnaud, și un corp expediționar englez, sub comanda lordului Raglan, totalizând împreună 70.000 de oameni, au debarcat în Gallipoli și s-au îndreptat către Varna, cu scopul de a-l ajuta pe Omer Pașa în apărarea Silistrei¹³. Realizând importanța acestor operațiuni, țarul a încredințat comanda supremă asupra trupelor ruse de la Dunăre generalului Ivan Paskevich-Erivansky, numit astfel după glorioasa sa victorie contra cetății Erevan din Caucaz.

Obiectiv strategic, Silistra nu a putut fi cucerită de către ruși, însă. Mai mult, încurajat de eșecul rușilor, Omer Pașa a reușit să recucerească Turtucaia, Rusciucul și Vidinul, restabilind astfel frontul dunărean¹⁴. La 20 iunie 1854, Gorciakov ordonase un nou bombardament asupra Silistrei, când un curier imperial i-a adus ordinul de retragere. Rezistența turcilor și teama de Austria, care concentrase deja trupe în Banat, i-au convins pe ruși să evacueze definitiv Principatele

Dunărene, producând imense pagube materiale și răspândind aici o puternică epidemie de holeră.

În poezia „Adio”, Grigore Alexandrescu își surprinde nemărginita sa ură împotriva rușilor, în timp ce consulul Halcinski părăsea definitiv teritoriul Principatelor:

„Adio! lung Adio! și fără revedere,
De parte, mult de parte te du din țara mea,
Pustiul Siberiei te-așteaptă cu plăcere,
Pământul să te-nghită și dracul să te ia.”

În ceea ce-i privea pe români, retragerea trupelor ruse din Țara Românească și Moldova nu a adus liniștea. Acestea au fost înlocuite rapid printr-o ocupație turco-austriacă în Principate, în timp ce frontul se muta din Dobrogea în Crimeea, prevestind un deznodământ în defavoarea Rusiei țariste.

Tinerii români reîntorși de la studii din Franța s-au oferit rapid să alcătuiască un corp de oaste, care să ia parte la asediul Sevastopolului. Acestora li s-au alăturat revoluționari de la 1848, printre care frații Golescu, C.A. Rosetti, Ion Heliade-Rădulescu. Aceștia au mers la Paris, cerând onoarea de fi combatanți alături de aliați. Însă acțiunea lor revoluționară de la 1848 nu a rămas fără ecou. Austria, cel puțin, nu concepea să vadă acel grup turbulent de intelectuali pașoptiști luptând alături de francezi, englezi, turci sau piemontezi. Refuzați și de această dată să ia parte la ostilități, tinerilor emigranți le-a rămas să se întoarcă la Paris și Londra, unde să ducă o propagandă susținută, în cercurile intelectuale de acolo, despre dorințele moldo-valahilor, pregătind astfel ceea ce urma să se întâmple la Congresul de la Paris.

Desfășurarea operațiunilor militare în Crimeea

La 23 iunie 1854, sub presiunea exercitată de aliați, țarul Nicolae I a cedat, însă răspunsul său a venit mult prea târziu pentru a evita continuarea războiului. Pe de altă parte, aduse de ruși, holera și tifosul s-au răspândit rapid în rândul trupelor aliaților, astfel că a devenit imposibil ca rușii să mai fie urmăriți în partea asiatică a Imperiului Otoman sau în Caucaz. În aceste condiții, războiul s-a mutat în **Peninsula Crimeea**, iar cucerirea Sevastopolului a devenit pentru Napoleon al III-lea obiectivul principal al conflictului.

În ciuda epidemiei de holeră și tifos, la 14 septembrie 1854, în jur de 30.000 de francezi, 23.000 de englezi și 7.000 de turci debarcau în Ievpatoria, înregistrând o primă victorie împotriva rușilor la Alma, pe 19 septembrie. Două săptămâni mai târziu, suferind de o angină pectorală, Saint-Arnaud

Napoleon al III-lea (1808-1873)

murea la bordul vaporului, care îl transporta în Franța, însă locul său a fost luat rapid de Canrobert, și astfel începea asediul Sevastopolului.

Deși rușii au închis portul Sevastopol într-un puternic dispozitiv de apărare și au încercat două contraatacuri împotriva aliaților, prin bătălia de la Balaklava¹⁵, din 25 octombrie, și cea de la Inkerman, din 5 noiembrie 1854, orașul a rămas sub asediu pe toată durata iernii. Războiul a continuat cu

trupele rămase peste iarnă în Crimeea, dar încheierea păcii părea o chestiune de timp.

Moartea țarului Nicolae I, survenită la 2 martie 1855, a adus doar o modificare a planului de asediu al aliaților. Din 10 ianuarie, Victor Emanuel, regele Piemontului, semnând tratatul de alianță cu englezii, a trimis 15.000 de soldați pentru a participa la asediul Sevastopolului¹⁶, principala bază navală rusă din Marea Neagră. Între timp, boala îl va răpi pe lordul Raglan, acesta fiind înlocuit de generalul Simpson, adus la comanda englezilor, iar Pélissier l-a înlocuit pe

Canrobert, schimbat din fruntea trupelor ca urmare a unor neînțelegeri iscate între generalii francezi.

La 7 iunie 1855, aliații cucereau reduta Mamelonul Verde, iar atacul rușilor din 16 august, pe râul Ciornaia, le-a adus francezilor o nouă victorie, la Traktir.

Bombardamentul infernal executat de aliați pe 8 septembrie a făcut ca fortul Malahov să fie cucerit în aceeași zi de zuavii¹⁷ generalului Patrice de MacMahon, în ciuda contraatacurilor suferite de francezi și englezi. Până seara, rușii au evacuat Sevastopolul, distrugând sistemul defensiv și arzând navele flotei țarului.

Asediul de 332 de zile al Sevastopolului a provocat pierderi enorme în rândul ambelor părți, însemnând peste 120.000 de ruși, 95.000 de francezi, 22.000 de englezi și 2.200 de sarzi¹⁸. Peste trei sferturi din aceste pierderi au fost provocate însă de holeră, dizenterie și tifos.

Asediul Sevastopolului, tablou de Franz Roubaud

Cucerirea Sevastopolului avea să producă din nou o uriașă impresie în Europa, după cea creată de înfrângerea rușilor la Oltenița.

Pentru a diminua presiunea asupra trupelor ruse asediate la Sevastopol, țarul Alexandru al II-lea ordonase încă din iunie 1855 generalului Nicolai

Muraviov să asedieze Karsul, cea mai importantă fortăreață a turcilor în Răsărit. Atacurile repetate ale rușilor asupra garnizoanei Kars, pe care turcii nu au reușit să o mai aprovizioneze și să o apere după venirea iernii, au făcut ca aceasta să fie cucerită pe 26 noiembrie 1855, în ultima operațiune majoră a Războiului Crimeii. Victoria rușilor la Kars, sub comanda generalului Muraviov, care a fost onorat de țar, primind porunca să-și schimbe numele în Muraviov-Karski, nu a schimbat însă deznodământul războiului.

Presiunile diplomatice exercitate de Austria și dificultățile avute în ducerea războiului au constrâns Rusia, în cele din urmă, să consimtă la tratativele de pace, mai ales că țarul Alexandru al II-lea înclina tot mai mult pentru lichidarea stării de război.

Renumit prin eșecurile tactice și gravele exemple de incompetență administrativă de ambele părți combatante, Războiul Crimeii rămâne totuși în istorie

acel conflict în care s-au experimentat noi rezultate ale progresului tehnologic de la acea vreme. Au fost folosite pentru prima dată căile ferate, armele cu țeavă ghintuită, gloanțele Minié¹⁹, telegraful

și aparatul foto²⁰. Grație celor două din urmă, evenimentele, care s-au derulat în timpul acestui ultim război religios de pe continentul european, au fost documentate, fotografiate, conținute în rapoarte și prezentate pe larg în presa vremii. Pierderile suferite atunci din cauza intemperiilor și a furtunilor pe mare au condus ulterior la apariția primelor prognoze meteorologice, iar rata mare a mortalității în rândul soldaților, nu doar din cauza rănilor, ci și a conducerii defectuoase, a condițiilor precare de trai, epidemiilor și foametei, a determinat Marea Britanie să-și profesionalizeze asistența medicală în armată, un pionierat în domeniul medicinei militare operaționale²¹.

Pentru Imperiul Rus, războiul a marcat un important punct de cotitură, subminându-i influența pe care o avea în Europa până atunci. Până la Războiul Crimeii, uriașa armată rusă stârnise teamă în toată Europa, însă slăbiciunile sale au devenit rapid evidente. Secătuiți de resurse și cu armata slăbită, rușii au realizat că singura cale pentru a-și recupera statutul de putere europeană nu era alta decât recurgerea imediată la o serie de reforme ale instituțiilor imperiale, în ceea ce privea serviciul militar, autoguvernarea locală sau abolirea iobăgiei²².

Pacea de la Paris și Unirea Principatelor Române

Congresul de la Paris (25 februarie–30 martie 1856), încheiat cu semnarea tratatului de pace ce avea să devină documentul de bază în reglementarea litigiilor europene, inclusiv cele din Imperiul Otoman, a reunit atât beligeranții (Anglia, Franța, Turcia și Rusia), cât și Austria, Prusia și Regatul Sardiniei. Tratatul impunea

condiții grele pentru Rusia, reîntorcând-o la starea sa politică de la începutul secolului al XVIII-lea. Astfel, partea de Sud a Basarabiei revenea Moldovei, regiunea Kars din Orient era restituită turcilor, iar protectoratul

Congresul de la Paris, Palatul Versailles, 1856, tablou de Édouard Louis Dubufe

exclusiv al rușilor asupra Moldovei, Țării Românești și Serbiei era desființat. De asemenea, prin tratat, stabilirea normelor de navigație la gurile Dunării era transferată unei comisii europene, iar flotei ruse îi era interzis accesul în Marea Neagră. De altfel, transferarea reglementării accesului prin Bosfor și Dardanele în Marea Neagră către puterile occidentale afecta și interesele Porții Otomane.

Pe de altă parte, tratatul recunoștea participarea turcilor, ca parteneri egali, la discutarea problemelor mondiale, în „concertul statelor europene” și interzicea imixtiunea celorlalte puteri, individual sau colectiv, în relațiile dintre sultan și supușii săi creștini. Într-un fel, această prevedere anula tratatele ruso-turce anterioare, care ofereau țărilor ruși posibilitatea de a interveni în favoarea creștinilor ortodocși din Imperiul Otoman²³.

În ceea ce privea organizarea viitoare a Moldovei și Țării Românești, tratatul menținea suzeranitatea otomană, dar institua și un *protectorat colectiv* al marilor puteri, preconizat de asemenea și pentru Serbia. Maturizarea politică și starea social-economică a Principatelor Române recomandau deja, în mod imperios, nevoia unirii acestora într-un singur stat.

Pentru români, eșecul revoluției de la 1848 a lăsat nerezolvate cele două probleme cruciale în făurirea

națiunii lor: *Unirea Principatelor* și *câștigarea Independenței* acestora. Dar evenimentele, care s-au succedat în anii următori, au adus cu sine șansa în ceea ce privea realizarea și recunoașterea *de facto* a celor două deziderate de către marile puteri.

Unioniștii români au susținut fără încetare cauza, aceea de dobândire a statutului de națiune de sine stătătoare a viitoarei Românie. Iar criza relațiilor internaționale, care a culminat cu izbucnirea Războiului Crimeii, a oferit unioniștilor prilejul de a pune în concordanță interesul românilor cu obiectivele marilor puteri în regiune. Astfel, Franța, interesată de creșterea influenței sale în Răsărit, s-a dovedit o susținătoare a ideii unei mai largi autonomii a Principatelor. La rândul său, Marea Britanie a fost de acord cu ideea unirii Principatelor, ca obstacol în calea expansiunii Rusiei în Imperiul Otoman. Ulterior însă a început să fie rezervată, dat fiind că o Românie unită ar fi servit mai degrabă intereselor franceze decât celor britanice. Până și Rusia lua în considerare o posibilă unire a Principatelor, socotind că aceasta ar contribui la despărțirea Franței de aliații săi din timpul Războiului Crimeii.

Totuși, două puteri au rămas consecvente în păstrarea statutului fiecărui Principat, manifestând opoziție față de lărgirea autonomiei sau unirea acestora. Imperiul Otoman insista în menținerea drepturilor suzerane ale Porții, în timp ce pentru

austrieci, orice consolidare a Principatelor însemna incitarea populației românești de pe cuprinsul Imperiului Austriac și un obstacol în calea pătrunderii lor politice și economice mai adânci către Dunărea de Jos.

Tratatul de la Paris din 1856, care a pus capăt Războiului Crimeii, a făcut ca marile puteri europene să subscrie la două mari chestiuni cerute de multă vreme de intelectualii și politicienii români. În primul rând, Moldova și Țara Românească au intrat sub protecția colectivă a acestor puteri, descurajându-se astfel vreo intervenție ulterioară rusă sau otomană. Tratatul impunea totodată retragerea armatelor austriece de ocupație, aflate de doi ani în Principate. În al doilea rând, marile puteri au recunoscut dreptul românilor de a se exprima în legătură cu stabilirea formei de guvernământ și de a-și decide propriul viitor, fapt consacrat ulterior prin *Convenția de la Paris din 1858*. Menită să servească drept lege de căpătâi, această *Constituție*, impusă din afară, arăta modul cum Principatele trebuie să se autoguverneze mai departe, stabilind norme fundamentale referitoare la situația politico-juridică și reorganizarea lor.

Suzeranitatea Porții Otomane rămânea însă valabilă, deși statele semnatare erau conștiente că prerogativele care mai rămăseseră acesteia, respectiv perceperea tributului anual și investirea domnitorilor, erau doar simple formalități.

Principatele Române și Transilvania după anul 1856

Deși Convenția nu conținea niciun cuvânt despre unirea celor două state românești extracarpatic, bucurându-se de un larg sprijin popular, unioniștii moldoveni și munteni au speculat imediat prevederile acesteia referitoare la dreptul românilor de a-și alege proprii domnitori. Așa s-a ajuns, la începutul anului 1859, în situația ca Alexandru Ioan Cuza să fie ales domnitor, mai întâi în Moldova, la 5 ianuarie, și mai apoi în Țara Românească, la 24 ianuarie. Astfel, românii au realizat, prin ei înșiși, unirea *de facto*, în virtutea celor stabilite în cadrul Convenției de la Paris din 1858.

Preocupate de propriile chestiuni și interese, marile puteri au fost nevoite să accepte tacit un fapt dorit și împlinit de poporul român - Unirea celor două Principate²⁴. Cu toată opoziția austrieilor, colonelul Alexandru Ioan Cuza a luat conducerea noului stat creat, denumit *Principatele-Unite Moldo-Valahia*. După înfrângerea Austriei de către trupele franceze și italiene, în Războiul pentru Unirea Italiei, și încheierea păcii de la Zürich, austrieii au fost nevoiți să recunoască, la rândul lor, Unirea Principatelor Române.

În timpul vizitei sale la Constantinopol, din toamna anului 1861, Alexandru Ioan Cuza avea să obțină permisiunea sultanului ca țara care se crease să

se cheme „România”, aceasta să aibă „o singură capitală, o singură adunare și un singur guvern”²⁵. Transpunerea în fapt s-a petrecut la „24 Ianuarie 1862”, dată de la care, practic, avem desăvârșită Unirea Principatelor și o țară numită **ROMÂNIA**.

BIBLIOGRAFIE:

1. Abel Douay, Gérard Hertault, *Napoleon al III-lea și România*, Editura Corint, București, 2024;
2. Ion D. Nistor, *Principatele Române sub ocupația rusească, 1 iulie 1853-17 septembrie 1854*, Academia Română, București, 1938;
3. Mihail Popescu, *Sinteză din Istoria românilor și Geografia României*, ediția a II-a, Editura Cugetarea - Georgescu Delafras, București, 1940;
4. Neagu Djuvara, *O scurtă istorie a românilor, povestită celor tineri de Neagu Djuvara*, Editura Humanitas, București, 1999;
5. Nicolae I. Arnăutu, *Douăsprezece invazii rusești în România*, Editura Saeculum, București, 1996;
6. Surse fotografii:
<https://history-maps.com/ro/story/Crimean-War>
<https://www.unitischimbam.ro/tratatul-de-la-paris-1856>

The Crimean War. The Clash of Empires and the Unification of the Romanian Principalities

Colonel Cezar Cucos

Abstract: The refusal of the Ottoman Empire to recognize the Tsarist Empire's right to protectorate over Orthodox Christians led to the outbreak of the conflict - known as the Crimean War (1853-1856) - between the two states, in which France, England and the Kingdom of Sardinia would enter, on the side of the Turks. The Romanian Principalities were occupied first by Russian troops, then by Austrian ones, until 1856, when, after the death of Tsar Nicholas I and the accession to the Russian throne of Alexander II, Sevastopol fell and thus peace was concluded in Paris. Both the Christians of the Ottoman Empire and the Romanian Principalities came under these conditions under the protectorate of the great European powers - France, England, Russia, Prussia, Italy and Austria. Through the peace treaty, the counties of Ismail, Cahul and Bolgrad joined southern Bessarabia, and in Galați, the European Danube Commission was established, an international institution that supervised free movement on the Danube. The Romanians' demands, however, presented during the proceedings of the Paris Peace Conference, also supported by Napoleon III, the Emperor of France, who at that time promoted a foreign policy in support of the Latin peoples, would ultimately lead to the much-coveted Union of the Romanian Principalities, in 1859.

Keywords: The Tsarist Empire, the Ottoman Empire, Orthodox Christians, 1853-1856, the Romanian Principalities.

¹ James C. Humes, *Vorbe de duh ale lui Winston Churchill*, Editura Humanitas, București, 2008, p. 62.

² Aceasta a funcționat până în anul 1938, când, în urma „aranjamentului de la Sinaia”, a luat ființă Administrația Dunării de Jos, organism aflat sub controlul guvernului României.

³ Mustafa Ali Mehmed, *Istoria turcilor*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1976, p. 329.

⁴ Abel Douay, Gérard Hertault, *Napoleon al III-lea și România*, Editura Corint, București, 2024, p. 102.

⁵ Ion D. Nistor, *Principatele Române sub ocupația rusească, 1 iulie 1853-17 septembrie 1854*, Academia Română, București, 1938, p. 15.

⁶ M.D. Gorceakov a intrat în armată rusă în 1807 și a luptat în campaniile din Persia (1810) și Franța (1812–1815). În timpul războiului ruso-turc din 1818–1829, a luptat în asediile Silistrei și Șumlei, iar în 1846, a fost numit guvernator-general al Varșoviei. În 1848, a fost comandantul artileriei ruse în războiul împotriva Ungariei. După ce Rusia a declarat război Turciei, în 1853, a fost numit comandantul suprem al armatelor care au ocupat Moldova și Valahia. În 1854, a trecut Dunărea cu armatele ruse și a asediat Silistra. În 1855, Gorceakov a fost numit comandant suprem al forțelor ruse din Crimeea, în locul prințului Menșikov. Gorceakov însă a dat dovadă de lipsă de fermitate în apărarea Sevastopolului și, după căderea acestuia, în apărarea teritoriului de la nord de oraș, până la semnarea păcii. În 1856, a fost numit guvernator-general al Poloniei. A murit la Varșovia în 1861, dar a fost înmormântat, conform dorinței sale, la Sevastopol.

⁷ Abdolonyme Ubicini, *La question d'Orient devant l'Europe*, Editura Dentu, Paris, 1854, p. 81.

⁸ *Ibidem*, p. 160.

⁹ Aceasta a stabilit interdicerea trecerii vaselor de război prin Bosfor și Dardanele, ca principiu de drept internațional.

¹⁰ Ion D. Nistor, *Op. cit.*, p. 17.

¹¹ La 2 noiembrie 1853, turcii au trecut Dunărea pe la sud de Oltenița și au ocupat insula aflată la vărsarea râului Argeș. Cu ajutorul localnicilor, turcii și-au fortificat pozițiile în 24 de ore. Astfel, când rușii i-au atacat pe 4 noiembrie, pierderile suferite de armata țarului s-au ridicat la peste 4.000 de morți și răniți.

¹² Abel Douay, Gérard Hertault, *Op. cit.*, pp. 103-104.

¹³ *Ibidem*, p. 105.

¹⁴ În cadrul trupelor turcești luptau și batalioane din Egipt, cu un fanatism oriental greu de imaginat.

¹⁵ Armata britanică a abolit practica cumpărării gradului militar ca urmare a dezastrului suferit în bătălia de Balaklava.

¹⁶ Piemontezii vor lua parte la Congresul de Pace de la Paris, mândri de cei 2.200 de morți în Crimeea, dintre care doar 28 căzuți pe câmpul de bătălie.

¹⁷ Soldați francezi din Corpul 2 Armată Oriental.

¹⁸ Keith Hitchins, *România 1774-1878*, Ediția a IV-a, Editura Humanitas, București, 2019, p. 107.

¹⁹ Glonț pentru puști cu încărcare prin gura țevii, având pe Claude-Étienne Minié unul dintre co-inventatori.

²⁰ Fotografii britanice Roger Fenton a surprins scene din război în imagini uimitor de clare, iar corespondenții de presă au transmis rapid situația frontului către cititorii din Londra, Paris și chiar Statele Unite ale Americii.

²¹ Britanicele Florence Nightingale și Mary Seacole au devenit faimoase, îngrijind bolnavii în spitalele de campanie.

²² Tolstoi spunea că „Rusia trebuia fie să se prăbușească, fie să se transforme”. Toți ochii erau îndreptați către țară. Nevoit să accepte pacea și analizând cauzele dezastrului, Alexandru al II-lea a înțeles că eșecul a fost provocat de relația rigidă dintre clasele sociale. La 3 martie 1861, țarul a emis declarația de emancipare care abolea iobăgia în Rusia.

²³ La rândul său, Poarta își asumase un program de reforme, concretizat prin *Firmanul din 18 februarie 1856*, document care a fost promulgat chiar în ajunul deschiderii lucrărilor Congresului de la Paris, tocmai pentru a contracara eventuale intervenții ale puterilor europene, în sensul egalizării drepturilor supușilor musulmani și creștini de pe cuprinsul Imperiului Otoman.

²⁴ Sub Alexandru Ioan Cuza, Unirea administrativă a Principatelor a avut loc în 1861.

²⁵ Dintre dezideratele *Divanurilor ad-hoc* a mai rămas unul singur: *domn străin*. Cu toate acestea, ajutat de Mihail Kogălniceanu, Alexandru Ioan Cuza a trecut rapid la înfăptuirea unor reforme, precum *secularizarea averilor mănăstirești, împroprietărea țăranilor, dezrobirea țăganilor, instituirea învățământului primar obligatoriu și gratuit*. Neavând sprijinul Parlamentului pentru realizarea acestor reforme, Cuza a fost nevoit să recurgă la o lovitură de stat în 1864, întărită prin *plebiscitul* din 2 mai 1864.

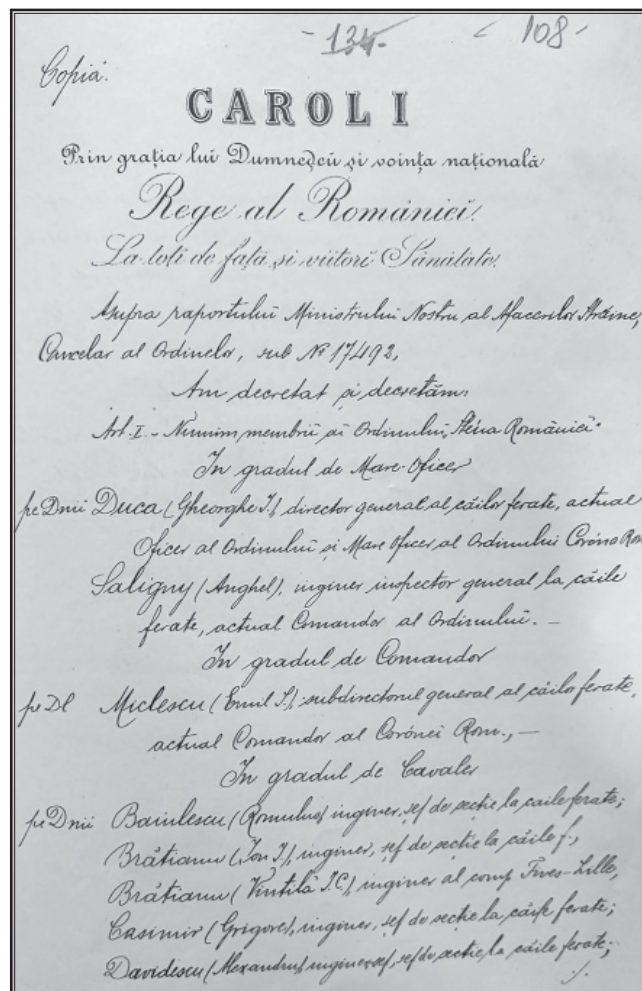

ORDINUL „STEUA ROMÂNIEI” CONFERIT, ÎN 1895, LUI ANGHEL SALIGNY

Dr. Laurențiu-Ștefan SZEMKOVICS¹

Anghel Saligny s-a născut la 19 aprilie 1854, la Șerbănești, județul Galați. A urmat studiile gimnaziale la Focșani, liceale la Potsdam și superioare la Universitatea din Berlin (astronomie), apoi la Școala Tehnică Superioară din Charlottenburg (1870-1874). Din 1875, a lucrat la construcția căii ferate Cottbus - Frankfurt-am-Oder. La revenirea în țară (1876) a fost numit inginer la Serviciul de Poduri și Șosele, lucrând la construcția căii ferate Ploiești - Predeal, iar în 1881, când era director-adjunct în Serviciul de Poduri și Șosele, i s-a încredințat executarea liniilor ferate Adjud - Târgu Ocna și Bârlad - Vaslui. A construit numeroase poduri metalice, între care se distinge cel de la Cosmești, peste Siret (1888), cel dintâi pod dublu de șosea și cale ferată de 430 m lungime. Între 1884-1901, a deținut funcția de șef al Serviciului de Docuri, perioadă când a construit docurile și antrepozitele din porturile Brăila și Galați. În 1886, a proiectat și condus lucrările la primele poduri metalice pe linia ferată Filași-Târgu-Jiu. În 1887 i s-a încredințat conducerea Serviciului studiilor liniilor Fetești - Cernavodă. Principala sa operă în cadrul complexului feroviar Fetești - Cernavodă a constituit-o podul peste Dunăre, cel mai lung din Europa vremii și al treilea din lume. Ca director general al Căilor Ferate, a inițiat, în 1895, o lege pentru reorganizarea Căilor Ferate Române, a creat legături directe între București și Berlin (prin Burdujeni), între Berlin și Constanța. În 1899, a fost numit director al lucrărilor portului Constanța, iar între 1901-1910, director al Direcției Generale a Podurilor și Căilor de Comunicație pe Apă. Între 1911-1917 a fost șef al Direcției Generale a Îmbunătățirilor Funciare, între 1884 și 1914 a fost șef al Catedrei de poduri la Școala Națională de Poduri și Șosele din București, iar între 1918 și 1919, ministru al Lucrărilor Publice. S-a numărat printre fondatorii Societății Politehnice (1881), pe care a condus-o între 1895-1897 și 1910-1911. A fost membru titular (7 aprilie 1897), membru corespondent (31 martie 1892), vicepreședinte (26 martie 1901-23 martie 1904) și președinte (18 aprilie 1907-25 mai 1910) al Academiei Române. A încetat din viață la București, în 17 iunie 1925².

Cu ocazia inaugurării podului peste Dunăre, prin Decretul nr. 3.678 din 28 septembrie 1895, Regele

Decretul Regal nr. 3.678 din 28 septembrie 1895 (copie, prima pagină)

Carol I a conferit Ordinul „Steaua României” în gradul de Mare Ofițer lui Anghel Saligny, inginer, inspector general la Căile Ferate, Comandor al Ordinului. Actul normativ de mai sus, prin care decorația a mai fost acordată și altor persoane atât în gradul amintit mai înainte, cât și în gradele de Comandor și de Cavaler, a fost publicat în „Monitorul Oficial” nr. 238 din 23 ianuarie/4 februarie 1896.

Prezentăm descrierea decorației, precum și reproducerile grafice, care provin de la Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond Președinția Consiliului de Miniștri, dosar nr. 25/1895 (documentul) și de pe site-ul: <https://www.ordersandmedals.ro> (decorația).

Pentru a recompensa serviciile militare și civile aduse statului român, Carol I a instituit, la 10 mai 1877,

Ordinul „Steaua României”³. Conform Regulamentului Ordinului „Steaua României” nr. 2001 din 6 august 1885⁴: „Decorațiunea Steaua României este o cruce cu smalț albastru, înconjurată de raze, purtând coroana regească. Centru crucii este de smalț roșu, înconjurat cu ramuri de stejari verzi, având pe o parte vulturul cu deviza IN FIDE SALUS, iar pe cealaltă parte cifra regelui. Crucea, cu smalț albastru, este de argint pentru Cavaleri și de aur pentru Ofițeri, Comandori, Mari-Ofițeri și Mari-Crucii. Diametrul este de 40 milimetri pentru Cavaleri și Ofițeri și de 60 milimetri pentru Comandori și Mari-Ofițeri. Cavalerii poartă decorațiunea pe partea stângă a pieptului, atârnată de o cordea moarăată roșie, cu marginile albastre-închise, fără rozetă. Ofițerii o poartă în același loc și cu aceeași cordea, însă cu rozetă.

Ordinul „Steaua României” în gradul de Comandor (avers și revers)

Ordinul „Steaua României”, placa de Mare Ofițer (avers)

Comandorii poartă decorațiunea la gât, legată cu o cordea moarăată roșie, cu margini albastre, însă mai lată decât a Ofițerilor și a Cavalerilor. Marii Ofițeri poartă pe partea stângă a pieptului o placă sau stea cu opt raze îndoite, diamantate, peste tot de argint, cu un diametru de 90 milimetri. Pe stea se află crucea întocmai ca la celelalte grade, având vulturul în centru cu deviza IN FIDE SALUS. Afară de aceasta, ei poartă la gât și crucea de Comandor. Pentru militari, forma decorațiunii este tot ca cea pentru civili, cu diferența numai că fiecare clasă are pe decorațiune două spade suspendate deasupra crucii. Militarii însă, numiți membri ai ordinului pentru fapte meritorii săvârșite în timp de război, vor purta pe decorațiune două spade încrucișate, care la Cavaleri și Ofițeri vor figura și pe panglică”⁵.

The “Star of Romania” Order conferred in 1895 to Anghel Saligny

Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Ph.D.

Abstract: The article presents, using phaleristics, heraldry and sigilography, the “Star of Romania” Order in the rank of Grand Officer which was awarded in 1895 to engineer Anghel Saligny.

Keywords: phaleristics, heraldry, sigilography, “Star of Romania” Order, Anghel Saligny.

NOTE

¹ Arhivele Naționale ale României.

² Dorina N. Rusu, *Membrii Academiei Române: 1866-2022. Dicționar*, Partea a II-a (M-Z, Anexe), ediția a VI-a, revăzută și adăugită, cuvânt înainte: Acad. Ioan-Aurel Pop, președintele Academiei Române, București, Editura Academiei Române, 2023, pp. 601-602.

³ Legea nr. 1.108 din 10 mai 1877, publicată în „Monitorul Oficial” nr. 107 din 12 (24) mai 1877, pp. 3159-3160.

⁴ Publicat în „Monitorul Oficial” nr. 103 din 10/22 august 1885, pp. 2098-2099.

⁵ Laurențiu-Ștefan Szemkovics, *Distincții acordate jandarmilor în perioada 1917-1919*, Editura Ministerului Afacerilor Interne, București, 2018, pp. 5-9; idem, *Distincții conferite clerului român în 1918*, în „Analele Aradului”, anul IV, nr. 4, 2018, Supliment: 100 de ani de la Marea Unire, Colecția „Astra Arădeană – 1863”, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, pp. 337-339; idem, *Decorație conferită episcopului Buzăului în 1919*, în „Analele Buzăului”, XI, Buzău, 2019, pp. 145-151; idem, *Decorații conferite clerului român (1916-1919) / Decorations awarded to the Romanian clergy (1916-1919)*, Edit. Moroșan, București, 2019, pp. 15-18; idem, *Distincții onorifice conferite grănicerilor români în perioada 1916-1917*, Editura Ministerului Afacerilor Interne, București, 2019, pp. 16-18, 19, 24; idem, *Decorații primite de jandarmii români (1916-1920) / Decorations received by the Romanian gendarmes (1916-1920)*, Editura Ministerului Afacerilor Interne, București, 2020, pp. 17-21; idem, *Decorații conferite clerului român în 1920*, în *Primul Război Mondial și Marea Unire a românilor. 100 de ani de la semnarea Tratatului de Pace de la Trianon (1920-2020)*, coordonator: Eugen Petrescu, Editura Universitaria, Craiova, 2020, pp. 672-674, 678; idem, *Distincții onorifice conferite agenților de siguranță și polițiștilor români în 1920*, în *Primul Război Mondial și Marea Unire a românilor. 100 de ani de la semnarea Tratatului de Pace de la Trianon (1920-2020)*, coordonator: Eugen Petrescu, Editura Universitaria, Craiova, 2020, pp. 662-665; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit unui maior din Corpul de Jandarmi (1920)*, în „Jandarmeria Română”, numărul 56, septembrie 2021, p. 73; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1921 prefectului județului Sălaj*, în „Caiete Silvane”. Revistă de cultură sub egida Uniunii Scriitorilor din România, nr. 206, martie 2022, p. 36; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit prefectului județului Mușcel (1887)*, în „Suflet Muscelan”, anul III, nr. 5, martie MMXXII, p. 10; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit comandantului Corpului I Armată, la Craiova (1923)*, în „Oltenia. Studii. Documente. Culegeri”, Seria a IV-a, nr. 9, 2021, Editura SITECH, Craiova, 2021, pp. 212-215; idem, *Arădeni decorați cu ocazia Încoronării Suveranilor României (1922)*, în „Administrație românească arădeană. Studii și comunicări din Banat-Crișana”, coordonatori: Doru Sinaci, Sorin Bulboacă, vol. XVII, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2022, pp. 147-172; idem, *Decorație conferită vicepreședintelui Societății Invalizilor de Război din Turnu-Severin (1923)*, în „Cronica de Severin”, anul XI, nr. 371, 21 iunie 2022, p. 4; idem, *Decorații conferite în 1922 unor funcționari și unor lucrători de la Monitorul Oficial și Imprimeria Statului*, în *Monitorul Oficial, 190 de ani de la apariție*, București, Monitorul Oficial R.A., 2022, pp. 27-39; idem, *Decorații decernate preoților români în 1920*, în „Misiunea”. Revista Centrului de Cercetare a Conlucrării Bisericii Ortodoxe cu Armata României „General Paul Teodorescu”, anul VII, nr. 1 (7), 2020, pp. 12-17; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1902 unui maior din regimentul I Mehedinți*, în „Cronica de Severin”, anul XI, nr. 388, 22 noiembrie 2022, p. 4; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit șefului contabilității Consistoriului Arad (1923)*, în „Ziridava”. Studia Historica, XXVII, Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2022, pp. 249-258; idem, *Ziariști decorați cu ocazia Încoronării Suveranilor României*, în „UZP”, nr. 28, 2022, pp. 38-39; idem, *Decorație acordată unui subșef de Stat Major al Comandamentului Corpului de Jandarmi (1922)*, în „Jandarmeria Română”, nr. 59, iunie 2022, pp. 34-35; idem, *Decorații conferite preoților români în perioada 1916-1921*, Editura MEGA, Cluj-Napoca, 2023, pp. 20-22; idem, *Ordinul „Steaua României” decernat în 1913 unui avocat din Turnu-Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XII, nr. 402, 7 martie 2023, p. 4; idem, *Ordinul „Steaua României” acordat în 1922 unui proprietar din Strehaia, județul Mehedinți*, în „Cronica de Severin”, anul XII, nr. 408, 25 aprilie 2023, p. 4; idem, *Ordinul „Steaua României” acordat în 1921 prefectului județului Ialomița*, în „Helis”, anul XXI, nr. 4-5-6 (237-238-239), aprilie-mai-iunie 2023, Editor Asociația culturală Helis, p. 24; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1912 lui Ion Mitileneu*, în „Independența Română - Independența prin cultură”, anul VII, nr. 81, mai-iunie 2023, p. 47; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1904 unui general în retragere din Cloșani, județul Mehedinți*, în „Cronica de Severin”, anul XII, nr. 414, 13 iunie 2023, p. 4; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1922 unui consilier agricol, directorului Fabricii de zahăr din Giurgiu și unui fost consilier județean din comuna Gălățeni, județul Vlasca*, în „Sud”. Revistă editată de „Asociația pentru Cultură și Tradiție Istorică Bolintineanu”, anul XXVII, nr. 5-6 (266-267), mai-iunie 2023, p. 29; idem, *Ordinul „Steaua României” acordat în 1921 prim-președintelui Curții de Apel din Galați*, în „Pro Lege”, nr. 2/2023, pp. 210-215; idem, *Ordinul „Steaua*

României” conferit în 1927 comandantului Companiei de Jandarmi din județul Constanța, în „Jandarmeria Română”, nr. 63, iunie 2023, pp. 74-75; idem, *Ordinul „Steaua României” acordat lui Nicolae Titulescu în 1913*, în „Perspective”, anul IV, nr. 1 (7)/2023, Editura Fundația Europeană Titulescu, pp. 47-49; idem, *Ordinul „Steaua României” acordat în 1890 unui senator din Turnu-Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XII, nr. 432, 7 noiembrie 2023, p. 4; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1893 unor prelați români*, în „Muzeul Presei Românești”, anul III, nr. 12, decembrie 2023, pp. 15-18; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1922 unui preot din Baia de Aramă*, în „Cronica de Severin”, anul XIII, nr. 442, 30 ianuarie 2024, p. 4; idem, *Ordinul „Steaua României” acordat în 1912 unor polițiști și unui jandarm*, în „Monitor cultural-educativ”, nr. 2/2023, Editura Ministerului Afacerilor Interne, București, 2023, pp. 6-19; idem, *Ordinul „Steaua României” acordat în 1922 președintelui Consiliului Județean din Vlasca, prefectului județului Vlasca și unui avocat din Giurgiu*, în „Sud”. Revistă editată de „Asociația pentru Cultură și Tradiție Istorică Bolintineanu”, anul XXVIII, nr. 1-2 (274-275), ianuarie-februarie 2024, p. 27; idem, *Ordinul „Steaua României” acordat în 1931 unui căpitan din Arad*, în „Universul Cărții Gutenberg”, anul XVI, nr. 58, martie 2024, p. 10-11; idem, *Ordinul „Steaua României” decernat în 1895 unui inspector școlar din Brăila*, în „Analele Brăilei”, Serie Nouă, anul XXIII, nr. 23, Brăila, 2023, pp. 63-78; idem, *Ordinul „Steaua României” acordat în 1878 unui fost deputat din județul Mehedinți*, în „Cronica de Severin”, anul XIII, nr. 453, 16 aprilie 2024, p. 4; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1878 unui fost deputat din județul Vlasca*, în „Sud”. Revistă editată de „Asociația pentru Cultură și Tradiție Istorică Bolintineanu”, anul XXVIII, nr. 5-6 (278-279), mai-iunie 2024, p. 25; idem, *Ordinul „Steaua României” acordat în 1878 fratelui poetului Mihai Eminescu*, în „Cronica Timpului”, anul X, nr. 112-113, mai-iunie 2024, p. 15; idem, *Ordinul „Steaua României” decernat în 1891 prefectului județului Mehedinți*, în „Cronica de Severin”, anul XIII, nr. 466, 23 iulie 2024, p. 4; idem, *Ordinul „Steaua României” decernat în 1878 unor episcopi români*, în „Muzeul Presei Românești”, anul IV, nr. 15, august 2024, pp. 10-13; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1880 unor căpitani de vapoare de la Turnu Severin*, în „Cronica de Severin”, anul XIII, nr. 469, 10 septembrie 2024, p. 4; idem, *Ordinul „Steaua României” acordat în 1904 unui general din Cloșani, Mehedinți*, în „Cronica de Severin”, anul XIII, nr. 472, 1 octombrie 2024, p. 4; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1914 generalului Gheorghe Văleanu*, nr. 89, septembrie-octombrie 2024, p. 47; idem, *Decorație acordată în 1878 lui Vasile Alecsandri*, în „Revista Arhivelor”, C (2023), nos 1-2, pp. 32-38; idem, *Ordinul „Steaua României” acordat în 1890 prefectului județului Mehedinți*, în „Cronica de Severin”, anul XIII, nr. 476, 29 octombrie 2024, p. 4; idem, *Ordinul „Steaua României” acordat în 1893 unui maior din Regimentul I Mehedinți No. 17*, în „Cronica de Severin”, anul XIII, nr. 480, 26 noiembrie 2024, p. 4; idem, *Ordinul „Steaua României” decernat în 1878 lui Matei Eminovici*, în „Muzeul Presei Românești”, anul IV, nr. 16, decembrie 2024, pp. 17-19; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit prefectului Poliției Capitalei (1892)*, în „Poliția Capitalei”, anul XXXII, octombrie-decembrie 2024, p. 40; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1912 unui deputat de Mehedinți*, în „Cronica de Severin”, anul XIV, nr. 486, 21 ianuarie 2024, p. 4; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1912 lui Take Ionescu*, în „Independența Română - Independența prin cultură”, nr. 91, ianuarie-februarie 2025, p. 47; idem, *Ordinul „Steaua României” decernat generalului Eracle Arion (1880-1902)*, în „Muzeul Presei Românești”, anul V, nr. 17, martie 2025, pp. 31-33; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1895 directorului gimnaziului din Giurgiu*, în „Sud”. Revistă editată de „Asociația pentru Cultură și Tradiție Istorică Bolintineanu”, anul XXIX, nr. 3-4 (288-289), martie-aprilie 2025, p. 27; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1931 căpitanului Brăcăcescu Mihail*, în „Ateneu Arădean”. Revistă de cultură, Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad, Uniunea Ziariștilor Profesioniști din România, anul 6, nr. 8, 2025, pp. 76-78; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1902 lui Vasile Lascăr*, în „Cronica Olteniei”, anul 1, nr. 1, 2025, pp. 40-41; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1924 unor oficiali și unor membri în Comitetul pentru Comemorarea Centenarului nașterii lui Avram Iancu*, în „Analele Aradului”, colecția „Astra Arădeană – 1863”, anul X, nr. 10, Asociația Națională Arădeană pentru cultura poporului român, „Vasile Goldiș” University Press, Arad, 2024, pp. 67-75; idem, *Decorație conferită, în 1880, lui Radu Mihai*, în „Poliția Capitalei”, anul XXXIII, aprilie-iunie 2025, p. 40; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1922 unui senator de Mehedinți*, în „Obiectiv mehedintean”, anul XXVII, nr. 1292, 28 august 2025, p. 11; idem, *Ordinul „Steaua României” decernat în 1900 lui Dimitrie Dobrescu*, în „Poliția Capitalei”, anul XXXIII, ianuarie-martie 2025, p. 40; idem, *Ordinul „Steaua României” conferit în 1926 lui Paul Gore*, în „Independența Română - Independența prin cultură”, nr. 94, iulie-august 2025, p. 47.

„BUTOIUL CU PULBERE AL EUROPEI” ÎN VÂLTOAREA PRIMULUI RĂZBOI MONDIAL (1914-1916)

Dr. Cornel MĂRCULESCU¹

În contextul adâncirii nemulțumirii și adversității față de Monarhia Austro-Ungară, ce anexase, în 1908, Bosnia și Herțegovina și care pregătea și înglobarea altor slavi sudici², avea să se declanșeze una dintre cele mai mari conflagrații ale Europei: Primul Război Mondial. Pretextul izbucnirii războiului mondial, l-a reprezentat incidentul dintre sârbi și Casa de Habsburg, din 28 iunie 1914 - aniversarea pentru sârbi a bătăliei de la Kosovo - când, arhiducele Franz Ferdinand de Habsburg, aflat în vizită la Sarajevo, a fost asasinat, la ora 10.45, împreună cu

soția sa, de către un grup de studenți sârbi³, în frunte cu Gavrilo Prințip⁴, cel care a tras două focuri de armă: unul a lovit-o mortal pe Sophie, celălalt pe Franz Ferdinand.

Vestea atentatului a fost primită în Austria și Ungaria, cu sentimente împărțite. Împăratul Franz Joseph (1830-1916) nu avea prea multă simpatie pentru nepotul său, deoarece, împotriva voinței sale, contactase un mariaj din dragoste, de asemenea și

ASSASSINAT DE L'ARCHIDUC HÉRITIER D'AUTRICHE
ET DE LA DUCHESSE SA FEMME A SARAJEVO

*Asasinarea arhiducelui Franz Ferdinand de Habsburg
și a soției sale la Sarajevo*

clasele dominante din monarhie nu doreau transformările pe care arhiducele le avea în plan. Astfel, pentru Viena era pretextul binevenit de a ataca decisiv Serbia și de a menține prestigiul și existența monarhiei bicefale.

Cercurile conducătoare maghiare nu împărtășeau însă această viziune. Din contră, primul ministru maghiar Ștefan Tisza, într-o scrisoare, către Franz Joseph, din 1 iulie 1914, atenționează asupra consecințelor nefaste pentru monarhie în eventualitatea unui război cu Serbia. Acesta invoca printre altele, posibilitate unei acuzații contra Austro-Ungariei

pentru tulburarea păcii, dar și pierderea alianței cu România, fără a obține în schimb pe cea a Bulgariei. Fiind adeptul politicii de forță în relațiile cu statele vecine, primul ministru maghiar se împotriva oricăror concesii naționalităților, dorind ca aderarea Bulgariei la Tripla Alianță să reprezinte atât un factor destabilizator al Rusiei în sud-estul european, cât, mai ales, o amenințare pentru reorientarea politicii externe a României⁵.

Desfășurarea Primului Război Mondial, a consacrat o realitate politică apărută în urma războaielor balcanice, aceea că statele din sud-estul Europei s-au aflat în tabere diferite: dacă Serbia, Muntenegru, România, Grecia vor lupta în cadrul Antantei, de partea Puterilor Centrale se vor situa perdanții conflictelor balcanice, Imperiul Otoman și Bulgaria. Albania, ultimul stat independent apărut în Balcani, la 28 noiembrie 1912, fusese evacuată de trupele otomane, în iunie 1913, pe baza tratatului încheiat la 30 mai 1913, ce punea capăt primului război balcanic, iar independența țării era garantată de o comisie internațională constituită din reprezentanți ai celor șase mari puteri: Austria, Italia, Germania, Franța, Anglia, Rusia⁶. Astfel, în baza tratatului de pace încheiat, la 30 mai 1913, între aliații balcanici și Turcia, aceasta din urmă renunța la toate drepturile sale asupra Albaniei⁷. La capătul unor negocieri anevoioase, care au avut loc între Austria, care dorea abolirea suveranității sultanului,

Într-o nouă confruntare balcanică, Albania urma să întărească blocul turco-bulgar, promițându-i-se retrocedarea teritoriilor cu populație albaneză aflate în componența Serbiei, Greciei și Muntenegrului. Tratatul cu emisarii otomani fiind date în vileag, Ismail Qemali (1844-1919), șeful guvernului provizoriu și omul, care proclamase independența țării în 1912, a fost nevoit să demisioneze și să părăsească țara. În cele din urmă, la 7 martie 1914, îmbarcat la bordul unei nave de război austro-ungare, „Taurus”, și însoțit de alte nave germane și italiene, a pornit spre Durazzo (Durese), principele Wilhelm de Wied⁹, care a devenit suveranul Albaniei acceptat de către marile puteri europene¹⁰. Principele Wilhelm Friedrich Heinrich zu Wied (1876-1945), nepotul de frate al Reginei Elisabeta a României,

și căsătorit cu principesa Sophie von Schönburg-Waldenburg (1885-1936), nu a reușit să conducă Albania decât până la 3 septembrie 1914, deși, de jure a deținut titlul de principe al urmașilor lui Skanderbeg, până la 31 ianuarie

Feldmaresalul
Helmuth Johannes Ludwig von Moltke

1925, când a fost instaurată republica¹¹. În timpul războiului mondial, teritoriul Albaniei va fi ocupat de beligeranții ambelor tabere.

Asupra apropierii între Bulgaria și Turcia, istoricul bulgar S. Trifonov remarca faptul că, în urma războaielor balcanice, relațiile turco-bulgare s-au schimbat continuu, principala problemă pentru bulgari fiind recuperarea Macedoniei, a cărei cea mai mare parte se afla la Grecia și Serbia¹². În urma celui de-Al Doilea Război Balcanic, Turcia își recuperase Adrianopolul și aproape toată Tracia Răsăriteană, astfel încât, primordial era acum un conflict cu Grecia pentru stăpânirea unor insule din Marea Egee. În acest context, Puterile Centrale vor profita de această situație favorabilă, ajungându-se astfel, în septembrie 1915, la semnarea unei convenții bulgaro-otomane, prin care erau cedate Bulgariei 160 de localități ale Turciei europene, printre care orașele Karagaci, Dimotica, Kuleli-Burgas, precum și calea ferată de pe o fâșie a râului Marița, care-i înlesneau comunicațiile cu Tracia Apuseană¹³.

După ce ministrul Afacerilor Externe al Monarhiei de Habsburg, contele Leopold von Berchtold (1863-1942) și cu șeful Marelui Stat Major al armatei, Franz Conrad von Hötzendorf (1852-1925), au ales soluția războiului cu Serbia, într-un timp foarte scurt, conflictul austro-sârb s-a transformat într-un război mondial. La aceeași concluzie a ajuns și Nicolae Iorga, care afirma că „lupta împotriva Serbiei, tendința de a zdrobi Serbia, de a căpăta o nouă intrare în Peninsula Balcanică, de a atinge în felul acesta Marea Sudului,

de a preface întreaga peninsulă cu toate popoarele care o locuiesc într-un debușeu al producției fabricilor Austriei și într-un câmp de expansiune al poftelor de cotopire maghiară”¹⁴. Cei trei parteneri principali ai Antantei s-au

Mareșalul Joseph Joffre

angajat efectiv în luptă, în vara anului 1914, secondați de trei state mici: Serbia și Belgia, care au fost atacate și erau nevoite să-și apere ființa națională, și Muntenegru care, din solidaritate slavă, s-a alăturat Belgradului. În Extremul Orient, Japonia, care era legată de Anglia printr-un tratat (1902), cu ajutorul căreia învinsese Rusia în 1904-1905, intră de asemenea în război, de partea Antantei (august 1914), în vederea cuceririi coloniilor germane din Pacific.

Deși a fost creată ca bloc militar, în 1882, Tripla Alianță n-a mai funcționat în integritatea sa la declanșarea conflictului mondial, în 1914, deoarece unul dintre parteneri, Italia, și-a declarat neutralitatea, pentru ca, în 1915, să se alătore Antantei. Mutări asemănătoare vor face și România care, deși era legată de Puterile Centrale printr-un tratat încă din 1883¹⁵, a ales să intre de asemenea în război de partea Antantei în august 1916¹⁶, iar ulterior, Portugalia în 1916 și Grecia în 1917, culminând cu alăturarea de partea Antantei, a SUA, în aprilie 1917. Unele succese diplomatice au înregistrat în prima perioadă și Puterile Centrale (Germania și Austro-Ungaria), reușind să coopteze în război de partea lor Imperiul Otoman în noiembrie 1914, unde francezii și englezii aveau mari tradiții în susținerea integrității acestuia, dar și Bulgaria în octombrie 1915, care datoră foarte mult Petersburgului, pentru sprijinul acordat în crearea sa ca stat autonom în 1878.

Asupra purtării și desfășurării unui război de mari proporții între marile puteri, bătrânul feldmaresal

Mareșalul Alfred von Schlieffen

Helmuth von Moltke (1800-1891) avertiza, încă din 1890, că niciuna nu va reuși să-și elimine adversarul rapid, după una sau două bătălii, idee împărtășită ulterior și de generalul Erich Lüdendorff (1856-1937)¹⁷:

„... în privința ducerii unor războaie moderne mai domnește o obscuritate totală”¹⁸.

La declanșarea războiului mondial în 1914, puterile Antantei beneficiau de 220 de divizii de infanterie, la care se adăugau 36 de divizii de cavalerie, în timp ce Germania și Austro-Ungaria dispuneau de 143 divizii de infanterie și 22 divizii de cavalerie¹⁹. Dacă trupele germane și franceze erau cel mai bine pregătite, cu un plus pentru nemți, care dețineau superioritatea în privința artileriei grele, totuși superioritatea Antantei era completată de către britanici în privința marinei militare. Planul strategic francez aprobat de Joffre²⁰, numit șef al Statului Major Francez în 1911, cunoscut sub denumirea de „Planul XVII-A”, era bazat pe o concepție rațională: prevedea posibilitatea violării neutralității Belgiei și Luxemburgului, dar subestima rapiditatea concentrării trupelor germane²¹.

Pentru obținerea unui succes militar în fața Germaniei, francezii preconizau o colaborare cu Rusia, care ar fi reținut numeroase forțe germane la garnizele estice ale Reichului. Încă din timpul desfășurării războiului franco-prusac din 1870-1871, s-a observat că strategia militară prusacă impunea un război de nimicire a adversarului fără niciun menajament, principiu oglindit și în planul german Schlieffen²², definitivat în 1906, și adaptat unui război fulger prin care să-și neutralizeze adversarul. După retragerea lui Otto von Bismarck (1815-

1898) din viața politică (1890), atât oamenii politici germani, cât și militarii, au înlăturat orice urmă de precauție, considerând că Reichul poate duce simultan un război cu Franța și Rusia, bine-înțeles, cu sorți de izbândă. La început trebuia să fie

Generalul Erich von Falkenhayn

izbită Franța, fulgerător - fie prin Belgia ori Elveția-, scoasă din luptă, apoi urma răfuiala decisivă cu Rusia, unde aliatul habsburg ar fi ținut până atunci unitățile țariste în zona frontierelor sale.

În cursul anului 1914, au fost deschise cele patru fronturi de către Puterile Centrale: la vest cu Franța, Belgia, Anglia; în est cu Rusia; în Balcani cu Serbia; în Transcaucazia cu Imperiul Otoman, dintre care primele două de mare anvergură. Cu toate acestea, ofensiva rusă din Prusia Orientală a reușit să trezească panică la Berlin, sârbii au obținut o serie de victorii în fața austrieșilor, germanii au ajuns într-un timp foarte scurt aproape de porțile Parisului, dar, în septembrie 1914, îi erau măcinate forțele militare la Marna, astfel încât, strategia unui război fulgerător a eșuat, iar conflictul va implica un război de poziții, de tranșee, de măcinare, în urma căruia va supraviețui acela care va avea resurse materiale mai mari și care luptă pentru o cauză dreaptă, pentru libertatea țării sale²³.

Nereușind să elimine frontul vestic, care a dus la înlocuirea lui Helmuth von Moltke (1848-1916) cu Erich Georg von Falkenhayn (1861-1922) la conducerea Statului Major al armatei germane²⁴, diplomația Puterilor Centrale nu a reușit să evite un război simultan în est și vest, astfel încât, bătrânul Alfred von Tirpitz (1849-1930) afirma resemnat, că nimeni nu mai crede într-un război de scurtă durată²⁵.

Față de izbucnirea conflictului mondial, primul-ministru Ion I.C. Brătianu (1864-1927) și guvernul său concepeau neutralitatea României ca o perioadă de tranziție, o expectativă armată, în vederea pregătirii interne și intrării în război alături de Antanta, pentru desăvârșirea întregirii statale,

Ion I.C. Brătianu

Brătianu sprijinindu-se în atitudinea sa și pe semnalele venite de peste munți, de unde Iuliu Maniu (1873-1953) îl înștiința „că românii ardeleni nu vor să-și lege soarta de soarta compromisă a Imperiului Habsburgic”²⁶. Astfel, pe baza consultărilor avute, șeful guvernului, împreună cu Regele Carol I, au hotărât convocarea unui Consiliu de Coroană, la 21 iulie/3 august 1914, în castelul Peleş de la Sinaia unde România urma să-și precizeze poziția oficială față de evenimentele din Europa²⁷.

Notabilă pentru anul 1914, a fost lupta eroică a Serbiei, Muntenegrului și a Belgiei popularizată de presa Antantei, în condițiile în care trupele austro-ungare, foarte bine echipate și înarmate, au declanșat prima ofensivă la 12 august 1914, după ce în prealabil Belgradul a fost bombardat de mai multe ori de la Zemun, inclusiv cu monitoare care circulau pe Dunăre²⁸. Surpriza a fost că, fostul guvernator al Bosniei și Herțegovinei, generalul Oskar Potiorek (1853-1933), actualul comandant austriac al frontului balcanic, a atacat Serbia dinspre nord-vest. De asemenea, trebuie precizat și faptul că, spre deosebire de România care și-a declarat neutralitatea față de conflictul mondial până în 1916²⁹, Bucovina, care era situată la granița dintre cele două mari imperii aflate în conflict (Austro-Ungar și Țarist), a fost nevoită să decreteze mobilizarea generală la 17/30 iulie 1914. De altfel, Bucovina a fost teatrul de operații dintre cele două monarhii, fiind ocupată succesiv de acestea, până în iunie 1916, când Rusia ocupa Bucovina în detrimentul

habsburgilor³⁰. Într-o situație asemănătoare se găsea și Basarabia, care pentru slava țarismului, angajat pe cele două fronturi deschise în 1914, împotriva Germaniei și Austro-Ungariei în vest, și împotriva Imperiului Otoman în Transcaucazia, în sud, a fost nevoită să mobilizeze aproximativ 300.000 de basarabeni³¹.

Generalul Oskar Potiorek

Beneficiind de o experiență de război acumulată în timpul războaielor balcanice, dintre anii 1912-1913, sârbii au reușit, într-un timp imposibil de 4-6 zile, să mobilizeze circa 400.000 oameni, și, dispunând de o bună artilerie de proveniență franceză, să anihileze cele trei ofensive dușmane din anul 1914. În fruntea armatei sârbești se afla moștenitorul tronului, Alexandru Karageorge, secondat de șeful Statului Major, generalul-voievod Radomir Putnik (1847-1917) și de locțiitorul acestuia, generalul Živojin Mišić (1855-1921). Cele trei armate sârbești, masate de fapt în zona Belgrad, Valievo, Dunăre și Morava Apuseană, apărau, în special, granița nordică. Comandantul austriac al frontului balcanic, generalul Potiorek, preconiza un război împotriva Serbiei de câteva săptămâni, pentru ca ulterior, după pedepsirea poporului sârb, trupele austriece să fie transferate pe frontul rusesc. În noaptea de 15 august 1914, a început bătălia din zona Muntelui Cera, unde, după patru zile sângeroase, armata generalului Stepa Stepanovic (1856-1929) a distrus armata inamică, aruncând-o peste Sava și Drina, acest succes fiind considerat în istoriografia iugoslavă, ca prima victorie a Antantei în Primul Război Mondial³².

Pentru a slăbi frontul german din Galiția, Rusia și Franța au cerut Serbiei să treacă la contraofensivă, deși armata sârbă înregistrase mari pierderi în bătălia de la Cera, de circa 16.000 de soldați. Totuși, armata sârbă a trecut la contraofensivă peste Sava, în Srem,

Generalul Radomir Putnik (1847-1917)

ajungând până la periferia orașului Sarajevo. Însă, la 8 septembrie 1914, austriecii încep cea de-a doua ofensivă și, presându-i pe sârbi, care erau insuficient înarmați, aceștia sunt obligați să părăsească Sremul și o serie de localități, inclusiv Belgradul.

Pentru succesul

obținut cu ocazia intrării în Belgrad, Împăratul Franz Ioseph I-a felicitat în mod special pe generalul Potiorek, iar sultanul - în calitate de aliat - i-a conferit cea mai mare decoratei otomană³³.

Pentru capitularea definitivă a Serbiei, austriecii au declanșat cea de-a treia ofensivă, care avea ca scop lovitura de grație. Însă, comandantul primei armate sârbești, generalul Živojin Mišić, primind, în acele zile grele, armament prin Salonic, trece în dimineața zilei de 3 decembrie 1914 la contraofensivă³⁴. Astfel, timp de 12 zile, s-a consumat o bătălie deosebit de sângeroasă la Kolubara (supranumită „Marna sârbească”), unde peste 50.000 de soldați și ofițeri inamici au căzut prizonieri, iar în ziua de 15 decembrie 1914, Belgradul a fost eliberat din nou. Concluzionând, în urma celor trei ofensive austriece din cursul anului 1914, peste 273.000 de militari inamici au fost scoși din luptă, iar la începutul anului 1915, întreg teritoriul Serbiei era eliberat. Ca urmare a dezastrului din Serbia în urma celor trei campanii fără succes, generalul Potiorek, s-a pensionat forțat, ca să nu fie destituit, și doar intervenția personală a împăratului l-a salvat de curtea marțială³⁵.

Victoria Serbiei din cursul anului 1914, deși a fost una răsunătoare, totuși a fost plătită foarte scump, având în vedere că din cei 400.000 de oameni mobilizați la începutul războiului, 250.000 formau armata operativă, iar după bătălia de la Kolubara - cea

mai mare victorie a armatei sârbe în Primul Război Mondial - erau înregistrați 132.000 morți, dispăruți sau grav răniți³⁶. Raportul de forțe în sud-estul Europei a

Generalul Živojin Mišić (1855-1921)

fost înclinat în favoarea Puterilor Centrale, odată cu atragerea în război de partea lor a Imperiului Otoman³⁷, însă, prin operațiunile din Caucaz, Egipt, Mesopotamia, Irak, închiderea Strâmtoarelor, erau amenințate drumurile maritime din zona Suezului, a Golfului Persic și accesul britanic spre India³⁸.

Aderarea Imperiului Otoman la blocul Puterilor Centrale este dată de forța militară a Germaniei, superioritatea și ordinea în organizare, dar și de cultura sa, așa cum remarcă istoricul turc, Suat Sinanoglu, calități ce au provocat admirația junilor turci. În plus, Germania s-a dovedit a fi mai reținută decât anglo-franco-rușii, privind dezmembrarea Imperiului Otoman, iar turcii sperau să-și recupereze o parte din posesiunile pierdute în Balcani³⁹, cu ajutorul Berlinului.

Momentul decisiv al îndreptării Imperiului Otoman către Puterile Centrale, l-a reprezentat trimiterea în strâmtoarele Bosfor și Dardanele, a două nave de luptă aparținând Germaniei, botezate „Goeben” și „Breslau”, în contextul în care otomanii achitaseră în aur costul a două crucișătoare britanice, iar aceștia refuzaseră să le livreze. După cum remarcă Jean-Paul Garnier, riscul era mare, deoarece otomanii încă nu-și vindecaseră rănilor de pe urma conflictelor purtate cu Italia (1911-1912) și cele cu statele balcanice (1912-1913)⁴⁰. Odată cu intrarea în război a Imperiului Otoman alături de Puterile

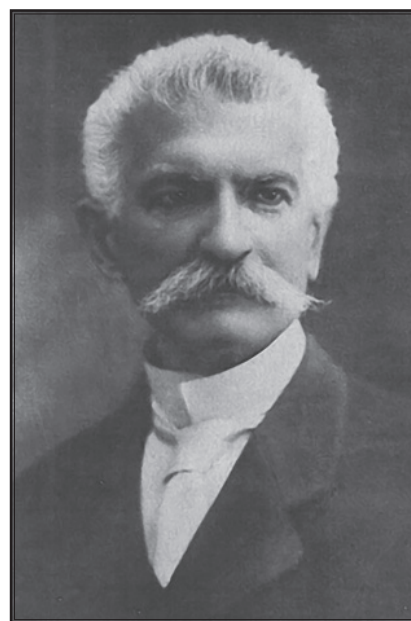
Împăratul Franz Joseph

Centrale, la 16 noiembrie 1914, statul otoman a atras pe teatrele sale de operațiuni circa 1.500.000 de militari ai Antantei, deteriorându-și situația sa internă, care mergea spre dezintegrarea Imperiului.

Anul 1915 este anul când cele două blocuri militare și-au conturat alianțele, prin atragerea Italiei, la 24 mai 1915, de partea Antantei și a Bulgariei (octombrie 1915) de cea a Puterilor Centrale. Conflictul s-a transformat într-un război de poziții, al unei strategii cu scopuri limitate. La declanșarea conflictului mondial în 1914, Italia s-a declarat neutră, iar anterior ocupase Insula Saseno, de la intrarea în Golful Vlora⁴¹, acolo unde albanezii, la 28 noiembrie 1912, își proclamaseră independența de stat, ridicând în acest sens steagul albanez cu vulturul bicefal al lui Skanderbeg⁴². Nu întâmplător, cancelarul Germaniei, Otto von Bismarck, catalogase Italia drept „șacal”, animalul care se asociază cu alte animale mari de pradă, de la care speră să ia o parte cât mai mare. Trebuie să recunoaștem, cu toată obiectivitatea, că afinitatea italienilor era de partea Antantei, plus că aveau de recuperat teritorii care mai erau deținute de habsburgi. Patrularea puternicelor flote engleze și franceze în Marea Mediterană, precum și blocarea ofensivei germane la Marna, au determinat Italia să se ferească de combinații militare cu Puterile Centrale, și, în special, cu Germania, poziția geografică permițându-i să între în contact doar cu trupele austro-ungare, care până atunci se

comportaseră lamentabil în război.

Beneficiind de gratitudinea Antantei care-i s a t i s f ă c e a doleanțele - Trente, Triestul, o parte din litoralul dalmatic cu insulele aferente (care fusese promis și Serbiei), părți din Albania (un principat

Sidney Sonnino

autonom cu capitala la Durres), concesiuni coloniale în Africa, un împrumut din partea Marii Britanii de 50 milioane lire sterline, flota anglo-franceză s-o ajute în Mediterană, iar trupele rusești să nu-și slăbească acțiunile din Galiția - Italia încheie la Londra, în aprilie 1915, prin ministrul său de Externe, Sidney Sonnino (1847-1922), fără știrea Parlamentului, tratatul prin care se obliga să înceapă în termen de o lună războiul împotriva Austro-Ungariei. În baza tratatului parafat, Italia ar fi obținut în urma unei victorii a Antantei, teritorii importante: Trentino împreună cu Tirolul meridional, Triestul și Dalmația, cu excepția orașului Fiume⁴³.

În urma invadării Franței și înclăștarea la care era supusă, creditorul principal al tuturor statelor Antantei devine Anglia, care acordă finanțări atât Rusiei, cât și Italiei, căreia îi alocă 50 milioane lire sterline pentru susținerea războiului⁴⁴. Pe fondul prelungirii și adâncirii războiului, Anglia a fost nevoită să ceară sprijinul New Yorkului, europenii și, în special, cei din tabăra Antantei ajungând să graviteze economic în jurul SUA. Desigur, prin intrarea Italiei în război, dificultățile creșteau mai ales pentru Austro-Ungaria, care-și deschidea un nou front în sud-vestul imperiului său. Franz Conrad von Hötzendorf (1852-1925) ar fi dorit să dea o lecție italienilor, însă comandamentul german s-a încăpățânat să considere ca fronturi principale pe cel din Franța și pe cel din Prusia Orientală și Galiția, detașând doar o singură

divizie pe frontul italian, specializată în acțiunile alpine (Alpen Korps), care a fost trimisă în Tirol⁴⁵. Deși italienii au declanșat mai multe ofensive pe Isonzo, în 1915, totuși, din cauza terenului, a pregătirii mediocre, cât și a dotării necorespunzătoare, rezultatele au fost nesemnificative, în ciuda pierderilor imense înregistrate la poalele Alpilor⁴⁶.

Ottokar Theobald Otto Maria Czernin

Singurul succes notabil înregistrat de Italia până în octombrie 1917, când frontul italian a fost spart, l-a reprezentat cucerirea în august 1916 a orașului Gorizia (în slovenă „Gorica”, în traducere „muntele mic”, de la cuvântul slav „gora” - „munte”). De altfel, Statul Major Italian, cât și șeful acestuia, generalul Luigi Cadorna (1850-1928), s-au dovedit adesea sub nivelul sarcinilor încredințate, iar dotarea armatei a lăsat de dorit, dacă o raportăm la cea a Puterilor Centrale sau chiar a Franței și Angliei⁴⁷. Dacă înclăștrările între italieni și austrieci s-au desfășurat începând din mai 1915, războiul dintre Italia și Germania a fost declarat de-abia în august 1916, ambele tabere lăsându-și niște porțițe în vederea unui dialog în caz de necesitate.

Pentru a restabili legăturile maritime cu Rusia prin Marea Neagră și de a atrage de partea Antantei pe bulgari, greci și români, Anglia a întreprins ocuparea strâmtorilor Bosfor și Dardanele și a Istanbulului, în contextul în care turcii, ajunseseră la Suez, în februarie 1915. Astfel, la 19 februarie 1915, flota anglo-franceză a distrus sistemul exterior de apărare al Dardanelelor (Canakkale) debarcând inițial și 30.000 soldați în Peninsula Gallipoli, însă, otomanii comandați magistral de colonelul Mustafa Kemal Atatürk (1881-1938) comandantul Diviziei 19 la Gallipoli (comanda supremă era deținută de Otto Liman von Sanders 1855-1929), au reușit să stopeze accesul

Marele Duce Nicolai Nicolaevici al Rusiei

trupelor anglo-franceze către Istanbul. Deși au înregistrat un eșec usturător la Anafara, aliații au reușit să evacueze la bordul navelor 145.000 militari, 400 tunuri și o imensă cantitate de material de

război, în timp ce succesul turcilor fusese plătit cu pierderea a 78.000 de soldați⁴⁸.

În fondul „Casa Regală”, deținut de Arhivele Naționale Istorice Centrale din București, se păstrează o serie de telegrame ale diplomaților Puterilor Centrale, care făceau presiuni asupra țării noastre ca să permită, prin tranzit, trecerea de muniții pentru Turcia. Guvernul român nepermițând asemenea transporturi, în ciuda insistențelor făcute, Ottokar Theobald Czernin (1872-1932), ministrul de Externe al Austro-Ungariei, raporta, la 18 martie 1915, că Regele Ferdinand devine pentru Puterile Centrale „un obstacol mai mare chiar decât domnul Brătianu”.

Realitatea diplomatică în care se găsea România, la începutul anului 1915, era una confuză, deoarece unul dintre vecini, Bulgaria, prin Țarul Ferdinand (1861-1948), semnase, prin emisarii săi, convenția politică și militară cu Puterile Centrale.

Obiectivele românești puteau fi sintetizate astfel:

1. Ca prin o convenție cu tabăra potrivnică Puterilor Centrale să se fixeze granițele aspirațiilor naționale, garantându-se în același timp, printr-o garanție comună a Aliaților, integritatea noastră teritorială.

2. Ca intrarea noastră în acțiune să se producă concomitent cu o mare ofensivă aliată, care să aibă loc împotriva Puterilor Centrale pe diverse puncte.

3. Să se asigure cooperarea italiană în cadrul aliaților sau cel puțin asigurarea unei stricte neutralități.

4. Alianții să ne asigure procurarea materialului de război, a artileriei de mare calibru și a munițiilor, care ne lipseau și nu mai puteau fi aprovizionate din Germania, care fusese furnizoarea noastră militară până atunci⁴⁹.

În primăvara anului 1915, armatele rusești sunt oprite în Carpații galițieni, determinându-l în acest context pe Marele Duce Nicolae Nicolaevici, să-i declare lui Maurice Paléologue (1859-1944), ambasadorul Franței la Petrograd, că: „În calitate de șef al armatelor rusești, am datoria de a declara că cooperarea imediată a Italiei și României este de o necesitate imperioasă. Nu luați totuși aceste cuvinte ca un strigăt de deznădejde. Eu rămân convins că, cu ajutorul lui Dumnezeu, noi vom învinge. Dar fără ajutorul imediat al Italiei și României războiul se va prelungi încă multe luni și cu riscuri teribile”⁵⁰.

Intrarea în război a Turciei, a determinat Bulgaria să întreprindă un atac împotriva Serbiei, cu scopul de a-și răzbuna propriile necazuri și neîmpliniri⁵¹, datorate eșecurilor din războaiele balcanice și a prevederilor de pace de la București (1913), care nu au fost pe placul acesteia. Atragerea Bulgariei de partea Puterilor Centrale, devenea o achiziție deosebit de valoroasă, datorită poziției sale geografice în centrul Peninsulei Balcanice, de unde puteau fi atacate cu ușurință Serbia, România și Grecia. În plus, strâmtorile puteau fi mai bine ferecate și flota rusă izolată în Marea Neagră, iar România, se putea hotărî mult mai greu să treacă de partea Antantei, având la granița de sud un dușman de temut. Într-un studiu dedicat politicii externe a Bulgariei, istoricul bulgar Gheorghe Ștefanov, menționează faptul că, în iunie 1915, Austro-Ungaria promisese Bulgariei toate teritoriile pe care România și Grecia le-au

Generalul Toma Dumitrescu

primit prin Pacea de la București din 1913, precum și întreaga Macedonie sârbească, în condițiile în care aceste două țări vor intra în război împotriva Puterilor Centrale⁵². Sub presiunea Puterilor Centrale, otomanii

promit și ei că le vor ceda o serie de teritorii din Tracia Răsăriteană, la vest de Marița, inclusiv localitatea Karagaci.

Pentru a putea semna tratatul cu Puterile Centrale, în septembrie 1915, Bulgaria acceptă credite, inclusiv armament și muniție, pe fondul succeselor Germaniei pe frontul rusesc, luând astfel naștere Quadrupla Alianță, a alianță militară ce va încerca să subjuge Antanta. Astfel, era semnată o convenție bulgaro-otomană, prin care erau cedate Bulgariei 160 de localități ale Turciei europene, printre care și orașele Karagaci, Dimotica și Kuleli-Burgas⁵³. Nemulțumită de faptul că operațiunile de pe frontul de vest nu se desfășurau așa cum le prevăzuse, Germania, a insistat, în două rânduri, ca Serbia să încheie pace cu Puterile Centrale, cu scopul de a putea fi transferate pe frontul rusesc trupele habsburgice. Deși se găsea într-o situație mai mult decât delicată, Serbia a refuzat să ducă asemenea tratative fără știrea Antantei.

Atașatul militar român acreditat în Serbia, maiorul Toma Dumitrescu (1877-1936)⁵⁴, raporta din Niș despre situația armatei sârbe, după regrouparea acesteia (25 februarie 1915). Astfel, aflăm că după zdrobirea „Armatei de Balkani” austro-ungare, armatele sârbești au adoptat o poziție de expectativă, asemănătoare celei de la declanșarea conflictului mondial:

Feldmareșalul Anton Ludwig August von Mackensen

- Armata 1-a și a 4-a țin sub observație frontiera Drinei și Savei până la Schabatz;

- Armatele a 2-a și a 3-a, Divizia de Cavalerie și detașamentele de la Obrenovatz și Belgrad, dispuse în zona centrală a frontului, ocupau

zona Obrenovatz – Mladenovatz – Semendria-Belgrad, având ca misiune apărarea liniei Savei și Dunării cuprinsă între Obrenovatz și Semendria sau de a interveni, după împrejurări, fie spre Drinași Sava (ca în cazul bătăliei de la Jadar), fie spre Est, în sectorul Grădiște-Tekia, în funcție de operațiunile executate de inamic⁵⁵. Ofensiva inamicului, care nu se mai putea hazarda ca în 1914, a fost întârziată atât de eroismul ostașilor, obstacolele naturale ale Dunării, Savei, Drinei, drumurile rele ale Serbiei, cât și de terenul accidentat din nord-estul Serbiei. În acest sens, linia ferată dispusă paralel cu frontiera, dintre Mladenovatz-Valievo și Paraciu – Zajcear-Negotin, reprezenta o excelentă linie de manevră, care a contribuit decisiv în succesul sârbilor de la Jadar⁵⁶.

După 25 februarie 1915, are loc o regrupare a armatelor sârbești, prin care Armata a 3-a întărită cu Divizia „Dunărea” de la Armata 1-a, este dislocată în sectorul Grădiștea – Tekia-Prahovo, în timp ce Divizia de Cavalerie staționează la Palanca, precum și Armatele 1, 2 și 4 în pozițiile menționate mai sus, Marele Cartier Sârb întărind astfel frontul de nord-est⁵⁷. Neavând o certitudine vis-a-vis de poziția României, Statul Major Austriac a luat decizia de a disloca în Banat o serie de unități din Bosnia și Sirmia, iar arhiducele Eugeniu și-a strămutat cartierul de la Agram la Timișoara, cu scopul de a relua ofensiva în Serbia. O altă ipoteză a regrupării armatelor sârbești, au reprezentat-o operațiunile aliaților contra Dardanelor, precum și teama sârbilor ca nu cumva

Generalul Maurice
Paul Emanuel Sarraill

forțele inamice ale germanilor să ocupe sectorul Mila novatz – Cladovo-Prahovo, cu scopul de a se pune în legătură cu forțele bulgare și să trimită ajutoare pe această cale Turciei⁵⁸.

Acest lucru a determinat Austro-Ungaria să-și retragă, în lunile ianuarie și februarie 1915, o parte din trupele sale din Armata de Balkani pe frontul rusesc, în Galiția și Bucovina contra rușilor, în timp ce restul trupelor austro-ungare din Bosnia și Sirmia au fost aduse în Banat. De asemenea, Serbia spera ca și România să intre în război de partea Antantei cât mai curând, pregătindu-se în acest sens, să acționeze paralel cu ofensiva română. În acest sens, a fost construit un pod de pontoane de 1.000 m lungime peste Dunăre, cu ajutorul pontonierilor ruși, cu scopul de a trece în Banat, urmând linia Vârșetz–Timișoara și de a însoți acțiunea română, dar mai ales de a ocupa și menține (ca Macedonia în 1913) districtele Torouthal și Timiș (inclusiv orașul Timișoara), asupra cărora sârbii manifestau pretenții⁵⁹. De altfel, din raportul maiorului Toma Dumitrescu, reiese faptul că în presa sârbească apăreau diferite articole prin care se dorea să se provoace o chestiune românească, alături de cea bulgară și albaneză, elementele șoviniste sârbe revendicând voalat Banatul, în condițiile în care armata sârbă beneficiase de aportul a 30.000 de români din Timok și Krajna⁶⁰.

În ceea ce privește situația sanitară a armatelor sârbești, englezii, pentru combaterea febrei tifoide și a tifosului exantematic, au trimis 25 medici, fiind așteptați în acest sens și 100 francezi, iar la Belgrad au fost luate măsuri privind mărirea creditului pentru combaterea epidemiilor la 5 milioane dinari, precum

Regele Carol I

și dezinfectarea vagoanelor afectate de tifos. Sprijinul militar al Franței a fost concretizat prin sosirea a 12 ofițeri aviatori cu 10 aparate de zbor și 80 soldați, care să ajute poporul sârb greu încercat⁶¹.

Regele Ferdinand I

Odată cu intrarea Bulgariei în război, în octombrie 1915, trupele sale au pătruns pe valea Moraviei și a Vardarului, atacând flancul drept al Serbiei, care era descoperit, în condițiile în care, bulgarii declaraseră război sârbilor, după ce armatele bulgare invadaseră teritoriul sârbesc. Au fost constituite trei armate operative cu un efectiv de 800.000 militari, conduse de generalii G. Todorov, St. Toșevși K. Boiadgiev, primele două armate deplasându-se în Serbia, în timp ce a treia a rămas în așteptare în zona Plevnei, iar alte mici contingente se aflau în dispozitiv asigurând securitatea graniței cu Grecia⁶².

Pentru a-i forța pe greci să treacă de partea lor, Antanta a debarcat trupe la Salonic, în octombrie 1915, cu acordul premierului grec Eleftherios Venizelos (1864-1936), dar fără consimțământul Regelui Constantin I (1868-1923). Simultan, trupele germane conduse de generalul Mackensen⁶³, împreună cu cele austriece atacă în același timp, din trei direcții, forțând Dunărea, Sava și Drina.

Intrarea în război a Bulgariei nu numai că a dezorganizat întreaga apărarea sârbă, dar i-a tăiat și unica legătură pe care o putea avea cu Antanta, prin Salonic, unde a reușit să se repleze Corpul Expediționar Anglo-Francez, care încercase expediția nereușită de ocupare a strâmătorii Dardanele (februarie 1915-ianuarie 1916)⁶⁴. Pe lângă faptul că diviziile bulgare au blocat accesul trupelor sârbești, Anglia a insistat ca generalul

Maurice Sarrail⁶⁵ să renunțe la alăturarea cu armatele sârbești, considerând că este inutilă, deoarece ar fi dus la pierderi umane. În acest nou context tragic în care se găseau sârbii, Statul Major al acestora a reușit să-și salveze o parte din trupe, dislocându-le peste Munții Albaniei și ai Muntenegrului, pe țărmul Adriaticei, după ce, în prealabil, respinseseră cererea de capitulare necondiționată lansată de Puterile Centrale⁶⁶. În plus, cu ajutorul marinei franceze, trupele sârbești salvate au fost transportate pe insula Corfu și insulele învecinate.

O contribuție însemnată în economia desfășurării primilor ani ai războiului mondial, a avut-o Muntenegrul, care în urma păcii de la București, își mărisse teritoriul din Sangeak și din Metohia, cu circa 500 km², alipind Pljevlje, Bijelo Pole, Pec, Geakovica, Gusinje și o parte din litoralul lacului Skadar. Astfel, în august 1913, teritoriul Muntenegrului ajunge să dețină suprafața de 14.443 km² și circa 350.000 locuitori⁶⁷. Contrar practicilor de culise ale marilor războaie, Muntenegru a obținut aceste teritorii în urma a două războaie în care armata a dat dovadă de multă abnegație și curaj, lăsând pe câmpul de luptă 12.000 de morți, și nu ca urmare a unor aranjamente ale marilor puteri. În pofida presiunilor exercitate asupra Muntenegrului de a rămâne neutru la izbucnirea războiului mondial, acesta nu a ezitat să intre imediat în luptă, când Serbia a fost supusă agresiunilor militare din partea Austro-Ungariei, în iulie 1914.

Armata munteneagă dispunea, la 10 august 1914, de un efectiv de 39.264 soldați, 927 ofițeri, circa 100 tunuri de calibre diferite, provenite mai ales din capturile făcute în timpul războaielor balcanice și era dislocată în cinci mari unități (total 6 divizii). Majoritatea acestor unități, au pătruns pe teritoriul Bosniei și Herțegovinei în septembrie 1914, ajungând în apropierea orașului Sarajevo, unde a cooperat cu armata sârbă, al cărei plan de bătaie a fost elaborat de voievodul Radomir Putnik (1847-1917), șeful Marelui Stat Major al armatei sârbe⁶⁸. În consecință, armata austro-ungară a concentrat la frontiera Muntenegrului, 73 de batalioane, 472 piese de artilerie și flota (3 vase vechi de război, 1 crucișător, 4 torpiloare), în zona golfului Boka Kotor. Războiul de poziție a caracterizat

campania militară la nivel european în anul 1915, timp în care Muntenegru a reușit să-și însușească o porțiune din teritoriul nordic al Albaniei, Skadarul, și zona aferentă Drinei. Pornind ofensiva împotriva Serbiei, în octombrie 1915, austriecii au început să preseze și trupele muntenege, concentrând în acest sector 50.000 de militari și 35 de baterii mobile, în timp ce muntenegrenii, au reușit să opună un efectiv de 48.000 oameni, 73 mitraliere și 134 tunuri⁶⁹.

În momentul în care Serbia a fost invadată de trupele austriece, teritoriul muntenegean a căpătat o importanță strategică deosebită, deoarece sârbii au hotărât să-și retragă trupele spre litoralul adriatic, prin Albania și Muntenegru. În plus, armata muntenegeană a primit sarcina, începând cu 22 decembrie 1915, să-și apere teritoriul și să asigure securitatea trupelor sârbe în retragere. Cu tot efortul militar depus, guvernul muntenegean a fost nevoit să ceară, în ianuarie 1916, un armistițiu de șase zile Austriei, însă răspunsul Vienei condiționa capitularea armatei și predarea tuturor unităților sârbe aflate pe teritoriul țării. În aceste condiții grele, regele, primul ministru și ofițerii sârbi aflați la Statul Major au fost nevoiți să părăsească țara, pe fondul sistării convorbirilor diplomatice între cele două părți. Cu ajutorul flotei aliate, o serie de unități muntenege s-au alăturat celor sârbești, reușind astfel să se evacueze.

După cum remarca istoricul albanez Çami Muin, patrioții albanezi urmăreau să-și elibereze țara, încercând să profite de pe urma divergențelor dintre cele două tabere. În acest sens, în două dintre țările neutre conflictului mondial, apăreau trei periodice („L'Albanie” - în Elveția; „Dielli” și „Koha” - SUA), care analizau obiectiv situația internațională, fiind astfel de un real folos cauzei albaneze⁷⁰.

Concluzionând asupra campaniei din 1915, observăm faptul că inițiativa strategică a aparținut în continuare Puterilor Centrale, care controlau o mare parte a Europei, stăpânind un vast teritoriu, pornind din estul Franței, până la Constantinopol și dincolo, până unde se întindeau posesiunile Imperiului Otoman. Totuși, după părerea generalului francez Marie-Emile Fayolle (mareșal, din 1921), Antanta era convinsă că, până la urmă, Germania va fi îngenuncheată, dar trebuie multă insistență, mult tact, „acțiune diplomatică și, mai ales, prin uzură generală”.

Vigilența Puterilor Centrale a crescut în urma intrării Italiei în război, habsburgii fortificând hotarul dintre Transilvania și România, căci o pătrundere românească masivă peste Carpați nu numai că ar fi dus la paralizarea forțelor austro-ungare, dar ar fi avut urmări neprevăzute pentru situația din întreaga Peninsulă Balcanică. În același timp, diplomația românească a reușit să încheie un acord cu Italia la 10/23 septembrie 1914⁷¹, cu privire la stabilirea unei atitudini comune în viitor, și unul cu Rusia la 18 septembrie/1 octombrie 1914, ultimul act politic major al Regelui Carol I (1839-1914)⁷², cel care se stingea din viață la 27 septembrie/10 octombrie 1914, la Castelul Peleş, fiind înmormântat cu fast, la 2/15 octombrie, la Curtea de Argeș⁷³.

Rusia se angaja să se opună oricărei atingeri aduse frontierelor României, conform unei note adresate de ministrul de Externe, Serghei Dimitrievici Sazonov (1860-1927), către guvernul român, obligându-se de asemenea să recunoască dreptul ei de a se uni cu „părțile din Monarhia Austro-Ungară locuite de români”⁷⁴. Încheierea acestor acorduri cu două mari puteri europene, mai ales cu Imperiul Rus, care era atât de angajat în războiul care se desfășura, a fost un mare succes al diplomației românești⁷⁵.

Trebuie menționat faptul că acordul româno-rus a fost făcut cu acordul Regelui Carol I care, conform spuselor lui I.G. Duca⁷⁶, i-ar fi mulțumit lui Ion I.C. Brătianu (1864-1927) și guvernului român după victoria de la Marna, că l-au împiedicat în Consiliul de Coroană de la Sinaia, să facă o greșeală, dacă s-ar fi alăturat Puterilor Centrale⁷⁷, eroare ce-ar fi putut deveni letală pentru poporul român⁷⁸. De asemenea, în ianuarie 1916, România a încheiat o convenție și cu Franța⁷⁹, în urma căreia, aceasta se angaja să livreze armatei române muniții în valoare de 28 milioane franci, pentru ca ulterior, guvernul român reprezentat Ion I.C. Brătianu, să semneze cu miniștrii Franței, Angliei, Italiei și Rusiei acreditați la București, respectiv Charles de Beaupoil conte de Saint-Aulaire (1866-1954), Sir George Head Barclay (1862-1921), baronul Carlo Fasciotti (1870-1958) și Stanislav Alfonsovici Poklewski-Koziell (1868-1937), intrarea în război alături de Antantă. După încheierea negocierilor s-a trecut la redactarea documentelor, Ion I.C. Brătianu asigurându-se de

toate garanțiile, pentru a nu se afla că a ajuns la o înțelegere cu Aliații⁸⁰.

Din precauție, întâlnirea din 4/17 august 1916 a avut loc în casa lui Vintilă Brătianu (1867-1930) din București, unde a fost semnată o convenție politică și una militară⁸¹, care pecetluiau atât intrarea României în război, cât și ruperea relațiilor comerciale cu Puterile Centrale, Brătianu adresându-se la sfârșitul întrevederii către Poklewski-Koziell, astfel: „să-mi trimiteți cât mai curând artileria grea și aeroplanelle de care știți că am neapărată nevoie...”⁸². Au fost semnate cinci exemplare originale destinate Rusiei, Franței, Marii Britanii, Italiei și României⁸³, iar după citirea textului tratatului de către I.G. Duca (1879-1933), ministrul Rusiei, Poklewski-Koziell, pe un ton ușor ironic, s-a adresat românului astfel: „Ca român, poți fi fericit de ceea ce a obținut domnul Brătianu de la noi. De altfel, am observat că citiseși cu o voce plină de mândrie granițele României noi”⁸⁴.

Deși la Viena s-a simulat o oarecare surprindere față de declarația de război a României, totuși cercurile politice ale monarhiei în frunte cu Otokar Czernin (1872-1932), luaseră măsuri din timp pentru evacuarea legației de la București încă de la 1 august 1916⁸⁵.

Pentru a înlesni intrarea în luptă a armatei române, care trebuia să atace granițele Austro-Ungariei, până cel mai târziu la 15/28 august 1916, Rusia se angaja să întreprindă o puternică ofensivă pe lungimea frontului său. Acțiunile terestre trebuiau coroborate cu cele pe Mare, flota rusă urmând să asigure securitatea porturilor maritime românești și să împiedice orice incursiune pe Dunăre; în același timp, Rusia se angaja să trimită două divizii

de infanterie și una de cavalerie în Dobrogea, care să colaboreze cu armata română, în timp ce pe frontul de la Salonic să întreprindă o ofensivă de străpungere spre nord. Concluzionând, aliații se angajau să livreze un minimum de 300 tone muniții și materiale de război zilnic, armatei române⁸⁶.

Fiind cooptată ca partener cu drepturi egale de patru din marile puteri europene⁸⁷, succesul diplomatic al României era unul răsunător, dar acesta implica și asumarea unor riscuri foarte mari, deoarece Puterile Centrale, dispuneau de un puternic potențial militar, iar granița României se desfășura pe sute de kilometri cu Austro-Ungaria și Bulgaria. Față de forța redutabilă a inamicului, România dispunea, în vara anului 1916, de o armată cu un efectiv mobilizat de 658.000 de soldați, din care aproape 16.000 ofițeri, plus alți 420.000 de oameni în dispozitive mobilizabile, țara noastră totalizând un efectiv de 1,2 milioane de oameni, reprezentând 16% din totalul populației țării și 32% din cea masculină⁸⁸.

La cinci zile după ce România a declarat război Austro-Ungariei la 14/27 august 1916⁸⁹, în spirit de cauză comună cu monarhia habsburgică, Germania, Bulgaria și Turcia au declarat război țării noastre. În aceste condiții, armata română care număra la mobilizare peste 850.000 militari (aproximativ 13% din populație Regatului), urma să lupte pe două fronturi⁹⁰.

Intrarea României în război a constituit o puternică lovitură pentru Puterile Centrale, pe care Erich Ludendorff (1865-1937) o aprecia ca o lovitură mortală dată de către Antantă frontului de est, care s-a produs datorită „politicii egoiste a Ungariei și a aprobării sale pasive de către Germania”⁹¹.

“The Powder Keg of Europe” in the Midst of the First World War (1914-1916)

Cornel Mărculescu, Ph.D.

Abstract: The assassination of Archduke Franz Ferdinand of Habsburg and his wife in Sarajevo was the moment of the outbreak of the first great world war. Interests determined the establishment of the two military blocs – the Entente and the Central Powers – which strove to attract as many states as possible to their side. Gradually, European countries, depending on their objectives, adhered to one ideology or the other, with the Balkans becoming a veritable powder keg, ready to explode.

Keywords: Assassination, Balkans, Entente, Central Powers, First World War.

NOTE

¹ Școala Gimnazială Dora Dalles Bucșani, județul Dâmbovița.

² Nicolae Ciachir, *Istoria Slavilor*, Editura Oscar Print, București, 1998, pp. 318-320.

³ Ion Rusu Abrudeanu, *România și războiul mondial*, Editura librăriei Soccec&Co., București, 1921, pp. 29-34; Mircea N. Popa, *Primul război mondial 1914-1918*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1979, p. 152; Ion Bulei, *Arcul așteptării 1914, 1915, 1916*, Editura Eminescu, București, 1981, p. 9; Charles și Barbara Jelavich, *Formarea statelor naționale balcanice (1804-1920)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1999, pp. 305-306.

⁴ Gavriilo Princip s-a născut pe 25 iulie 1894, în satul Oblaj, o localitate săracă din Bosnia, aflată pe atunci sub ocupație austro-ungară. Provenea dintr-o familie de țărani sârbi ortodocși, oameni simpli, muncitori, dar lipsiți de resurse. Tatăl lui, Petar, era poștaş și agricultor, iar mama, Maria, muncea din greu pentru a crește cei nouă copii, dintre care majoritatea au murit la vârste fragede. Gavriilo a fost unul dintre pușinii supraviețuitori ai copilăriei. Încă din primii ani de școală, s-a dovedit un elev conștiincios. A urmat cursurile primare în satul natal, apoi liceul la Sarajevo, iar mai târziu a plecat la Belgrad pentru a-și continua studiile. Aici, într-un mediu efervescent, a intrat în contact cu idei naționaliste și revoluționare. În capitala Serbiei, Gavriilo a fost atras de cercurile tinerilor revoluționari, care militau pentru eliberarea de sub dominația austro-ungară. A devenit membru al organizației „Mlada Bosna” („Tânăra Bosnie”), care își propunea unificarea într-un stat independent. Deși firav din punct de vedere fizic – avea doar 1,60 metri înălțime, Princip era animat de o voință de neclintit: nu era atras de violență de dragul violenței, ci de ideea de dreptate națională, complet greșit interpretată. În paralel, a intrat în contact și cu societatea secretă „Măna Neagră”, formată din ofițeri sârbi, care pregăteau acțiuni de sabotaj împotriva Imperiului Austro-Ungar. Cu ajutorul acestora, Gavriilo și alți tineri conspiratori au primit arme și antrenament. Pentru că la momentul atentatului de la Sarajevo din 28 iunie 1914, avea sub 20 de ani, Princip nu a putut fi condamnat la moarte. Deși Parchetul a cerut pedeapsa capitală, bazându-se pe faptul că în certificatul de naștere figura ca dată a nașterii 13 iunie (pe stil vechi), ceea ce ar fi însemnat că la data atentatului ar fi avut vârsta de 20 de ani și 15 zile, totuși, Tribunalul s-a bazat pe datele din registrul de botez, conform căruia Princip s-a născut în 25 iulie, și în consecință a respins argumentația procurorilor. Prin urmare, Gavriilo Princip a fost închis la fortăreața Theresienstadt (aflată astăzi în Cehia), unde a fost ținut în condiții în izolare și frig. Diagnosticat cu tuberculoză osoasă, a fost supus la amputarea unui braț și a pierdut mult în greutate. Într-o notiță scrisă de mână, spunea că lumea era oricum în pragul războiului, cu sau fără gestul său. A murit pe 28 aprilie 1918, cu doar câteva luni înainte de încheierea războiului, la vârsta de 23 de ani. Vezi: Gunnar Hering, *Gavriilo Princip*, în Mathias Bernath (editor), *Biographisches Lexikon zur Geschichte Südosteuropas*, München 1978, vol. 3, p. 484.

⁵ Anastasie Iordache, *Reorientarea politică a României și neutralitatea armată, 1914-1916*, Editura Militară, București, 1979, p. 83.

⁶ Kristo Frasëri, *Histoire de l'Albanie*, Tirana, 1964, p. 194; Rondis Basil, *Greece and Albania*, Thessaloniki, 1976, p. 96.

⁷ Stefanaq Pollo, Arben Puto, Skender Anamali, Kristo Franshëri, *Histoire de l'Albanie des origines a nos jours*, Collection „Histoire des nations Européennes”, préface de Maurice Baumont, Edition Horvath, Lyon, 1974, p. 179.

⁸ Arhivele Naționale Istorice Centrale București (în continuare A.N.I.C. București), Fond Casa Regală, dosar nr. 50/1913, ff. 1-2.

⁹ *Albina. Revistă enciclopedică populară*, Anul XVII, nr. 23 din 2 martie 1914, p. 910; Stefanaq Pollo, Arben Puto, Skender Anamali, Kristo Franshëri, *Op.cit.*, p. 184.

¹⁰ Nicolae Ciachir, *Istoria modernă a Albaniei*, Editura Universității București, 1974, p. 92.

¹¹ Stoica Lascu, *Independența Albaniei în percepția opiniei publice românești (1912-1914)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2012, p. 449; Cornel Mărculescu, *România și consolidarea pe plan intern și internațional a Albaniei (1912-1914)*, în volumul „În amintirea unui istoric român: Nicolae Ciachir”, Editura Etnologică, București, 2016, p. 644.

¹² Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei în epoca modernă*, Ediția a II-a, Editura Oscar Print, București, 1998, p. 459.

¹³ *Ibidem*.

¹⁴ Nicolae Iorga, *Politica austriacă față de Serbia*, Editura Institutului Sud-Est European, București, 1915, p. 5; I. Scurtu, *Nicolae Iorga și atacarea Serbiei de către Austro-Ungaria*, în „Romanoslavica” XV (1967), pp. 147-155; Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei...*, p. 460.

¹⁵ Tratatul a fost publicat de A. Slivăț și M. Tudorică în „Revista arhivelor”, XXIX (1967), nr. 2, pp. 337-342. Vezi și: Ion Ionașcu, Petre Bărbulescu, Gheorghe Gheorghe, *Relațiile internaționale ale României în documente (1368-1900)*, Editura Politică, București, 1971, pp. 467-470; *România în relațiile internaționale 1699-1939*, coordonatori Leonid Boicu, Vasile Cristian, Gheorghe Platon, Editura Junimea, Iași, 1980, p. 320; Nicolae Ciachir, Gheorghe Bercean, *Diplomația europeană în epoca modernă...*, pp. 408-409; Nicolae Ciachir, *Istoria relațiilor internaționale de la pacea Westfalică (1648), până în contemporaneitate (1947)*, Editura Universității „Dimitrie Cantemir”, București, 1996, p. 98; idem, *Istoria politică a Europei de la Napoleon la Stalin*, Editura Oscar Print, București, 1997, p. 167; idem, *Marile puteri și România 1856-1947*, Editura Albatros, București, 1996, p. 125; Daniela Bușă, *Modificări politico-teritoriale în sud-estul Europei între Congresul de la Berlin și primul război mondial (1878-1914)*, Editura Paideea, București, 2003, p. 123; Ministerul Afacerilor Externe, Institutul Diplomatic Român, *Documente diplomatice române*, Seria I, vol. 11(1883), volum realizat de Alin Ciupală, Rudolf Dinu și Antal Lukács, cuvânt înainte de Mihai Răzvan Ungureanu, Editura Academiei, București, 2006, doc. 444, pp. 476-478; Nicolae Cristea, *Imaginea publică a monarhiei în România 1866-1947*, Editura Cavallioti, București, 2011, p. 70.

¹⁶ ****Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public*, studiu introductiv de Nicolae Dașcovici, Tipografia Concesionară Alexandru Țerek, Iași, 1936, pp. 9-11; ****România în primul război mondial*, coordonatori Victor Atanasiu, Anastasie Iordache, Mircea Iosa, Ion M. Oprea, Paul Oprea, Editura Militară, București, 1979, p. 128; ****România în anii Primului Război Mondial*, vol. I, Editura Militară, București, 1987, p. 258; Nicolae Ciachir, *Marile puteri și România...*, pp. 171-172; idem, *Istoria relațiilor internaționale...*, pp. 119-120.

¹⁷ Erich Lüdendorff (1865-1937), fiu de negustor din Posnania, intră în armată în 1882 și ajunge repede colonel la Statul Major, lucrând sub ordinele lui von Schlieffen. Ca general, conduce unități militare atât pe frontul de vest, cât și pe cel de est, fiind foarte apropiat de mareșalul Hindenburg. Numele lui Erich Ludendorff este în primul rând legat de traiectoria sa în cariera militară în contextul Primului Război Mondial, în timpul căruia a reputat victoriile de răsunet de la Liège, pe frontul de Vest, și de la Tannenberg (deși meritul său în obținerea succesului este discutabil) pe frontul de răsărit. Spre sfârșitul războiului, grație poziției deținute în fruntea OHL („Oberste Heeresleitung”), feldmareșalul Paul von Hindenburg și generalul Ludendorff își sporiseră influența pe lângă Wilhelm al II-lea, controlând pârghiile de putere în cadrul dictaturii militare. Totuși, dată fiind evoluția situației de pe front din 1918 (victoria Antantei în

timpul ofensivei Meuse-Argonne) și în condițiile în care Ludendorff se pronunța împotriva capitulării necondiționate a Germaniei și a condițiilor de pace impuse de președintele Woodrow Wilson, acesta a fost înlăturat de la comandă de Kaiser-ul Wilhelm al II-lea (împăratul respinsese demisia înaintată de von Hindenburg, acceptând-o pe cea a lui Ludendorff). În 1919, și-a scris memoriile sub numele de *Amintiri mele din război* (Meine Kriegserinnerungen 1914-1918). Vezi: Robert B. Asprey, *The German High Command at War: Hindenburg and Ludendorff conduct World War I*, New York: William Morrow, 1991.

¹⁸ Nicolae Ciachir, *Istoria Slavilor...*, p. 330.

¹⁹ Idem, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei...*, p. 462; idem, *Istoria relațiilor internaționale de la pacea Westfalică...*, p. 116; Nicolae Ciachir, *Istoria Slavilor...*, p. 330.

²⁰ Joseph Jacques Césaire Joffre (1852-1931), s-a născut în comuna Riversaltes din regiunea Roussillon, într-o familie de podgoreni. În 1870, intră la Școala Politehnică, apoi devine sublocotenent de artilerie. Prima lui misiune militară a fost în timpul asedierii Parisului, în timpul Războiului Franco-Prusac (1870-1871). Căpitan de artilerie și geniu (1876), este trimis în Indochina (1885), sub ordinele amiralului Courbet. Servește în Sudan și Madagascar, în cadrul trupelor franceze. În 1901, ajunge general de brigadă, iar în 1908, general de corp de armată. Este cunoscut în istorie drept cel care a înfrânt rezistența germană în prima bătălie de la Marne (septembrie 1914). Mareșal al Franței din 1917, când a fost numit șeful Misiunii Militare Franceze în România, al cărei principal scop a fost reformarea armatei române umilită de armata germană în 1916, în bătălia pentru București. În 1919, a devenit membru al Academiei Franceze. În 1920, celebrul mareșal francez, cunoscut și ca Papa Joffre, sosea la București, la invitația Regelui Ferdinand și a Reginei Maria. Mareșalul era trimis pentru a-l decora pe regele României cu „Medalia militară franceză”, ceremonia desfășurându-se la Palatul Artelor din Parcul Carol. În Canada, un munte îi poartă numele, iar la fel piețe și bulevarde din Franța, Canada, SUA și Australia. Foarte popular, își scrie memoriile, care au apărut după moartea sa (1932). Vezi: *The Personal Memoirs of Joffre Field Marshal of the French Army*, translated by colonel T. Bentley Mott, Harper & Brothers Publishers, New York and London, 1932; Joseph Joffre, *Memoirs of the Great War - Complete and Unabridged: Volume I* (Military Classics), translated by Robert B. Marks, Legacy Books Press, Ontario, 2022.

²¹ Nicolae Ciachir, *Istoria politică a Europei...*, Editura Oscar Print, București, 1997, pp. 191-192.

²² *Contele Alfred von Schlieffen (1833-1913)*, a intrat în armată în 1854 și a participat atât la Războiul de șapte săptămâni cu Austria din 1866, cât și la Războiul Franco-Prusac din 1870-1871. În următoarele decenii, Schlieffen a avansat în rândurile Marelui Stat Major, un corp de elită format din aproximativ 650 de ofițeri, care servea ca punct de legătură strategic al armatei prusace, devenind șeful acestuia în 1891. În 1905, a creat un memorandum informal, care viza atacarea Franței prin Belgia și Olanda, înainte ca Rusia să fie capabilă să-și mobilizeze armata, Schlieffen fiind partizanul scoaterii dușmanului din luptă într-o bătălie sau mai multe, prin exterminarea și epuizarea totală. În anul 1906, i-a succedat în funcție generalul colonel Helmuth von Moltke, nepotul lui Moltke cel Bătrân, care i-a zdrobit pe austrieci (1866) și pe francezi (1870). Feldmareșal în 1911, Schlieffen s-a interesat de planul său până a murit (1913), pentru a-i zdrobi pe francezi. Vezi: *Michael Behnen, Alfred Graf von Schlieffen, in „Das Kaiserreich. Portrait einer Epoche in Biographien”, Darmstadt, Editor Primus, 2001, pp. 120-130.*

²³ Nicolae Ciachir, *Istoria politică a Europei...*, p. 192.

²⁴ A se vedea pe larg despre Campania Armatei a 9-a comandată de Falkenhayn pe frontul de vest, în 1915, pe frontul de est și din nou pe frontul de vest în 1918: Erich von Falkenhayn, *Campania*

Armatei a 9-a împotriva românilor și rușilor 1916-1917, traducere de maiorii Al. Budiș și C. Franc, Editura Atelierele Grafice Socec & Co., București, 1937.

²⁵ Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei...*, p. 463.

²⁶ Grigore Gafencu, *Însemnări politice 1928-1939*, ediție de Stelian Neagoe, Editura Humanitas, București, 1991, p. 247.

²⁷ Ema Nastovici, *România și Puterile Centrale 1914-1916*, Editura Politică, București, 1979, p. 62; Sorin Cristescu, *Din culisele Consiliului de Coroană de la Sinaia (21 iulie/3 august 1914)*, în vol. „*Românii în istoria Europei*”, vol. I, coordonatori Marusia Cârstea, Sorin Liviu Damean, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2013, pp. 264-284.

²⁸ Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei...*, p. 464.

²⁹ *** *Politica externă a României. Dicționar cronologic*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1986, p. 157; Anastasie Iordache, *Reorientarea politică a României și neutralitatea armată (1914-1916)*, București, 1998, pp. 98-109; Ion Stanciu, Iulian Oncescu, *Istoria modernă a Românilor*, vol. II, Editura Macarie, Târgoviște, 2002, pp. 230-231; Viorica Moisuc, *Istoria relațiilor internaționale (până la mijlocul secolului XX)*, Fundația România de Măine, București, 2002, pp. 85-86; Iulian Oncescu, *Texte și documente privind istoria modernă a românilor (1774-1918)*, Ediția a II-a, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2011, pp. 619-624; Sorin Cristescu, *Din culisele Consiliului de Coroană...*, pp. 264-284.

³⁰ Nicolae Ciachir, *Din istoria Bucovinei 1775-1944*, Editura Didactică și Pedagogică, București, 1993, pp. 76-77.

³¹ Idem, *Basarabia sub stăpânire țaristă (1812-1917)*, Editura Universității București, 1992, p. 74.

³² Idem, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei...*, p. 464.

³³ *Ibidem*, p. 465.

³⁴ Cornel Mărculescu, *Generalul Toma Dumitrescu (1877-1936). Personalitatea, cariera militară și activitatea diplomatică*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2022, p. 46.

³⁵ Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei...*, p. 465.

³⁶ Despre evoluția frontului sârbesc din anii 1914-1915, a se vedea Cornel Mărculescu, *Frontul sârbesc din 1914-1915 în rapoartele atașatului militar maior Toma Dumitrescu*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, An XIX, nr. 1(71), Centrul Tehnic Editorial al Armatei, București, 2016, pp. 15-19; idem, *Unele aspecte privind evoluția frontului sârbesc din 1914-1915 reflectate în rapoartele atașatului militar Toma Dumitrescu*, în vol. „*Oltenia. Studii și comunicări. Arheologie-istorie*”, vol. XXV/2018, Muzeul Olteniei, Craiova.

³⁷ Ca represalii, la 5 noiembrie 1914, Marea Britanie a anexat Ciprul - insulă ce fusese luată spre administrare de la Imperiul Otoman în 1878. Prin Tratatul de la Lausanne (1923), Turcia va recunoaște noua situație.

³⁸ Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei...*, p. 466; idem, *Istoria Slavilor...*, p. 331.

³⁹ *Ibidem*.

⁴⁰ *Ibidem*.

⁴¹ Nicolae Ciachir, *Istoria politică a Europei de la Napoleon...*, p. 193; idem, *Marile Puteri și România 1856-1947*, Editura Albatros, București, 1996, p. 165; idem, *Istoria relațiilor internaționale...*, p. 117.

⁴² *The Memoirs of Ismail Kemal Bey*, Edited by Sommerville Story, Preface by William Morton Fullerton, London, Constable and Company Ltd., 1920, p. 372; Kristo Frashëri, *Historie de l'Albanie*, Tirana, 1964, p. 188; Stefanaq Pollo, Arben Puto, Skender Anamali, Kristo Frashëri, *Op.cit.*, p. 174; Nicolae Ciachir, *80 de ani de la proclamarea independenței de stat a Albaniei: Contextul european al proclamării independenței de stat a Albaniei*, în „*Revista română de studii internaționale*”, Anul XXVI, nr. 3-4 (119-120),

Editura Academiei Române, București, 1992, pp. 229-236; Gelcu Maksutovici, *Istoria comunității albaneze din România*, Editura Kriterion, București, 1992, pp. 58-60; idem, *Independența Shqiperiei*, în „Albanezul”, serie nouă, anul II, nr. 10 (15), oct. 1994, p. 4; Stoica Lascu, *Independența Albaniei (28 noiembrie 1912) - în câteva interviuri contemporane*, în „România în relațiile internaționale: Diplomatie, Minorități, Istorie. În Onorarea lui Calafeteanu”, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2010, pp. 100-102; Cornel Mărculescu, *Implicațiile acțiunii României în proclamarea independenței de stat a Albaniei*, în „Hristica. Revistă de spiritualitate și educație creștin-ortodoxă”, editată de militarii din Garnizoana Târgoviște, nr. 5-6, Târgoviște, 2010, pp. 16-24; idem, *100 de ani de la proclamarea independenței de stat a Albaniei: România și renașterea națională a Albaniei (1908-1912)*, în „Collegium Mediense II. Comunicări științifice”, XI, Editura Sfântul Ierarh Nicolae, Mediaș, 2012, pp. 133-140; idem, *România și consolidarea pe plan intern și internațional a Albaniei (1912-1914)*, în „În amintirea unui istoric român: Nicolae Ciachir”, Editura Etnologică, București, 2016, pp. 625-644; idem, *Unele aspecte privind contribuția României la consolidarea pe plan intern și internațional a Albaniei (1912-1914)*, în „Albanica. Revistă Științifică și de Cultură a Asociației Liga Albanezilor din România”, Editura Asdreni, nr. 12, Craiova, 2021, pp. 12-34.

⁴³ Giuliano Procacci, *Istoria italienilor*; cuvânt introductiv de Șerban Papacostea, Editura Politică, București, 1975, p. 432.

⁴⁴ Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei...*, p. 468.

⁴⁵ Idem, *Istoria relațiilor internaționale...*, p. 117.

⁴⁶ Idem, *Marile puteri și România 1856-1947...*, p. 166.

⁴⁷ Giuliano Procacci, *Op. cit.*, pp. 434-435.

⁴⁸ Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei...*, p. 469; Ionuț Cojocaru, *România și Turcia. Actori importanți în sistemul de relații interbelice (1918-1940)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, pp. 25-26.

⁴⁹ Victor G. Cădere, *Politica României în marele război (1914-1924)*, în „Arhiva pentru Știință și reforma socială”, Anul VIII, nr. 1-3, Editura Institutului Social Român, București, 1929, p. 274; Cornel Mărculescu, *România și Rusia în anul 1914 - de la izbucnirea Primului Război Mondial la acordul secret*, în volumul „România și Balcanii. Reflecții istorico-geografice”, coordonatori Nicoleta Ciachir, Elena Toma, Editura Etnologică, București, 2018, p. 164.

⁵⁰ *Ibidem*.

⁵¹ G. M. Trevelyan, *Istoria ilustrată a Angliei*, Traducere de Florica E. Condurachi și Dan Hurmuzescu, Editura Științifică, București, 1975, p. 810.

⁵² Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei...*, p. 470.

⁵³ Idem, *Istoria Slavilor...*, p. 332; Nicolae Ciachir, *Istoria politică a Europei de la Napoleon...*, p. 195.

⁵⁴ Toma Dumitrescu s-a născut la 10 mai 1877, în comuna Hăbeni, sat Racovița, județul Dâmbovița, ca fiu al preotului Dumitru Popescu și al soției sale, Ana, iar după absolvirea a șapte clase de liceu, a urmat cursurile Școlii de Ofițeri de Infanterie și ale Școlii Superioare de Război. Între 1908-1909, a fost profesor de geografie militară și inspector de studii la Școala Militară de Ofițeri de Infanterie, iar la 10 mai 1910 a fost mutat în interes de serviciu la Marele Stat Major (Biroul Informații din Secția a-II-a). În timpul campaniei armatei române din vara anului 1913, a funcționat în cadrul Secției I: Biroului B (operații) din Marele Stat Major, iar din 1 aprilie 1914, Toma Dumitrescu a fost numit atașat militar în Serbia la Belgrad, dar cu reședința permanentă la Nișși Mitrovitza. De la decretarea mobilizării armatei române în noaptea de 14-15 august 1916, Toma Dumitrescu a îndeplinit funcția de șef de cabinet al șefului de Stat Major al Marelui Cartier General, condus, pe durata întregii campanii din anul 1916, de către generalul Dumitru Iliescu. Începând cu 25 ianuarie/7 februarie 1918, a fost șef de stat-major al Corpului V

Armată, comandat de generalul Ion Istrati, tandemul care va organiza și dirija, până în aprilie 1918, toate operațiunile militare ale armatei române în Basarabia. În condițiile reintrării României în război la 28 octombrie/10 noiembrie 1918, Toma Dumitrescu a fost delegat pe lângă Comandamentul Armatei Aliate de Orient (octombrie-decembrie 1918), iar între 1919-1920, a reprezentat România ca expert militar în Comisia Aeronautică, la Conferința de Pace de la Paris. În aceeași perioadă, colonelul Toma Dumitrescu a primit noi însărcinări: delegat în cadrul Comisiei Militare de la Paris (1919), a Comisiei române privind frontiera cu Cehoslovacia (1920), dar și cu Ungaria (1921). În perioada interbelică a fost delegat la Conferința internațională de la Geneva pentru dezarmare și comerțul armelor (10 aprilie-19 mai 1922) și de la Lausanne (20 noiembrie 1922-24 iulie 1923), comandant al Școlii Superioare de Război și secretar general al Ministerului de Război (1926-1927), delegat în cadrul Comisiei pregătitoare a Conferinței Dezarmării (1926-1930). Spre sfârșitul vieții, a îndeplinit funcția de inspector general al Infanteriei (1930-1931), comandant al Corpului 1 armată (1931-1932) după care, în perioada 1 noiembrie 1932-31 octombrie 1933, activitatea generalului Toma Dumitrescu a fost împărțită între Conferința de dezarmare de la Geneva organizată sub egida Societății Națiunilor (2 februarie 1932-11 iunie 1934) - făcând parte din delegația română condusă de Nicolae Titulescu și între comanda Corpului 4 Armată (1932-1936). A decedat la 1 octombrie 1936, fiind înmormântat în Cimitirul Bellu Militar din București. Vezi: Cornel Mărculescu, *Generalul Toma Dumitrescu (1877-1936). Personalitatea, cariera militară și activitatea diplomatică*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2022; idem, *Un erou dâmbovițean uitat - generalul Toma Dumitrescu (1877-1936)*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, An XVI, nr. 1(59), Centrul Tehnic Editorial al Armatei, București, 2013, pp. 38-47; idem, *Generalul Toma Dumitrescu (1877-1936) - un dâmbovițean care a contribuit nemijlocit la formarea României Mari*, în vol. „Tradiții, spiritualitate și cultură în cetatea Târgoviștei”, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2025, pp. 105-122.

⁵⁵ A.N.I.C. București, Fond Casa Regală, dosar nr. 23/1915, f. 1; Cornel Mărculescu, *Generalul Toma Dumitrescu (1877-1936). Personalitatea, cariera militară și activitatea diplomatică...*, p. 47.

⁵⁶ *Ibidem*, f. 2.

⁵⁷ *Ibidem*.

⁵⁸ *Ibidem*, f. 3; Cornel Mărculescu, *Generalul Toma Dumitrescu (1877-1936). Personalitatea, cariera militară și activitatea diplomatică...*, p. 48.

⁵⁹ *Ibidem*, f. 4.

⁶⁰ *Ibidem*; Cornel Mărculescu, *Generalul Toma Dumitrescu (1877-1936). Personalitatea, cariera militară și activitatea diplomatică...*, p. 48.

⁶¹ *Ibidem*, f. 5; Cornel Mărculescu, *Generalul Toma Dumitrescu (1877-1936). Personalitatea, cariera militară și activitatea diplomatică...*, p. 49.

⁶² Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei...*, p. 471.

⁶³ August von Mackensen (1849-1945) și-a început cariera militară ca voluntar în Regimentul 2 Husari Prusieni, făcându-se remarcant în Războiul franco-german din 1870-1871, în urma căruia este promovat sublocotenent, optând definitiv pentru o carieră militară (1873). În 1891, Mackensen lucrează la Marele Stat Major al lui Alfred von Schlieffen, după care este avansat succesiv la comanda mai multor unități, devenind general maior în 1900 și general de cavalerie în 1908. La începutul Primului Război Mondial, Mackensen comandă Corpul de Armată XVII, cu care participă la bătăliile de la Gumbine și Tannenberg în august 1914. Este promovat comandant al Armatei a 9-a, făcându-se remarcant în luptele din zona Lodz și Varșovia, iar după ruperea alinimentului rus la Gorlice-Tarnow, care adus la împingerea frontului mult

spre est, Mackensen este avansat, la 22 iunie 1915, feldmareșal. În octombrie 1915, conducând „Grupul de Armate Mackensen”, cucerește Serbia, iar între anii 1916-1917, a fost comandantul trupelor Puterilor Centrale în campaniile de pe frontul românesc. La 6 decembrie 1916, Mackensen intră în București, devenind guvernatorul militar al teritoriului românesc ocupat. Este decorat cu Marea Cruce a ordinului Crucii de Fier (doar cinci astfel de decorații au fost acordate pe perioada războiului). După reîntrirea României în război la 10 noiembrie 1918, Mackensen ordonă retragerea armatei germane, iar feldmareșalul este luat prizonier în Ungaria, la Foth, și închis până în noiembrie 1919. Vezi: *Personalități străine în istoria României. Dicționar biografic*, coordonator Stănel Ion, cuvânt înainte de Dan Berindei, Editura Meronia, București, 2011, pp. 157-159.

⁶⁴ Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei...*, p. 472.

⁶⁵ Maurice Sarrail (1856-1929) s-a născut la Carcassonne și a urmat cursurile Academiei de la Saint-Cyr, absolvind pe locul III, în 1 octombrie 1877. Strâns apropiat de Partidul Radical, a beneficiat de toată simpatia ministrului de Război al celei de-a III-a Republici. Comandant al Școlii militare din Saint Maixent, a condus la Virton în Ardeni (august 1914) Corpul VI, parte a Armatei a III-a a lui Ruffey, corpul de armată fiind întărit cu o divizie suplimentară de infanterie, confruntându-se cu Corpul VI Rezervă German. Preia comanda pe frontul de la Salonic și, în 1917, obține abdicarea Regelui Constantin al Greciei. În perioada 1924-1925, a ocupat postul de înalt comisar în Siria. Vezi: Général Sarrail, *Mon commandement en Orient (1916-1918)*, Éditeur Ernest Flammarion, Paris, 1920.

⁶⁶ Nicolae Ciachir, *Istoria Slavilor...*, p. 333; idem, *Marile puteri și România 1856-1947...*, p. 167.

⁶⁷ Idem, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei...*, p. 472.

⁶⁸ *Ibidem*, p. 473.

⁶⁹ *Ibidem*.

⁷⁰ Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei...*, p. 474.

⁷¹ A.N.I.C. București, Fond Casa Regală, dosar nr. 61/1914, ff. 1-2.

⁷² Anastasie Iordache, Încheierea acordului româno-rus din 18 septembrie/1 octombrie 1914. Însemnătatea și consecințele sale, în „Revista de Istorie, Anul XXIX, nr. 1/1976, pp. 55-60; Mircea Popa, *Primul război mondial, 1914-1918*, București, 1979, p. 144; Ema Nastovici, *România și Puterile Centrale 1914-1916*, Editura Politică, București, 1979, p. 71; ****România în primul război mondial*, coordonatori Victor Atanasiu, Anastasie Iordache, Mircea Iosa, Ion M. Oprea, Paul Oprescu, Editura Militară, București, 1979, pp. 55-56; Anastasie Iordache, *Ion I. C. Brătianu*, Editura Albatros, București, 1994, p. 234; Cornel Mărculescu, *România și Rusia în anul 1914 - de la izbucnirea Primului Război Mondial la acordul secret*, în volumul „România și Balcanii. Reflecții histórico-geografice”, coordonatori Nicoleta Ciachir și Elena Toma, Editura Etnologică, București, 2018.

⁷³ Constantin Bacalbașa, *Bucureștii de altădată*, vol. IV, Editura Ziarului Universul, București, 1930, pp. 154-155; I.G. Duca, *Amintiri politice*, vol. I..., pp. 83-89; C. Xenii, *Take Ionescu 1858-1922*, Ediția a II-a, Editura Universul București, 1932, p. 311; Ioan Scurtu, *Contribuții privind viața politică din România*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1988, p. 129; Nicolae Cristea, *Imaginea publică a monarhiei în România 1866-1947*, Editura Cavallioti, București, 2011, p. 90.

⁷⁴ ****Politica externă a României...*, p. 158; Anastasie Iordache, *Op. cit.*, pp. 120-126; ****Istoria Românilor*, vol. VII, pp. 407-408.

⁷⁵ ****România în primul război mondial*, coordonatori Victor Atanasiu, Anastasie Iordache, Mircea Iosa, Ion M. Oprea, Paul Oprescu, Editura Militară, București, 1979, pp. 56-57.

⁷⁶ I.G. Duca, *Raporturile unui ministru tânăr cu regele Carol I*, Editura Cultura Românească, București, 1933, pp. 29-30.

⁷⁷ ****România în primul război mondial...*, p. 57; Nicolae Ciachir,

Istoria politică a Europei de la Napoleon la Stalin..., p. 199; idem, *Marile puteri și România 1856-1947...*, p. 171; idem, *Istoria relațiilor internaționale...*, p. 119.

⁷⁸ Cornel Mărculescu, *Relațiile româno-ruse în anii 1915-1916. Tratatativele cu Rusia și încheierea convenției politice și militare cu Antanta*, în „Document. Buletinul Arhivelor Militare Române”, An XXIV, nr. 2(92), Centrul Tehnic Editorial al Armatei, București, 2021, p. 30.

⁷⁹ Mircea N. Popa, *Primul război mondial 1914-1918*, București, 1979, p. 242; Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei...*, p. 477.

⁸⁰ Ioan Scurtu, *Ion I.C. Brătianu - activitatea politică*, Editura Museion, București, 1992, p. 36.

⁸¹ ****Interesele și drepturile României în texte de drept internațional public...*, pp. 9-11; ****România în anii Primului Război Mondial*, vol. I, Editura Militară, București, 1987, p. 258; ****România în primul război mondial*, coordonatori Victor Atanasiu, Anastasie Iordache, Mircea Iosa, Ion M. Oprea, Paul Oprescu, Editura Militară, București, 1979, p. 128; ****1918 la români. Desăvârșirea unității național-statale a poporului român*, Ediție de documente, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1983, pp. 765-767; Nicolae Ciachir, Gheorghe Bercan, *Diplomația europeană în epoca modernă*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1984, p. 480; Nicolae Ciachir, *Marile puteri și România 1856-1947*, Editura Albatros, București, 1996, pp. 171-172; idem, *Istoria relațiilor internaționale de la pacea Westfalică...*, pp. 119-120; Dumitru Preda, *România și Antanta*, Editura Institutul European, București, 1998, pp. 81-82; C. Dobre, *1918. Înfrângeri și victorii*, Editura Sylvi, București, 2003, pp. 108-109; Hadrian G. Gorun, *Relații politico-diplomatice și militare ale României cu Franța în primul război mondial*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2009, pp. 109-110; Iulian Oncescu, *Texte și documente privind istoria modernă a românilor...*, pp. 631-632.

⁸² I.G. Duca, *Amintiri politice*, vol. I. Neutralitatea, Colecția Memorii și Mărturii, Editura Jon Dumitru-Verlag, München, 1981, pp. 257-260.

⁸³ Dumitru Preda, *Op. cit.*, p. 80.

⁸⁴ Anastasie Iordache, *Ion I.C. Brătianu*, Editura Albatros, București, 1994, p. 296.

⁸⁵ Nicolae Iorga, *Supt trei regi. Istorie a unei lupte pentru un ideal moral și național*, Ediția a II-a, f.ed., București, 1932, p. 209.

⁸⁶ A.N.I.C. București, Fond Casa Regală, dosar nr. 20/1916, ff. 1-6.

⁸⁷ SUA din 1917.

⁸⁸ Mircea Vulcănescu, *Războiul pentru întregirea neamului*, Extras din Enciclopedia României. Vol. I: Statul, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, București, 1938, p. 887; ****România în anii primului război mondial*, coordonatori Victor Atanasiu, Anastasie Iordache, Mircea Iosa, Ion M. Oprea, Paul Oprescu, vol. I, Editura Militară, București, 1987, pp. 223-226; Iulian Oncescu, Ion Stanciu, *Introducere în istoria modernă a românilor (1821-1918)*, Editura Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2009, p. 310.

⁸⁹ ****Cuvântări de Ferdinand I Regele României (1889-1922)*. Din publicațiile „Fundăției culturale – Principele Carol”, București, 1922, pp. 95-97; Gheorghe Sbărnă, Ion Stanciu, Silviu Miloșiu, Iulian Oncescu, *Op.cit.*, pp. 153-155; Iulian Oncescu, *Texte și documente privind istoria modernă a românilor...*, pp. 633-634.

⁹⁰ Victor Cădere, *Istoria războiului românesc*, în „Stări de spirit și mentalități în timpul marelui război”, coordonatori Ion Agrigoroaiei, Dumitru Ivănescu, Sorin D. Ivănescu, Silviu Văcaru, Editura Junimea, Iași, 2005, pp. 205-206.

⁹¹ Nicolae Ciachir, *Istoria popoarelor din sud-estul Europei...*, pp. 478-479; idem, *Istoria relațiilor internaționale...*, p. 120.

VIZITA SUVERANILOR ROMÂNIEI MARI ÎN BUCOVINA (16-17 MAI 1920) CONSEMNAȚĂ ÎN PAGINILE „MONITORULUI OFICIAL”

Dr. Luminița GIURGIU¹
Dr. Teodora GIURGIU²

După înfăptuirea României Mari, suveranii au decis să viziteze provinciile unite cu Patria-Mamă. Prima vizită a avut loc în Transilvania, în perioada 22 mai-1 iunie 1919³. Următoarea călătorie a fost programată și s-a desfășurat în Bucovina, urmată, apoi, de cea în Basarabia.

Alături de Regele Ferdinand I și de Regina Maria, din suita regală au făcut parte Princesa Elisabeta⁴, primul ministru - generalul Alexandru Averescu⁵, ministrul Afacerilor Străine - Dului Zamfirescu⁶, ministrul de Finanțe - Constantin Argetoianu⁷, ministrul Cultelor și Instrucțiunii Publice - Petre P. Negulescu⁸, directorul Siguranței Generale - Romulus Voinescu⁹, mitropolitul primat Miron Cristea¹⁰ și mitropolitul Moldovei - Pimen¹¹.

În paginile „Monitorului Oficial” se găsește prezentarea programului vizitei, a personalităților întâlnite, precum și consemnarea discursurilor ținute. Limbajul este sobru, potrivit unei publicații oficiale. În pofida acestui fapt, sunt consemnate entuziasmul, bucuria, precum și eforturile autorităților civile și militare, a întregii populații, indiferent de etnie și apartenență religioasă, de a da un caracter festiv acestor întâlniri. Localități pavozate cu drapele și ghirlande de flori, strigate și urale, buchete de flori, oficialități și populație de la sate și orașe în ținute festive sau în costume populare s-au constituit într-un efort colectiv care a marcat primirea înalților oaspeți în ținuturile mirifice și pline de

semnificații istorice ale Bucovinei. Ar fi de subliniat prezența trupelor, în frunte cu comandanții lor, în orașele-garnizoană vizitate. Ele au asigurat companii de onoare cu Drapelul de Luptă și spectaculoase ceremonii de retragere cu torțe. Călătoria reprezintă o consolidare a autorității regalității și a legăturilor dintre provinciile unite cu vechiul regat.

3 Iunie 1920
MONITORUL OFICIAL
1457

PARTE NEOFICIALĂ

București, 2 Iunie

CĂLĂTORIA

MM. LL. REGEIUI ȘI REGINEI

ÎN BUCOVINA

16-17 Mai 1920

Sâmbătă 15 Mai, orele 19, MM. LL. Regele și Regina, împreună cu A. S. R., Princesa Elisabeta, au plecat cu trenul din halta Cotroceni. Maiestățile Lor erau însoțiți de d. președinte al consiliului General Alexandru Averescu și întreaga suită regală.

Duminică 16 Mai, orele 9, în gara Burdujeni, un numeros public împreună cu orfelinatul C. F. R. «Regina Maria», așteptă pe Maiestățile Lor, care coborându-se din tren, au fost întâmpinați cu flori și cântece naționale.

La orele 9.15, în gara Ifceni, Maiestățile Lor sunt primite de d. General Lupescu, comandantul frontului de est al armatei române, care prezintă raportul, M. S. Regele trece în revistă compania de onoare din regimentul 114 infanterie. Pe peronul gării o lume imensă așteaptă pe Suverani, având în frunte pe d. I. Stărcă, ministrul Bucovinei, împreună cu toate autoritățile civile și militare din localitate.

Doi primari săteni prezintă Maiestăților Lor tradiționala pâine și sare, iar d. Dori Popovici, președintele comisiei de unificare, într-o cuvântare însuflețită urează Suveranilor bună venire pe pământul Bucovinei. M. S. Regele răspunde mulțumind de călduroasa primire ce Li se face și după câteva momente de convorbire cu persoanele prezente, Maiestățile Lor suindu-se în automobile pleacă la Suceava, înconjuși de o ceată de călărești săteni.

În fața primăriei, primarul orașului Suceava, d. Iancu Avram, în fruntea reprezentanților comunităților de toate limbile, după o cuvântare de bună venire, prezintă Maiestăților Lor pâinea și sarea, iar d. Eusebie Popovici, directorul liceului, în cuvinte călduroase aduce

urări din partea județului Sucevii. Mulțumirile M. S. Regelui sunt acoperite de uralele și aclamațiile marelui mulțimi adunate în mijlocul vechii capitale a Moldovei.

De la primărie Maiestățile Lor se îndreaptă spre vechea și frumoasa biserică unde se găsesc moaștele sfântului Ion cel Nou. Aici s'a slujit un serviciu religios, după care d. Stărcă, ministrul Bucovinei, a salutat pe Maiestățile Lor cu următoarele cuvinte:

Sire,
Prea Grățioasă Doamnă,
Alteță Regală,

De 145 ani Bucovina, ruptă din trupul vechii Moldove, în vitregia timpurilor, ce a despărțit-o de Statul național, întemeiat chiar pe teritoriul ei, așteaptă ziua de fericire, ce o vede împlinită astăzi.

Bine ați venit, mult dorite Rege Liberător, pe pământul românesc al Bucovinei, reunită cu Patria Mamă și recucerită Coroanei române de Maiestatea Voastră și glorioasa armată!

Bine ați venit, Mărite Doamnă, pe acest străbun pământ românesc, ce păstrează scumpe amintiri ale trecutului românesc, cu mormintele descălecătorilor și marilor Voievozi ai Moldovei, fericitilor latru pomenire predecesori și străbuni ai Maiestății Voastre, cu pioasele lor fundațiuni, sacre monumente ale istoriei române.

Bine ați venit, Sire și Mărită Doamnă, pe acest pământ istoric, unde se află cele dintâi fundațiuni moldovenești, cu vechea capitală a Moldovei, valoroasa cetate a Sucevei, care a înfruntat atâtea furtuni și a văzut împlinindu-se fapte de glorie ce sunt fală neamului românesc, cetatea unde Alexandru cel Bun, înțeleptul organizator al Statului moldovenesc, a întemeiat scaunul Mitropoliei Moldovei; unde Ștefan cel Mare, slăvitul erou al neamului românesc și al creștinătății, care se odihnește în mormântul venei at dela Putna, și alți domni iluștri ai Moldovei au respins cu fală atâtea atacuri dughane; unde acum 320 de ani Mihail Viteazul, eroul martir al unității naționale, s'a proclamat Domn al tuturor Românilor, primind aici în Mai 1600, jurământul ca Domn al Țării românești, Ardealului și Moldovei.

Pe urmele lui, Maiestatea Voastră, răzbușind vitregia trecutului, întră triumfător ca primul Rege al tuturor Românilor, îndeplinitor al visului secular al neamului românesc întreg.

Poporul românesc al Bucovinei, care neclintit a stat strajă la comora istorică a neamului, ce această țară o păstrează cu sfințenie, poporul românesc împreună cu neamurile conlocuitoare, Bucovina întreagă, aduce Maiestăților Voastre, măritului său Rege și Domn și Măritei sale Doamnă și Regine, omagii sale de adâncă recunoștință, de dragoste și credință neștrămutată, cu speranță vie în viitorul fericit ce i ați urzit.

Și toți într'un cuget, uniți sub sceptrul blând și ocrotitor al Maiestății Voastre, ocrotiți sub glorioasa Coroană de oțel a Roșiei, Vă urăm cu însuflețire:

Să trăiți Sire!
Să trăiți Mărită Doamnă!
Să trăiască Augusta Dinastie!
Să trăiască și înflorească România unită!

M. S. Regele mulțumește cu recunoștință, arătându-și adâncă bucurie că se află în acest sfânt lăcaș care ne-a fost lăsat de vrednicii Voievozi ai Moldovei.

Apoi Maiestățile Lor merg la vechiul biserica a Mirăușilor, nu de mult restaurată, din fața căreia au admirat vederea ruinelor cetății Suceava.

La 11 ore Maiestățile Lor împreună cu suita, în urale nesfârșite, pleacă în automobile spre mănăstirea Putna, pe un timp prea frumos, după o ploaie binefăcătoare de mult așteptată.

Satele Iliești, Păltinoasa, Solca, Marginea, Horodnic, Vicov, prin cari au trecut Suveranii, erau frumos împodobite și țărâșime multă din satele mai depărtate se adunase pe marginea drumului, în haine de sărbătoare, în frunte cu preoții și învâțătorii, ca să întâmpine pe mult doriții Stăpâni ai țării. Călărești cu steaguri tricolore petreceau pe înalții oaspeți de la un sat la altul. Prețutindeni erau ridicate arcuiri de triumf, lângă care așteptau frunții satelor cu pâine și cu sare în cântecul viu al imnului regal executat

„Monitorul Oficial” nr. 48 din 3 iunie 1920

„PARTEA NEOFICIALĂ

București, 2 iunie

CĂLĂTORIA MM. LL. REGELUI ȘI REGINEI
ÎN BUCOVINA, 16-17 MAI 1920

Sâmbătă, 15 mai, orele 19, MM. LL. Regele și Regina, împreună cu A.S.R. Principesa Elisabeta, au plecat cu trenul din halta Cotroceni. Maiestățile lor erau însoțiți de d. președinte al Consiliului, general Averescu și întreaga suită regală.

Duminică, 16 mai, orele 9, în gara Burdujeni, un numeros public împreună cu Orfelinatul C.F.R. „Regina Maria”, așteaptă pe Maiestățile Lor, care, coborându-se din tren, au fost întâmpinați cu flori și cântece naționale.

La orele 9.15, în gara Ițcani, Maiestățile Lor sunt primite de d. general Lupescu¹², comandantul Frontului de Est al armatei române, care prezintă onorul, M.S. Regele trece în revistă Compania de Onoare din Regimentul 114 Infanterie. Pe peronul gării o mulțime imensă aștepta pe Suverani, având în frunte pe d. I. Stârcea¹³, ministrul Bucovinei, împreună cu toate autoritățile civile și militare din localitate.

Doi primari săteni prezintă Maiestăților Lor tradiționala pâine și sare, iar d. Dori Popovici¹⁴, președintele Comisiunii de Unificare, într-o cuvântare înșuflețită, urează Suveranilor bună-venire pe pământul Bucovinei. M.S. Regele răspunde mulțumind de călduroasa primire ce Li se face și după câteva momente de convorbire cu persoanele prezente, Maiestățile Lor, suindu-se în automobile, pleacă la Suceava, înconjuțați de o ceată de călăreți săteni.

În fața Primăriei, primarul orașului Suceava, d. Iancu Avram, în fruntea reprezentanților comunităților de toate limbile, după o cuvântare de bună-venire, prezintă Maiestăților Lor pâinea și sarea, iar d. Eusebie Popovici, directorul liceului, în cuvinte călduroase, aduce urări din partea județului Sucevei. Mulțumirile M.S. Regelui sunt acoperite de urale și aclamațiile mării mulțimi adunate în mijlocul vechii capitale a Moldovei.

De la Primărie, Maiestățile Lor se îndreaptă spre vechea și frumoasa biserică, unde se găsesc moaștele Sfântului Ion cel Nou. Aici s-a slujit un serviciu religios, după care d. Stârcea, ministrul Bucovinei, a salutat pe Maiestățile lor cu următoarele cuvinte:

«Sire,
Prea Grațioasă Doamnă,
Alteță Regală,

De 145 ani Bucovina, ruptă din trupul vechii Moldove, în vitregia timpurilor, ce au despărțit-o de Statul național, întemeiat chiar pe teritoriul ei, așteaptă ziua de fericire, ce o vede împlinită astăzi.

Bine ați venit, mult dorite Rege Liberator, pe pământul românesc al Bucovinei, reunită cu Patria Mamă și recucerită Coroanei române de Maiestatea Voastră și glorioasa armată!

Bine ați venit, Mărite Doamne, pe acest străbun pământ românesc, ce păstrează scumpe amintiri ale trecutului românesc, cu mormintele descălecătorilor și marilor Voievozi ai Moldovei, fericților întru pomenire predecesori și străbuni ai Maiestății Voastre, cu pioasele lor fundațiuni, sacre monumente ale istoriei române.

Bine ați venit, Sire și Mărită Doamnă, pe acest pământ istoric, unde se află cele dintâi fundațiuni

Gara Burdujeni (Suceava)

Gara Ițcani (Suceava Nord)

moldovenesti, cu vechea capitală a Moldovei, valoroasa cetate a Sucevei, care a înfruntat atâtea furtuni și a văzut îndeplinindu-se fapte de glorie ce sunt fala neamului românesc, cetatea unde Alexandru cel Bun, înțeleptul organizator al Statului moldovenesc, a întemeiat scaunul Mitropoliei Moldovei, unde Ștefan cel Mare, slăvitul erou al

Mănăstirea „Sfântul Ioan cel Nou”

mai 1600, jurământul ca Domn al Țării Românești, Ardealului și Moldovei.

Pe urmele lui, Maiestatea Voastră, răzbunând vitregia trecutului, întră triumfător ca primul Rege al tuturor românilor, îndeplinitor al visului secular al neamului românesc întreg.

Poporul românesc al Bucovinei, care neclintit a stat strajă la

comoara istorică a neamului, ce această țară o păstrează cu sfințenie, poporul românesc împreună cu neamurile conlocuitoare, Bucovina întreagă, aduce Maiestăților Voastre, măritului său Rege și Domn și Măritei sale Doamne și Regine, omagiile sale de adâncă recunoștință, de dragoste și credință nestrămutată, cu speranță vie în viitorul fericit ce ați urzit.

Și toți într-un cuget, uniți sub sceptrul blând și ocrotitor al Maiestății Voastre, ocroțiți sub glorioasa Coroană de oțel a României, Vă urăm cu însuflețire:

Să trăiți Sire!

Să trăiți Mărită Doamnă!

Să trăiască Augusta Dinastie!

Să trăiască și înflorească România unită”».

M.S. Regele mulțumește cu recunoștință, arătându-și adâncă bucurie că se află în acest sfânt locaș, care ne-a fost lăsat de vrednicii Voievozi ai Moldovei.

Biserica Mirăuți cu hramul „Sfântul Gheorghe”

neamului românesc și al creștinătății, care se odihnește în mormântul venerat de la Putna și alți domni iluștri ai Moldovei, au respins cu fală atâtea atacuri dușmane; unde acum 320 de ani, Mihai Viteazul, eroul martir al unității naționale s-a proclamat Domn al tuturor Românilor, primind aici, în

Cetatea de scaun a Sucevei

Mănăstirea Putna

Apoi Maiestățile lor merg la vechea biserică a Mirăușilor, nu de mult restaurată, din fața căreia au admirat vederea ruinelor cetății Suceava.

La 11 ora, Maiestățile Lor împreună cu suita, pleacă în automobile spre Mănăstirea Putna, pe un timp prea frumos, după o ploaie binefăcătoare de mult așteptată.

Satele Ilișești, Păltinoasa, Solca, Marginea, Horodnic, Vicov, prin care au trecut Suveranii, erau frumos împodobite și țărănime multă din satele mai depărtate se adunase pe marginea drumului, în haine de sărbătoare, în frunte cu preoții și învățătorii, ca să întâmpine pe mult doriții Stăpâni ai țării. Călăreți cu steaguri tricolore petreceau pe Înălții oaspeți de la un sat la altul. Pretutindeni erau ridicate arcuiri de triumf, lângă care așteptau frunțașii satelor cu pâine și sare, în cântecul vior al Imnului Regal executat de tinerimea școlară. Maiestățile Lor se opreau ca să primească aceste mărturisiri de dragoste și să asculte păsurile locuitorilor. În satul Solca, unde din cauza bombardărilor războiului din urmă au fost distruse o mare parte din case, Maiestățile lor s-au interesat de aproape de suferințele locuitorilor, iar M.S. Regele a făgăduit Înaltul Său sprijin pentru refacerea locuințelor.

Pe la ora 15, Maiestățile lor sosesc la Mănăstirea Putna, unde, în mijlocul a mai multe mii de săteni au fost întâmpinați de II. PP. SS. Mitropoliții Miron Cristea, Primatul României și Pimen al Moldovei și Sucevei, dl. general Coandă¹⁵, fost prim-ministru, toți miniștri, d. I. Nistor¹⁶, fost ministru al Bucovinei, primul președinte al Înaltei Curți de Casație, d-nii generali de corp de armată, rectorii universităților din Iași, Cluj și Cernăuți, d. mareșal al Curții Regale, precum și notabilitățile din Bucovina care fuseseră invitate. Armata era reprezentată prin delegații din

Regimentele 13 „Ștefan cel Mare”, Regimentul 25 „Racova”, Regimentul 3 Grăniceri, Regimentul 25 Artilerie, Regimentele 113 și 114 Infanterie din Bucovina și Batalionul de Jandarmi.

Intrând cu toții în biserică, împreună cu Drapelele Regimentului 13 „Ștefan cel Mare”, Regimentului 25 „Racova” și al Regimentului 3 Grăniceri, după obișnuitul serviciu religios pentru Suverani, săvârșit de P.S. Episcopul de Rădăuți, înconjurat de Egumenul și clerul Mănăstirii Putna, a urmat parastasul pentru odihna fericitului întru pomenire Ștefan cel Mare, voievodul Moldovei, în fața mormântului căruia Maiestățile Lor, împreună cu întreaga asistență, au îngenunchiat cuprinși de cea mai adâncă și patriotică evlavie.

După sfârșitul serviciului religios, d. Dimitrie Onciul¹⁷, profesor de istorie la Universitatea din București, a rostit următoarea cuvântare:

«Sire,

Prea grațioasă Doamnă,

Alteță Regală,

Sunt 416 ani de când acest sfânt locaș, păstrează în sânul său moaștele slăvitului erou al neamului românesc și al creștinătății, Ștefan cel Mare.

De atunci, acest venerabil mormânt a urmat să fie un loc de pelerinaj pentru românii de pretutindeni, care căutau aici înălțare și întărire sufletească, în vremurile de restriște ce au venit peste țară și popor.

Acele vremuri de restriște, venite curând după moartea marelui apărător al neamului și creștinătății, începând cu suzeranitatea turcească din ce în ce mai apăsătoare, au dus, în cele din urmă, la dezmembrarea ținutului cu acest slăvit mormânt, trecut acum 145 de ani sub stăpânire austriacă.

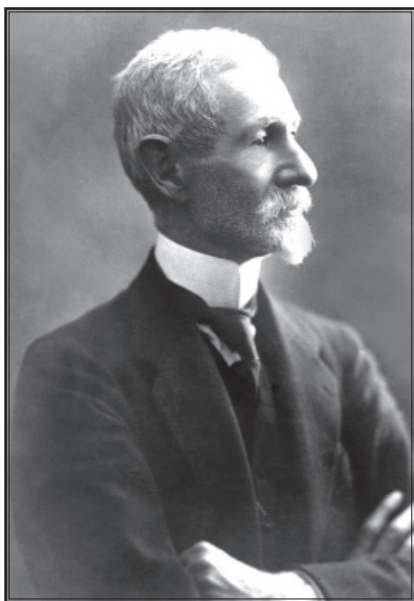
Și a chemat apoi Domnul pe Maiestatea Voastră ca să libereze acest mormânt sacru și pământul românesc de sub stăpânirea străină.

Măreață umbră, ieși din mormânt și privește pe urmașul tău biruitor, Domnul Moldovei tale întregi, Rege al tuturor Românilor, care liberând locul tău de odihnă și tot neamul tău, de la Nistru și până la Tisa, din Carpații Păduroși până la Mare, a venit să se închine aici:

«Eroului plin de lumină

Cărui istoria se'nchină».

Cu noi împreună și cu tot neamul românesc, vin-o și tu măreață Umbră, să aduci prinosul de recunoștință, de admirație și mărire, măritului Rege și Domn, Măritei Doamne și Regine, a căror binecuvântată Domnie

Alexandru Averescu

ne-a adus aceste mărețe zile de glorie și fericire.

Să trăiți Sire,
Să trăiți Mărită Doamnă!».

A urmat apoi praznicul dat sătenilor și soldaților la mesele întinse în jurul bisericii, iar într-un pavilion ridicat în fața chiliilor s-a servit prânzul regal, la care au luat parte invitații speciali.

Bucuria sătenilor că li s-a îngăduit să fie la ospăț alături de Familia Regală era nespusă. Maiestatele Lor au fost mereu obiectul celor mai vii și mai simțite manifestații de dragoste și devotament. Se vedeau bătrâni plângând de bucurie că au ajuns ziua când mormântul Marelui Voievod Ștefan a ajuns iarăși sub stăpânirea românească.

În timpul prânzului muzica militară a Regimentului 13 „Ștefan cel Mare” și corul acestui regiment au executat felurite cântece naționale.

Către sfârșitul mesei, d. general Averescu, președintele Consiliului, a vorbit astfel:

«Sire,

Prea înaltă Doamnă,

Să-mi fie îngăduit a mă face ecoul sentimentelor, de care este firesc să fim cuprinși astăzi, când, găsindu-ne în aceste locuri sfinte, aduși de o pornire atât de înălțătoare a sufletului Maiestaților Voastre, nu ne putem opri evocând marile fapte a căror amintire deșteaptă mormântul nemuritorului Voievod, de a face o apropiere între ce a fost și ce este; între ceea ce au făcut strămoșii noștri și ne-au lăsat și între ceea ce am făcut noi înșine și vom lăsa urmașilor noștri.

De la Ștefan cel Mare la Ferdinand I, ce întinsă cale, bătătorită de suferințe și durere, de asupriri și așteptare; dar totodată și ce lanț neîntrerupt de neînvinsă rezistență, de necurmată nădejde și de neadormită credință în puterea de viață și de izbândă a neamului.

Străbătând cu mintea această întinsă cale, bogată în suferințe și bucurii și făcând suma lor, la lumina ultimelor mari evenimente, nu putem ocoli constatarea că și unele și altele ne-au oțelit firea în așa măsură, că am putut fi neconținut la înălțimea cerințelor vremurilor.

În adevăr, și astăzi, chiar în această clipă, cea mai mare din istoria noastră când de un trecut plin de vitejie se leagă desăvârșirea eroică a visului secular și când întărirea pașnică a izbânzii noastre pare încă amenințată de primejdii din afară și din lăuntru, este din cale afară de prețioasă și liniștitoare constatarea că poporul nostru, nu numai că a dezvăluit neconținut un minunat amestec de bărbăție și de blândețe, de mândrie de neam și de îngăduitoare iubire de om, de porniri generoase și de simț al dreptății, dar a mai făcut și dovada că prin iubirea lui oțelită de țară s-au sfârșamat întotdeauna neputincioase atacurile primejditoare, precum și ademenirile otrăvitoare. Și cum a făcut până acum, așa va face și în viitor!

Sire,

După pilda Marelui Voievod Ștefan, Maiestatea Voastră ați știut să aveți încredere în poporul de care providența V-a legat, și cu iubire și abnegațiune, identificându-Vă cu năzuințele lor sfinte, l-ați dus la izbândă și mântuire.

Unind voința Maiestații Voastre cu voința rostită de clasele națiunii, Maiestatea Voastră a simțit că jertfa și vitejia poporului trebuie să-l ridice la demnitatea de neatârnat cetățenească, precum și la mândria de a se ști stăpân pe pământul pe care-l muncește.

Ați simțit această mare necesitate a vremii și, cu un gest ce va rămâne pe veci în istorie, ați înfăptuit-o.

Prea Înaltă Doamnă,

Maiestatea Voastră ați știut, pe de altă parte, să alinați suferințele cele mai sfâșietoare, să împodobiți jertfele cele mai tragice. Alături de poporul Vostru, în zile bune și în zile negre, ați plâns cu el, ați nădăjduit cu el, ați crezut cu el.

Pentru toate acestea, Sire și Prea Înălțată Doamnă, poporul Vostru vă mulțumește, poporul Vostru vă iubește, precum a iubit întotdeauna pe Voievozii care au știut să se identifice cu el.

Iar nouă, celor din generațiile actuale din ținuturile de-a pururea unite, care avem cinstea și norocul de a fi în jurul Maiestaților Voastre, umbra marelui Voievod ne spune că ne mai rămâne o datorie sacră de împlinit.

Toate credințele, toate ambițiunile, toate puterile noastre avem datoria să le închinăm țării, pentru ca prin muncă fără preget, și prin luptă fără ură, să pregătim și să îndrumăm așezarea unității neamului pe temelii sănătoase.

Pentru acest scop măreț ne este cerut ca, în pragul unei vieți noi, să jertfim din însuși sufletul nostru, chiar și cele mai tainice și sincere porniri, dacă aceste porniri, semănând învrăjbirea ar primejdi opera sfințită cu sângele atâtor viteji.

Ar fi un adevărat blestem al lui Dumnezeu dacă nu ne-am arăta vrednici de jertfele făcute și de nădejdea ce pune Maiestatea Voastră în fiecare din noi spre binele și gloria Patriei.

Să trăiți Sire,

Să trăiți Prea Înălțată Doamnă!».

M.S. Regele a răspuns, rostind cu glas puternic următoarea cuvântare, ascultată cu sfințenie și des întreruptă de entuziaste aplauze:

«Călcând pentru întâia oară pământul frumoasei Bucovine, readuse la sânul Patriei Mume, am socotit ca o sfântă datorie ca întâiul meu pas să se îndrepte spre acest locaș atât de scump oricărei inimi românești, pentru a aduce umbrei marelui erou al Moldovei și al creștinătății, Ștefan cel Mare și Bun, prinosul de recunoștință națională și de adânc simțită slăvire din partea întâiului Rege al României întregite.

Veacuri de restriște au înșirat an după an și au împletit o cunună de dureri și de suspin în timpul când Țările Românești căzuseră sub îndelungata robie turcească, dar mai cu deosebire de la dezlipirea acestei părți, celei mai vechi și mai frumoase a Moldovei, din trupul părintesc. Inimile românești rosteau numele marelui Voievod plângând, pentru că mormântul său se afla pe pământul rob. Și atât de adâncă și reală era această durere că, în anul 1871, la serbarea de la Putna, marele nostru Eminescu cânta:

«Durere!... și-i profundă când România plânge,
Cu fruntea 'nfășurată de doliu la mormânt,
Durere-i pretutindeni, durerea se răsfrânge
În valea și Carpatul ce-i românesc pământ».

Dar sufletul românesc și-a făurit din icoana eroului său, simbol de mângâiere și de nădejde a unor timpuri pe care povestea le închipuise ca testament al lui Ștefan cel Mare:

«Dumnezeul părinților voștri se va îndura de lacrimile fiilor săi și va ridica dintre voi pe aceia care vă vor așeza iarăși în voinicia și puterea de mai înainte».

Acesta era cuvântul fermecător al nădejzii.

Răzeșii, care fuseseră sădiți de mâna lui Ștefan la toate hotarele, l-au purtat cu sfințenie din tată în fiu, în sufletul și legendele lor.

Bisericiile și mănăstirile semănate pe tot întinsul țării, ca prinos de recunoștință celui Atotputernic, pentru biruințele împotriva atâtor dușmani, i-au păstrat evlavia sufletului său sfânt și cărturarii i-au preamărit numele din secol în secol.

Până și în veacul cel mai umilitor al Fanarioților, necunoscutul scriitor, în vestitul cuvânt de pomenire al Marelui Ștefan, îl preamărește astfel:

«Ce minte așa de bogată în gânduri, ce limbă așa

de îndestulată în voroave, ce meșteșug așa de iscusit la împlinirea cuvântului, să poată împodobi atâtea risipe a vrășmașilor, atâtea sfărâmări de cetate, atâtea ziduri de lăcașuri sfinte și atâtea înțelepciune a acestui bărbat, care cu vitejie ne-a apărut, cu înțelepciune ne-a cârmuit și, cu cât a trăit, voinicia noastră și fericirea au înflorit și carele pe toate lucrările lui în credința lui Iisus Hristos le-a pecetluit: la război biruitor smerit, la pace domn drept și bun, în viața sa din parte credincios adevărat».

Ștefane al Moldovei, ai trăit veacuri în sufletele românești și vei trăi de-a pururea. Sămânța ce ai pus în inimile noastre a rodit și poruncile tale s-au îndeplinit.

Prin jertfa de sânge a sute de mii din fiii patriei, am împins hotarele până la marginile însemnate de graiul și de sângele românesc. Chilia și Cetatea Albă, la pierderea cărora a sângerat inima Ta, sunt ale noastre, și Ardealul pentru care Tu și viteazul tău fiu, Petru Rareș, ați purtat armele victorioase peste munți, este al nostru. Al nostru-i malul Mării și bogata Dunăre de Jos.

Și tot după a Ta poruncă făcut-am răzeși, în tot întinsul pământului românesc, pe toți care au purtat arma în timp de război, lucrând cu plugul în timp de pace.

Steagul tău purtător de biruință l-am așezat în Mitropolia Capitalei Noastre, spre a fi înfățișat mulțimilor la zile mari de sărbătoare, pentru întărirea și înălțarea sufletelor noastre.

Și totuși, când am plecat genunchii în fața scumpului tău mormânt, în sufletul Meu s-a născut încă o duioasă rugă, pe care o îndreptăm către Tine ca unui părinte din veac adormit, dar necurmat alături de sufletele noastre. În numele Tău și al marilor Tale fapte am găsit izvorul nesecat al răbdării în timpul de umilință și al curajului în timp de restriște. Insufle-ne duhul sfintei uniri în sufletele noastre pentru îndreptarea tuturor păturilor sociale pe calea concordiei, din care numai poate izvorî adevăratul bine obștesc.

Însuflețit de acest gând al unirii cetățenești, chemasem aci pe fruntașii țării și ai neamului și, mai ales, pe acei care împreună cu Mine au luptat, îndurând într-un fel sau în altul, marile greutăți prin care am trecut și care M-au ajutat să văd adus la înfăptuire visul nostru secular. Și voiam să ne împărtășim împreună de bucuria acestei zile înălțătoare și totodată să ne aruncăm privirile asupra viitorului ce ni se deschide și să ne gândim că opera noastră ca stat și națiune, așteaptă de la noi încă multe și îndelungate silințe, pentru ca tot ce am dobândit prin atâtea jertfe, să fim în stare a păstra și consolida prin necurmată și înțeleaptă muncă.

Iar asemenea muncă nu se poate îndeplini cu sorți de izbândă decât numai prin unirea tuturor forțelor naționale din Vechiul Regat și din ținuturile unite la Patria Mamă și prin conlucrarea tuturor bărbaților pricepuți la refacerea tuturor ramurilor de gospodărie ale Statului, după marile zguduirii prin care am trecut.

Să jurăm în fața mormântului acestui erou național că în împrejurări grele vom fi strânși uniți, având numai un singur gând și o singură simțire: fericirea scumpei noastre patrii, pentru care suntem gata a face orice sacrificiu”.

Pe la ora 16.30, Familia Regală s-a ridicat de la masă și, după ce și-a luat rămas-bun de la persoanele invitate, s-au îndreptat pe jos

spre poarta mănăstirii, în sunetele clopotelor. Sătenii înconjuraseră pe Maiestățile Lor, sărutându-le mâinile cu dragoste și mulțumindu-le pentru bunătatea și creștineasca Lor îndurare.

La ora 18, Maiestățile Lor ajung la Mănăstirea Sucevița, unde, după serviciul religios, au admirat frumoasele picturi și bogatele odoare ale mănăstirii lui Ieremia Movilă, Voievodul Moldovei. Câțiva ciobani cu trâmbițele lor sunau cântece evocatoare ale timpurilor vechi.

De la Sucevița, Familia Regală s-a îndreptat spre Rădăuți, unde a sosit la ora 20. Orașul era frumos împodobit. Întreaga populație aștepta în haine de sărbătoare. În Piața Unirii se afla un arc de triumf în jurul căruia se găseau notabilitățile orașului și preoții tuturor confesiunilor. La sosirea Maiestăților Lor, tot poporul a izbucnit în puternice urale. După

Mănăstirea Sucevița

Mănăstirea Bogdana

trecerea în revistă a trupelor, M.S. Regele a decorat stindardul Regimentului 11 Roșiori cu Ordinul Militar de Război «Steaua României» în grad de Cavaler cu panglica de Virtute Militară, pentru modul strălucit cu care acest regiment s-a condus în luptele dintre Tisa și Dunăre din 1919. De asemenea, a atârnat pe pieptul mai multor ofițeri și grade inferioare diferite distincțiuni de război.

Maiestățile Lor au fost apoi salutate de d. primar în numele orașului. M.S. Regele, vădit mișcat, a mulțumit pentru sentimentele de credință ale populației.

Au mai vorbit apoi reprezentanții tuturor confesiunilor și ai mai multor societăți. A urmat apoi defilarea

trupelor garnizoanei: Regimentul 114 Infanterie și Regimentul 11 Roșiori. La sfârșit au defilat și călăreții țărani, care prin frumoasa lor ținută și-au atras mulțumirile Maiestăților Lor.

După ce Maiestățile Lor au vizitat vechea biserică din Rădăuți, zidită de întâii Voievozi ai Moldovei, s-au urcat în trenul regal, plecând spre Dornești.

La Dornești, Familia Regală a fost salută de populația din localitate și din împrejurime. Erau de față mai mulți primari, împreună cu prefectul județului Siret. Populația maghiară din vecinătate ieșise la gară cu călăreți, aranjând o retragere cu torțe.

Trenul regal s-a pus în mișcare, urmând să se oprească numai la Cosmin; pe la gări, însă, era adunată atâta lume doritoare de a vedea pe suverani, încât M.S. Regele a dat ordin de oprire a trenului și, coborându-se în mijlocul sătenilor, a stat de vorbă cu ei; poporul striga

Gara din Cernăuți

neîntrerupt: «Trăiască România Mare! Trăiască Regele tuturor Românilor!».

Trenul regal a rămas peste noapte în Cosmin.

Luni, 17 mai

La ora 9.30, trenul regal intră în gara Cernăuți. Din toate piepturile izbucnesc urale nesfârșite. Muzica militară intonează Imnul Regal, iar o companie cu Drapel din Regimentul 3 Grăniceri dă onorul.

Pe peronul gării frumos împodobit așteptau numeroase doamne din înalta societate, reprezentanții tuturor autorităților civile și militare, rectorul și decanii universității, reprezentanții tuturor confesiunilor, directorii școlilor, reprezentanți ai studențimii și presei.

M.S. Regele, în uniformă de grăniceri, purtând buzduganul, însoțit de A.S.R. Principesa Elisabeta, de d. general Averescu, președintele Consiliului și de întreaga suită, trec în revistă compania de onoare. Primarul orașului, părintele G. Șandru¹⁸, a prezentat pâinea și sarea, rostind un calduros discurs de bună venire. M.S. Regele a binevoit a răspunde, mulțumind pentru omagiile de credință și devotament ce i se aduc în capitala Bucovinei, de-a pururi unită la sânul Patriei Mame. Doamnele au oferit A.S.R. Principesei Elisabeta frumoase buchete de flori, arătându-și marea părere de rău că M.S. Regina era silită a rămâne în trenul regal, deoarece în timpul zilei de ieri, pe când s-a revărsat asupra Maiestăților Lor o adevărată ploaie de flori, M.S. Regina, din nebagare de seamă, a fost lovită de un buchet în față, făcându-i-se și o mică zgârietură pe corneea ochiului drept.

De la gară, cortegiul regal a plecat cu automobilele spre catedrala mitropolitană. Pe tot parcursul, școlarii și populația au primit pe M.S. Regele cu entuziaste ovațiuni, presărându-i calea cu flori. Zeci de mii de oameni aclamau pe Regele românilor. La toate

bisericile, în sunetul clopotelor, clerul aștepta îmbrăcat în sfintele veșminte. Pe toate străzile și piețele aștepta un public imens. Casele erau împodobite cu flori, steaguri și covoare. Deasupra arcului de triumf se ridica Coroana României, în jurul căreia flutură steagurile marilor Puteri Aliate.

La biserica-catedrală, M.S. Regele a fost întâmpinat de I.P.S.S. Mitropolitul Vladimir¹⁹ al Bucovinei, înconjurat de înaltul cler și de membrii consistoriului. Serviciul divin s-a oficiat de însuși I.P.S.S. Mitropolitul cu frumoase cântări ale corului mitropolitan.

După serviciul religios, M.S. Regele a trecut în revistă trupele garnizoanei, oprindu-se la tribuna regală din Piața Unirii, prea frumos împodobită. Aci au fost prezentate M.S. Regelui mai multe persoane cu care Maiestatea Sa a binevoit a convorbi.

A urmat apoi defilarea trupelor și anume: Regimentele 25 și 114 Infanterie, Regimentul 3 Grăniceri, Batalionul de Jandarmi și Regimentul 12 Artilerie.

Catedrala Mitropolitană din Cernăuți

M.S. Regele a rămas foarte mulțumit de ținuta trupelor, a căror defilare a făcut o adâncă impresie asupra lumii imense, care se adunase în număr așa de mare cum nu se mai văzuse în capitala Bucovinei.

De aici, M.S. Regele a plecat la universitate, unde a fost salutat de rectorul universității, de toți decanii și profesorii, precum și de numeroși studenți. A vizitat apoi biblioteca universității, arătând mult interes pentru cele dintâi tipărituri după invenția tiparului. A mai vizitat și institutul zoologic, după care M.S. Regele s-a îndreptat spre marea reședință mitropolitană, unde au fost găzduiți înalții oaspeți.

La ora 13, M.S. Regele și A.S.R. Principesa Elisabeta au luat prânzul intim la reședința mitropolitană.

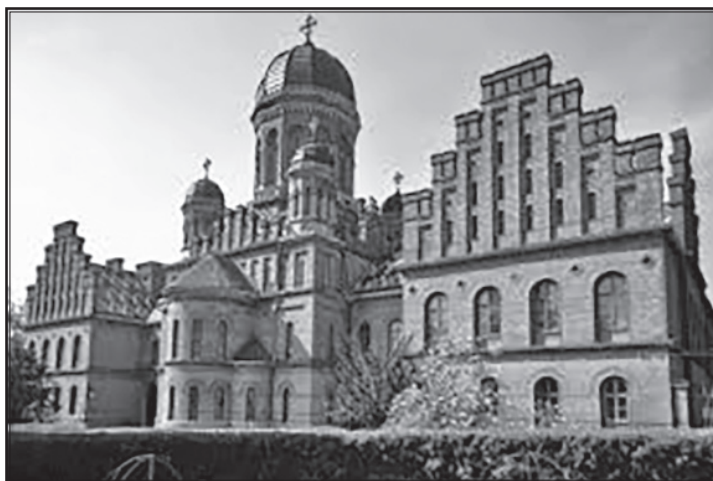
La ora 15, a avut loc la reședința mitropolitană recepția autorităților și a reprezentanților diferitelor confesiuni. D. ministru I. Stârcea și d. Dori Popovici au prezentat M.S. Regelui și A.S.R. Principesei Elisabeta pe domni, iar d-na I. Stârcea a prezentat pe d-nele din înalta societate și pe reprezentantele diferitelor societăți de binefacere. M.S. Regele a binevoit a se întreține cu cei invitați, interesându-se de aproape despre situația tuturor păturilor sociale.

După recepție, M.S. Regele a oferit un ceai persoanelor prezente, în care timp corul Societății „Armonia” a cântat Imnul Regal, iar mai multe copilițe, îmbrăcate în frumosul port național, au executat felurite danțuri naționale.

De la orele 18 la 19.30, M.S. Regele, însoțit de adjuantul de serviciu, a vizitat următoarele biserici:

1. Biserica Luterană, unde a fost primit de preotul dr. Glondys.
2. Sinagoga, unde a fost primit de marele rabin dr. Rosenfeld.
3. Biserica Catolică, unde a fost primit de preotul Schmidt.
4. Biserica Greco-catolică (ruteană), unde a fost primit de preotul prof. Bilinsky.
5. Biserica Armeano-catolică, unde a fost primit de prelatul dr. Lukasievici.

Un scurt serviciu religios s-a oficiat în aceste biserici, iar marea mulțime de credincioși, adunați la fiecare

Universitatea din Cernăuți

biserică, au întâmpinat pe M.S. Regele cu flori și însuflețite urale și semne de bucurie pentru Înalta vizită.

La ora 20.30, a avut loc în strălucitele saloane ale Palatului Mitropolitan prânzul de gală oferit de M.S. Regele.

La sfârșitul masei, d. I. Stârcea, ministrul Bucovinei, salută pe M.S. Regele cu următoarele cuvinte:

«Maiestate,

Zilele de 16 și 17 mai 1920 sunt zile care vor rămâne pe veci înscrise în Cartea de Aur a frumoasei Bucovine.

După 145 de ani de dor arzător după Patria Mamă, poporul bucovinean a putut avea, în aceste zile strălucite pentru el, nespusa bucurie de a primi, de a vedea și de a saluta pe cel mai viteaz și pe cel mai bun urmaș al Domnului Moldovei, Ștefan cel Mare și Bun, pe Regele Ferdinand I Făuritorul României Mari.

Maiestate,

În zilele acestea s-a împlinit dorința cea mai vie ce aveam cu toții de la fericita zi a Unirii și ați putut ceti în ochii și în sufletele tuturor nețărnută dragoste ce poartă poporul bucovinean a Maiestății Voastre, Maiestății Sale Regina și Augustei Voastre Familii.

O mare părere de rău a copleșit însă astăzi sufletele cernăuțenilor: părerea de rău de a nu fi putut vedea și de a nu fi putut arăta și Maiestății Sale Regina dragostea și marea admirațiune ce-i poartă.

Sire,

Astăzi sub ocrotirea Coroanei de Oțel și a vitezei între viteze armate române, Bucovina dorește și voiește să redevină iarăși «vesela grădină» de odinioară.

Și pentru că de la mic la mare, fiecare locuitor al Bucovinei cunoaște câtă iubire arată atât Maiestatea Voastră, cât și Maiestatea sa Regina poporului Lor, fără deosebire de națiune și confesiune, îmi permit, Sire de a Vă aduce prinosul lor de dragoste, de recunoștință și de adânc devotament.

Să trăiască Maiestatea Sa Regele Ferdinand al tuturor Românilor!

Să trăiască Maiestatea Sa Regina Maria!

Să trăiască Augusta Familie Regală!

Să trăiască și să înflorească România Mare!».

M.S. Regele, luând cuvântul, răspunde astfel:

«Cu adevărată nerăbdare am așteptat ziua de astăzi când am putut îndeplini o veche dorință a Mea și a Reginei de a ne găsi în mijlocul noilor Mei supuși din frumoasa Bucovină, această veche parte a țării, care a dat vechii Moldove un șir slăvit de voievozi ale căror domnii sunt strâns și nepieritor legate cu epoca cea mai strălucită a istoriei Moldovei și ale căror rămășițe pământești sunt acoperite de țărâna sacră, de acum înainte în veci românească. Era, dar, firesc ca în drumul spre capitala Bucovinei, întâiul Rege al României întregite, să se închine la mormintele marilor voievozi din timpurile trecute, dar mereu vii în inimile poporului, care prin vitejia oștilor sale i-a dat înapoi după o lungă epocă de robie, patriei lor pierdute nu din voia lor, ci din slăbiciunea veacurilor.

Primirea frumoasă și așa de caldă ce Mi s-a făcut Mie și Reginei, atât ieri în tot ținutul ce am parcurs, cât și azi, aci, în Cernăuți, mult Ne-au mișcat și cu drag și bucurosi aduc mulțumirile Noastre adânc simțite.

Din toată inima salut pe fruntașii acestui vechi și prea frumos ținut al vechii Moldove și mulțumesc tuturor acelor care, în ziua fericită rezervată generației noastre, au înțeles duhul timpului și poruncile momentului istoric, proclamând din însăși a lor voie unirea Bucovinei cu Regatul Român, unul și nedespărțit în dreptele sale hotare firești.

Mulțumesc Înalț Prea Sfinției Sale și clerului român că în mijlocul îndelungatelor greutăți ne-ați păstrat cu sfințenie biserica și limba strămoșească, împreună cu bogatele danii și strălucitele odoare, care ne vorbesc de puterea și de evlavie fericiților întru amintire voievozi din secolele trecute.

Mulțumesc fruntașilor vieții politice și culturale din Bucovina, care au știut în vremuri de restriște să țină sus steagul, spre a fi gata când ceasul dezrobirii a sunat. Recunoștința neamului românesc este binemeritata lor răsplătă.

Mulțumesc orașenilor și țăranimii bucovinene, care Ne-au ieșit pretutindeni întru întâmpinare cu atâta dragoste și însuflețire, și care, în frumosul său port național, Ne-au evocat mândrele vremuri de odinioară.

Cunoaștem lupta sa răbdătoare pentru păstrarea caracterului național al Bucovinei în timpul trecut.

Mulțumesc, în fine, reprezentanților și poporului de naționalitate străină, care alături cu elementul românesc Ne-au arătat cu atâta căldură sentimentele lor de credință către Mine și noua lor patrie română.

Știu cât de grele au fost suferințele războiului din urmă, care cu mișcările neconținute ale frontului de luptă au apăsă cu atâta urgie asupra întregii Bucovine, de la șesul Cernăuților până în munții de la Vatra Dornei. Le-am simțit cu aceiași părintească strângere de inimă ca și pe ale noastre din Vechiul Regat.

Nu mă îndoiesc că prin întoarcerea Bucovinei la Patria Mamă și printr-o muncă încordată a tuturor păturilor sociale, se vor vindeca în curând cele mai grele răni ale războiului.

Azi, când stăm în fața mărețului fapt al unirii Românilor din toate unghiurile în același Stat, ne îndreptăm privirile noastre spre viitorul pe care noi singuri trebuie să-l croim, precum prin noi înșine ne-am clădit prezentul. Puterea de voință, patriotismul cald, de care trecutul nostru este martor netăgăduit, dorința sacră de a lucra toți împreună și cu concordie, mână în mână toți fiii acestei țări, oricărei legi sau neam ar aparține ei, numai și numai pentru binele Patriei comune, sunt chezașia cea mai sigură pentru un viitor plin de cele mai frumoase nădejdi.

Îmbrățișând pe toți locuitorii acestei vesele grădini, ce este Bucovina noastră, cu aceiași dragoste părintească și drept răspuns la sentimentele ce am găsit aici, ridic paharul Meu în sănătatea Bucovinei și a capitalei ei».

Întreaga asistență, cu nesfârșite aclamații, întrerupe adesea cuvintele regale.

La ora 22.30, puternice urale se înalță din curtea reședinței spre balconul unde era așteptat să apară M.S. Regele, pentru a fi aclamat de un imens public, precum și de voinicii și credincioșii Săi ostași, care organizaseră o prea frumoasă retragere cu torțe.

Corul Societății «Armonia» a încheiat cu frumoase cântece această zi plină de înălțare sufletească și patriotică²⁰.

Sovereigns of Great Romania Visit to Bukovina (May 16-17, 1920) recorded in the Pages of the "Official Monitor"

Luminița Giurgiu, Ph.D., Teodora Giurgiu, Ph.D.

Abstract: After their journey to Transylvania (May 22-June 1, 1919), the sovereigns of Great Romania, took part in a moment of silence at the tomb of Stephen the Great in Putna and made their first visit to Bukovina. The reception was sumptuous. Civil and military officials, all the inhabitants expressed their enthusiasm, admiration and loyalty to those who made the Union possible. The program included visiting emblematic history places and meetings with personalities and ordinary people.

Keywords: Sovereigns of Romania, May 16-17, 1920, Bukovina, ceremony, speech.

NOTE

¹ Comisia Română de Istorie Militară.

² Arhivele Militare Naționale Române.

³ Vezi și Luminița Giurgiu, *Nichifor Crainic relatează despre prima vizită a Suveranilor români în Ardeal (1919)*, în Centrul European de Studii Covasna-Harghita, *Profesioniștii noștri 31. Dumitru Preda la 70 de ani. De la istorie la diplomație, în serviciul Neamului Românesc*, vol. II, ediție coordonată și argument de dr. Ioan Lăcătușu și îngrijită de Vasile Stancu și Ciprian Hugianu, Editura Eurocarpatica, Sfântu Gheorghe, 2021, pp. 306-318.

⁴ Elisabeta (n. 12 octombrie 1894, Sinaia - d. 15 noiembrie 1956, Cannes) născută în familia regală a României, cu titlurile de principesă a României și principesă de Hohenzollern-Sigmaringen, a fost fiica cea mai mare a Reginei Maria și a Regelui Ferdinand.

⁵ Averescu Alexandru (n. 9/21 martie 1859, Babele/Ismail, Odessa - d. 3 octombrie 1938 București,); fiul slugerului Constantin Averescu; voluntar în Războiul de Independență; absolvent al Școlii Superioare de Război din Torino (1886); brevetat ofițer de stat-major; grade militare: sublocotenent (1881), căpitan (1889), maior (1894), locotenent-colonel (1898), general de brigadă (1906), general de divizie (1912), mareșal, alături de Constantin Prezan (14 iunie 1930); profesor la Școala de Ofițeri de Cavalerie (1892); comandant al Școlii Superioare de Război (1894-1896); atașat militar la Berlin (1896-1898); ministru de Război (1907-1909), șef al Marelui Stat Major (1911-1913); comandantul armatei române în cel de-Al Doilea Război Balcanic; comandant al Corpului 1 Armată (1914-1916) și al Armatelor 2 și 3 (1916-1918); guvernul pe care l-a condus, în lunile ianuarie-martie, a încheiat pacea preliminară de la Buftea (20 februarie/5 martie 1918); a părăsit serviciul activ și a întemeiat, la 1 aprilie 1918, Liga Poporului devenită, din 1920, Partidul Poporului; senator (1907); consilier regal (1938); prim-ministru între 29 ianuarie-27 februarie 1918, 13 martie 1920-13 decembrie 1921 și 30 martie 1926-4 iunie 1927; ministru de Externe ad-interim (29 ianuarie-27 februarie 1918 și 5 decembrie 1918-16 decembrie 1919), de Interne (13 martie-13 iunie 1920) al Industriei și Comerțului (16 noiembrie 1920-13 decembrie 1921), al Finanțelor (19 martie-4 iunie 1927), ministru de stat (10 februarie-30 martie 1938); membru de onoare al Academiei Române (7 iunie 1923).

⁶ Zamfirescu Duiliu (n. 30 octombrie 1858, Plăginești, azi Dumbrăveni - d. 3 iunie 1922, Agapia, Neamț, înhumat în Cimitirul Sudic din Focșani); fiul arendașului Lascăr Zamfirescu și al Sultanei (n. Mincu, sora arhitectului Ion Mincu), primul din cei șapte copii; absolvent al Liceului „Matei Basarab” și al Facultății de Drept (1880); procuror supleant la Tribunalul din Hârșova; procuror la Târgoviște (1881); avocat și redactor la „România liberă” (din 1882), unde publică sub pseudonimul „Don Padil”; funcționar (atașat de legăție clasa I) la Ministerul Afacerilor Străine 1885); secretar de legăție la Roma (1888-1906); se căsătorește (1890) cu Henriette Allievi, fiica senatorului Antonio Allievi și are trei copii (Henrietta, Lascăr și Alexandru); secretar general la Ministerul Afacerilor Străine (1906); reprezentantul României în Comisia Europeană a Dunării, cu grad de ministru plenipotențiar (1909); comisar general al guvernului român în Basarabia (27 martie-iunie 1918); membru marcant al Partidului Poporului; ministru al Afacerilor Străine în guvernul Alexandru Averescu (13 martie-12 iunie 1920); membru titular și vicepreședinte al Academiei Române; președintele Camerei Deputaților din România (30 iunie 1920-22 ianuarie 1922); opera: poezii, proză scurtă, piese de teatru, primul roman epistolar din literatura noastră „Lydda” romanele din ciclul Comăneștenilor („Viața la țară” - 1894, „Tănase Scatiu” - 1895, „În război” - 1898, Îndreptări și Anna) ș.a.

⁷ Argetoianu Constantin (n. 3/15 martie 1871, Craiova - d. 6 februarie 1955, Sighetul Marmăției); fiul generalului și omului politic Ion Argetoianu și al Constanței Otetelișanu; licență în Drept și Litere și doctorat în Medicină la Paris (1888-1896); carieră diplomatică: atașat supranumerar (6 iunie 1898) la Constantinopol și secretar delegație la Roma (1 ianuarie 1901-1904) Viena (1905) și Paris (până în 1913); mobilizat pe front în cel de-Al Doilea Război Balcanic, a servit ca medic militar în timpul epidemiei de holeră și ajungând la rangul de căpitan membru președinte al Cercului de studii al Partidului Conservator (noiembrie 1913); senator (din 1914); ministru de Justiție (29 ianuarie-27 februarie 1918); membru fondator, alături de Alexandru Averescu, a Ligii Poporului (3 aprilie 1918), transformată în Partidul Poporului (17 aprilie 1920); ministru ad-interim la Justiție (13-30 martie 1920) și de Interne (13 iunie 1920-13 decembrie 1921); șeful grupării dizidente din Partidului Poporului (15 decembrie 1923), care se va uni cu Partidul Naționalist Democrat sub titulatura Partidul Naționalist al Poporului (9 mai 1924), care, la rândul său, fuzionează cu Partidul Național (8 martie 1925); demisionează din Partidul Național (5 octombrie 1926); membru al Partidului Național Liberal (noiembrie 1927); ministru al Agriculturii și Domeniilor (4-20 iunie 1927),

ad-interim la Industrie și Comerț (4-6 iunie 1927), al Agriculturii și Domeniilor (22 iunie 1927-3 noiembrie 1928) și ad-interim la Ministerul Afacerilor Străine (15 septembrie-3 noiembrie 1928); exclus din Partidul Național Liberal (10 decembrie 1930); ministru de Finanțe (18 aprilie 1931-31 mai 1932), ad-interim la Afaceri Străine (18-27 aprilie 1931) și ministru ad-interim (7 mai 1931-31 mai 1932); înființează Uniunea Agrară (8 iunie 1932), devenită Partidul Agrar (6 octombrie 1936); ministru al Industriei și Comerțului (10 februarie-30 martie 1938), consilier regal (30 martie 1938), președinte al Consiliului Superior Economic (8 aprilie 1938); președinte al Consiliului de Miniștri (28 septembrie-23 noiembrie 1939); președinte al Senatului (15 iunie 1939-7 martie 1940 și 7 martie-6 septembrie 1940); ministru al Afacerilor Străine (28 iunie-4 iulie 1940); arestat de legionari (noiembrie 1940), se refugiază în Elveția (până în aprilie 1944); revine în țară (la 8 noiembrie 1946); fondează Partidul Uniunea Națională Muncă și Refacere (ianuarie 1947, autodizolvat la începutul lui ianuarie 1948); arestat în noaptea de 5/6 mai 1950, moare în închisoarea de la Sighet (6 februarie 1955).

⁸ Negulescu P. Petre (n. 14 octombrie/26 octombrie 1872, Ploiești - d. aprilie 1951, Brașov), absolvent al Facultății de Litere, cu teza de licență, *Critica apriorismului și a empirismului*; remarcat de Titu Maiorescu, a fost selectat să facă parte din Convorbirile Literare; bursă de studii în Germania și Franța (1893); conferențiar la Catedra de istoria filosofiei și logică, la Universitatea din Iași; preia conducerea celei mai importante reviste a țării, *Convorbiri literare* (1895); profesor titular la Catedra de istoria filosofiei și logică, la Universitatea din Iași, în baza studiului *Filosofia în viața practică*, publicat în *Convorbiri literare* (1896); profesor la Universitatea din București (1910); membru al Partidului Conservator; membru fondator și fruntaș al „Ligii Poporului”, devenită „Partidul Poporului” (1917); senator (1919); ministru al Cultelor și Instrucțiunii Publice (13 martie-12 iunie 1920); președinte al Camerei Deputaților (1927) membru titular al Academiei Române (1936); pensionat forțat, împreună cu C. Rădulescu-Motru și Mihail Dragomirescu (1940); bombardamentele asupra Bucureștiului, din 1944, îi distrug casa și biblioteca; opera: *Filosofia Renașterii* (1910-1914), considerată drept capodopera sa; *Geneza formelor culturii* (1934); *Destinul omenirii* (vol. I-IV, 1938-1944); *Istoria filosofiei contemporane* (vol. I-V, 1941-1971) ș.a.

⁹ Voinescu Romulus P. (1867-1936), licențiat în Drept, cu doctorat la Paris; recrutat de Siguranță (1903); șef al Serviciului de Siguranță al Capitalei; inspector general (1908-1916); delegat al Direcțiunii Poliției și Siguranței Generale pe lângă Cartierul General al armatelor ruse din România; șef al Serviciului de Contrainformații româno-rus (noiembrie 1916-martie 1918); șeful Directoratului de Interne din Basarabia (1918-1919); director general al Direcției Poliției și Siguranței Generale (1921-1929); membru al Masoneriei române, Mare Conservator al Sigiliilor (1925); adversar neîmpăcat al comuniștilor, a coordonat dosarul de urmărire de către Siguranță a scriitorului Panait Istrati; apreciat literat, autor de piese de teatru.

¹⁰ Cristea Miron (n. 20 iulie 1868, Toplița, județul Harghita - d. 6 martie 1939, Cannes; înmormântat în Catedrala Patriarhală din București); fiul lui Gheorghe și al Domniței Cristea; cu prenumele de botez Ilie; după mamă, provenea dintr-o familie greco-catolică; absolvent al Gimnaziului Săsesc din Bistrița (1879-1883), al Gimnaziului Grăniceresc din Năsăud (1883-1887), al Institutului Teologic din Sibiu (1887-1890) și al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din Budapesta (1891-1895), unde a obținut, la 15 mai 1895, titlul de doctor în filologie, cu teza *Viața și opera lui Eminescu*; prim-ministru (1 februarie 1938-6 martie 1939); Mitropolit Primat al Bisericii Ortodoxe Române (1918-1925); primul Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (1925-1939); senator de drept; membru al Regenței (20 iulie 1927-8 iunie 1930); membru al Frontului Renașterii Naționale.

¹¹ Georgescu Pimen (n. 24 octombrie 1854, Provița de Sus, jud. Prahova - d. 12 noiembrie 1934, București); cu numele de mirean Petru Georgescu; absolvent al Seminarului Central din București (1874) și al Facultății de Teologie din Cernăuți (1880); diacon la Catedrala Mitropolitană (1877); tuns în monahism la Mănăstirea Căldărușani, cu numele Pimen; ieromonah (1886); profesor la prima Facultate de Teologie, unde a predat Apologetica Creștină, Teologia Dogmatică și Simbolica; director al Seminarului Central din București (1894); arhieru vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, cu numele „Piteșteanul” (1896); episcop al Eparhiei Dunării de Jos (1902); mitropolit al Moldovei (1909-1934); președinte al Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române (1919-1925); senator de drept; membru de onoare al Academiei Române (1918).

¹² Lupescu Alexandru (n. 24 februarie 1865, Botoșani - d. 1934); absolvent al Școlii Militare de Ofițeri București (1884-1886), al Școlii Speciale de Artilerie și Geniu (1886-1888) și al Școlii Superioare de Război (1895-1897, șef de promoție); grade militare: sublocotenent (1886), locotenent (1889),

căpitan (1894), maior (1902), locotenent-colonel (1909), colonel (1911), general de brigadă (1915) și general de divizie (1917); carieră militară: Regimentele 2, 7, 5 și 11 Artilerie (1886-1895), Regimentul 1 Cetate, Divizia 7 Infanterie și Marele Stat Major (1897-1905), Corpul 3 Armată, Divizia 4 Infanterie, Marele Stat Major, Direcția Generală a Școlilor din Ministerul de Război (1906-1915), director de studii și profesor de istorie militară la Școala Superioară de Război (1904-1907); comandant al Brigăzii 4 Artilerie (1915-1916), șef de stat-major al Armatei 1 (1916-1917); a condus delegația militară română la negocierile privind Armistițiul cu Puterile Centrale de la Tecuci (9 septembrie 1917) și semnat la Focșani; subșef al Marelui Cartier General (1917-1918), inspector general al Învățămintului Militar (1918), comandant Corpului 6 Armată (1919-1920), comandant al Trupelor de Est (1920-1921), inspector al Armatei a 2-a (1921-1923) și șef al Marelui Stat Major (1 octombrie 1923-21 iunie 1927); senator de drept (1927-1934); ministru al Instrucțiunii Publice (1919); primar al sectorului de Galben al Capitalei; operă: „Istoria Militară”, „Conferințe asupra campaniilor 1877-1878”, „Organizarea militară – generalități, artilerie, mobilizare”, „Principii de strategie și istorie militară”, „Războiul Ruso-Turc din 1877-1878 în Europa”, „Consecințele revoluției franceze asupra artei militare”; decorații: „Coroana României”, „Steaua României” și „Răsplata muncii pentru învățământ”; a participat la activitatea definitivării Legii organizării armatei, înființarea Consiliului Superior de Apărare a Țării, reînființarea Brigăzii 1, organizarea Corpului Vânătorilor de Munte, reorganizarea cavaleriei, întărirea unităților de artilerie, crearea Inspectoratelor Generale ale Aeronauticii și Marinei, adoptarea Legii pentru întreprinderile industriale în legătură cu apărarea națională, redactarea noilor regulamente etc.

¹³ Stărcă/Stîrcă Ioan Victor baron de (n. 9 februarie 1867, Cernăuți – d. ?), fiul lui Victor; căsătorit, la 2 iunie 1904, cu Bertha Carolina Amalia contesă Viomes de Ponthieu (n. 14 iunie 1886, Tanger – d. 25 ianuarie 1937, București); cămătar imperial, legat extraordinar și ministru plenipotențiar, ambasadorul austro-ungar pentru Chile, Peru și Bolivia (16 decembrie 1912-8 noiembrie 1916); după prăbușirea Imperiului Austro-Ungar, a fost membru al Consiliului Național Român din Cernăuți; după Unire a devenit maestru de ceremonii al Curții Regale din București; ministru în trei guverne ale Regatului Român, în același timp și un confident apropiat al Casei Regale; în timpul domniei lui Carol al II-lea, a fost membru în Consiliul Superior al Frontului Renașterii Naționale.

¹⁴ Popovici Dorimedont/Dori (n. 10 decembrie 1873, satul Rușii Mănăstioarei, Ducatul Bucovinei, Austro-Ungaria – d. 12 iunie 1950, Închisoarea Sighet); fiul preotului Leon Popovici, frate cu Grigore Popovici și unchi al avocatului Traian Popovici (1892-1946), fost primar al orașului Cernăuți; școala primară la Suceava și studii secundare la Cernăuți (1892), absolvent al Facultății de Drept de la Universitatea din Cernăuți, unde a obținut titlul de doctor în Drept; procuror la Procuratura de Finanțe din Cernăuți; administrator adjunct la Direcția Generală a Bunurilor Fondului Bisericesc din Bucovina (1897-1907); membru în conducerea Partidului Țărănist din Bucovina (1906) și în „dirigența” Partidului Creștin Social Român din Bucovina (1908); deputat al Curiei a III-a (română) în Dieta Bucovinei (1910-1914); viceprimar al orașului Cernăuți (1912-1915); secretar la Interne în Guvernul Bucovinei, condus de Iancu Flondor (1918); vicepreședinte al Consiliului Național al Bucovinei (27 octombrie 1918); deputat în Parlamentul României (1919); președinte al Comisiei Regale pentru Lichidarea și Unificarea Bucovinei; membru al Partidul Democrat al Unirii din Bucovina (septembrie 1919); Liga Poporului a fuzionat cu o grupare desprinsă din Partidul Național Român condusă de Octavian Goga, cu o grupare a Partidului Țărănesc din Basarabia condusă de Sergiu Niță și cu o grupare desprinsă din Partidul Democrat al Unirii din Bucovina condusă de Dori Popovici (aprilie 1920), schimbându-și numele în Partidul Poporului; ministru de Stat (fără portofoliu) pentru problemele Bucovinei în guvernele conduse de generalul Averescu (13 martie 1920-17 decembrie 1921 și 30 martie 1926-4 iunie 1927); membru al Partidului Național Țărănesc (decembrie 1927); a editat ziarul „Țăranul” de la Chișinău și a publicat în ziarul „Apărarea Națională”; arestat în noaptea de 5-6 mai 1950 și deținut, fără judecată, la Închisoarea Sighet.

¹⁵ Coandă Constantin (n. 4 martie 1857, Craiova – d. 30 septembrie 1932, București), fiul lui Mihalache și al Theodoriei Theodoris; căsătorit cu Aida Danet, cu care a avut 7 copii; absolvent al Școlilor Militare din București și Iași (1875-1878), al Școlii Politehnice din Paris (1880) și al Școlii de Artilerie din Fontainebleau; a urcat toate treptele ierarhiei militare, de la gradul de sublocotenent (1877), locotenent (1880), căpitan (1883), maior (1888), locotenent-colonel (1892), colonel (1896), general de brigadă, general de divizie (1911), la cele de general de corp de armată (1917); a fost atașat militar la Berlin, Viena și Paris, atașat militar și diplomatic pe

lângă Cartierul Țarului Nicolae al II-lea (1916-1918); delegat la Conferința Internațională de la Haga; membru al delegației române la Conferința de Pace de la Paris (1919); a participat la semnarea Tratatului de la Neuilly cu Bulgaria (27 noiembrie 1919); aghiotant al Principelui Moștenitor Ferdinand (1892); a deținut funcții de stat-major și de comandă în Marele Stat Major și în Ministerul de Război; a fost profesor la Școala de Poduri și Șosele București, Școala de ofițeri de Artilerie, Geniu și Marină București și la Școala Superioară de Război; secretar general al Ministerului de Război (1902-1904); președintele Consiliului de Miniștri (24 octombrie-29 noiembrie 1918), ministru de Externe (24 octombrie/6 noiembrie-29 noiembrie/12 decembrie 1918) și al Industriei și Comerțului (26 martie-14 iulie 1926); ministru secretar de stat; președinte al Senatului (1920-1922; 1926-1927); a participat la Războiul de Independență, la cel de-Al Doilea Război Balcanic și la Primul Război Mondial; membru al Partidului Poporului.

¹⁶ Nistor Ion I. (n. 16 august 1876, Bivolărie/Vicovu de Sus, Suceava – d. 11 noiembrie 1962, București); fiul lui Ilie și al Mariei Nistor; căsătorit cu Virginia Pauliuc-Burlă (fiica parohului din Cărlibaba, Gheorghe Pauliuc-Burlă); copii: Oltea Nistor-Apostolescu (decedată la 13 iulie 1999); absolvent al Liceului „Eudoxiu Hurmuzachi” cu predare în limba germană (1889-1897) și al Facultății de Filosofie a Universității din Cernăuți; doctor în Filosofie și Litere (22 martie 1909) și docent al Universității din Viena (1912); profesor suplinitor la Cernăuți, secundar la Liceul Clasic din Suceava (1904-1907), la Universitățile din Cernăuți (1911), București (1920-1941) și Viena; editor al revistei „Junimea literară” (1904-1939) și coordonator al gazetei „Glasul Bucovinei”; membru al Societății pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1913); membru corespondent (1914) și titular al Academiei Române (1916); director al Bibliotecii Academiei Române (1945-1948); președinte al Comitetului Refugiaților Bucovineni (1914); membru al Comitetului de Organizare a Adunării Naționale de la Cernăuți, care a hotărât unirea Bucovinei austro-ungare cu România, în cadrul căruia a redactat „Actul Unirii”; membru al Partidului Național Liberal; ministru al Bucovinei (1918-1920 și 1922-1926); senator de drept (1928-1933); ministru secretar de stat pentru minorități etnice (1933); ministru al Lucrărilor Publice (1927-1928), al Muncii, Sănătății și Asigurărilor Sociale (1934-1937), al Cultelor și Artelor (1939-1940); arestat la 5/6 mai 1950, în așa-zisa „noapte a demnitarilor”, a fost internat la Închisoarea Sighet și eliberat la 5 iulie 1955.

¹⁷ Onciul Dimitrie (n. 1856, Straja, jud. Suceava – d. 1923), membru (1905) și președinte al Academiei Române (1920-1923); profesor la Universitatea din București; director general al Arhivelor Statului (1900-1923); întemeietorul (1922) și primul președinte al Comisiei Consultative Heraldice; considerat creatorul școlii critice în istoriografia română; istoric al Evului Mediu românesc, a abordat problemele continuității daco-romane la nord de Dunăre și ale formării statelor medievale românești; cercetări privind istoria provinciilor românești Bucovina, Maramureș, Banat și Dobrogea; a publicat o serie de documente despre istoria românilor, descoperite în arhivele din Viena; preocupări de genealogie și cronologie; lucrări: „Teoria lui Roesler”, „Radu Negru și originile Principatului Țării Românești”, „Ideea latinității și a unității naționale” și „Originile principatelor române”.

¹⁸ Părintele Gheorghe Șandru a fost primul primar român al orașului Cernăuți în perioadele 1918-1919 și 1920-1922.

¹⁹ Vladimir Vasile cavaler de Repta (n. 25 decembrie 1841/6 ianuarie 1842, Bănila pe Ceremuș, Ucraina – d. 24 aprilie 1926, Cernăuți); fiul lui Mihail și al Paraschivei Repta; absolvent al Institutului Teologic din Cernăuți și al Universităților din Bonn, München și Zürich; profesor de studiu al „Noului Testament” (1873), decan și rector al Universității „Franz Joseph” din Cernăuți (1883-1884); revizor școlar (1875-1895); tuns în monahism la Mănăstirea Sucevița, cu numele de Vladimir (1885); episcop de Rădăuți (17 ianuarie 1898); după moartea mitropolitului Arcadie Ciupercovici, a fost numit Arhiepiscop al Cernăuților și Mitropolit al Bucovinei și Dalmației (17 octombrie 1902); președinte al Congresului General al Bucovinei (15/28 noiembrie 1918); membru de onoare al Academiei Române (1919); deputat în Dieta Bucovinei și în Camera Imperială din Viena; senator de drept, reprezentant al Mitropoliei Bucovinei și președinte al primului Parlament al României Mari (noiembrie 1919-1920); membru al Societății Academice „Junimea” și al Societății Meseriașilor Români din Cernăuți.

²⁰ „Monitorul Oficial” nr. 48 din 3 iunie 1920, pp. 1457-1462.

INDUSTRIA DE APĂRARE A ROMÂNIEI ÎN ANII 1976-1977

Dr. Viorel GHEORGHE¹

Generalul Vasile Ionel

La mijlocul anilor 1970, Nicolae Ceaușescu a dorit ca România să producă armament și tehnică de luptă de mare complexitate tehnică, precum tancuri, transportoare blindate, sisteme de artilerie, rachete antitanc, avioane diverse, elicoptere, nave

fluviale și maritime. După cum am văzut, pentru a „arde” etapele, au fost achiziționate licențe și demarate programe de colaborare cu alte țări sau cu firme mari din Occident. Anul 1975 a avut producții impresionante în zona industriei de apărare, dar în anul următor, producția planificată și realizată a fost cu 30% mai mare, după cum arăta generalul-colonel Vasile Ionel, adjunct al ministrului apărării naționale și președinte al Consiliului Tehnic de Coordonare a Producției de Tehnică Militară, într-un raport adresat lui Nicolae Ceaușescu².

În anul 1976, industria românească de profil a realizat, printre altele: 5.000 puști calibrul 5,6 mm, 21.000 de pistoale „Carpați” calibrul 7,65 mm, 11.610 puști semiautomate cu lunetă PSL calibrul 7,62 mm, 70.340 pistoale mitralieră AKM, calibrul 7,62 mm, 4.900 de puști mitralieră model 1964 calibrul 7,62 mm, 2.151 mitraliere pe afet PKSM, model 1966, calibrul 7.62 mm, 634 mitraliere cu o țeavă KPVT calibrul 14,5 mm, 30 mitraliere binate, calibrul 14,5 mm pe afet naval, 204 mitraliere antiaeriene, binate, tractate, calibrul 14,5 mm, 155 mitraliere antiaeriene tractate cu patru țevi, calibrul 14,5 mm, 570 aruncătoare de flăcări LPO-50, 4.042 de aruncătoare de grenade antitanc AG-7, 294 de aruncătoare de grenade AG-9 pe afet telescopic. În zona producției de muniții au fost produse 82.767 lovituri pentru AG-9, 117.580 lovituri pentru tunul antiaerian S-60, 20.600 lovituri pentru tunul

de munte calibrul 76,2 mm, 20.000 de lovituri pentru tunul antitanc calibrul 85 mm³. Pentru tunul calibrul 100 mm de pe tancul T-55 și pentru tunul antitanc tractat au fost realizate 83.650 de lovituri iar pentru aruncătorul APR-122 au fost fabricate 26.225 de lovituri. Aviația militară a primit 33.920 de proiectile reactive S-5M și S-5K de calibrul 57 mm, 400 bombe explozive de 250 kg, 250 de casete cu 8 bombe de 10 kg și 400 de bombe exploziv brizante de 100 kg. Marina Militară a fost dotată cu 400 bombe antisubmarin GAS-66, 520 grenade reactive antisubmarin GR-2500, 200 mine marine pentru protecția barajelor, 9.000 de mine de litoral antidesant. Evident că industria românească avea deja o paletă mult mai largă de produse⁴. Astfel, în 1976 au fost realizate și 7 elicoptere IAR-330 Puma, 18 elicoptere IAR-316 B Alouette III, 750 de stații radio R-3110, 7.000 telefoane de campanie F-1600, 850 röntgenometre de bord AD-3, 375 detectoare de mine DT-3, 662 transportoare TAB-71 și foarte multe alte echipamente⁵.

În cursul anului 1976, au continuat activitățile de proiectare și omologare a unor noi produse. Au fost testate și omologate printre altele tunul antiaerian binat automat calibrul 30 mm și lovitura exploziv-trasoare, lovitura calibrul 100 mm, pentru tunul antitanc tractat, tractorul amfibiu blindat pentru remorcarea transportoarelor blindate, grenada reactivă antisubmarin GR-1200, stația radio pe UUS, de tipul R-3520, aparatul pentru transmiterea și selecția automată a apelurilor prin radio R-1010, grenada fumigenă GF-750, praf gelificator PG-340, exploziv plastic. Pentru prima dată apare în statistici producția de rachete antitanc dirijate. În 1976 au fost realizate 106 bucăți⁶.

Din cauza complexității unor echipamente și a întârzierilor apărute în livrarea unor subansambluri, la unele prototipuri au apărut rămăneri în urmă față de planurile stabilite de conducerea țării. Asimilarea tunului antitanc, tractat, calibrul 100 mm trebuia introdus în fabricație în cursul anului 1976. Totuși, din cauza calității necorespunzătoare a lucrărilor de la fabrica din Reșița, a organizării deficitare a producției și a întârzierilor în realizarea SDV-urilor, nu s-a putut realiza nici măcar seria zero. Modernizarea

obuzierului calibrul 122 mm, model 1938, a fost întârziată de faptul că modelul experimental nu a fost avizat decât în decembrie 1976⁷. Din cauza aceasta a fost întârziat și programul referitor la producția loviturilor calibrul 122 mm cu bătaie mărită. Lipsa prafului de pușcă a întârziat seria zero și pregătirea producției pentru cartușul cu glonț incendiar și perforant incendiar trasor calibrul 12,7 mm. Pentru aparatul de ochire pe timp de noapte de tip pasiv PGN-1 folosit pe aruncătorul de grenade reactive AG-7 se pregătise seria zero, care nu a fost omologată, pentru că anumite componente electronice importate din Ungaria au venit cu mare întârziere la finele lunii noiembrie 1976. Executarea documentației pentru racheta aer-aer dirijată prin fascicul radio a fost amânată pentru anul 1978⁸.

În cursul anului 1976 trebuia omologat prototipul dublei comenzi a avionului IAR-93, dar în cursul experimentărilor la sol au apărut vibrații în ampenajul orizontal. Ca urmare, omologarea a fost amânată cu un an de zile, pentru a se rezolva problema flutter-ului. La Turbomecanica București se pregătea intrarea în producție a motoarelor Turmo IV C, folosite la elicopterele IAR-330 Puma. Execuția seriei zero și pregătirea fabricației nu s-a putut realiza pentru că fabrica nu a reușit să execute bancul de probă și încercare pentru aceste motoare. Programul transportorului blindat cu motoare diesel TAB-77 avea și el sincope pentru că Automecanica Moreni realizase prototipul cu o întârziere de două luni. Omologarea începuse abia în decembrie 1976 și se spera să se încheie până în martie-aprilie 1977. Pentru stația radio pe unde ultracurte folosită la nivel de companie R-1260, documentația prototipului a fost executată la timp, dar anumite componente electronice profesionale ce erau importate, nu au ajuns, astfel că prototipul nu a mai fost realizat. Tot în anul 1976 trebuia realizată seria zero și pregătită fabricația pentru stația radio releu de transmisii speciale R-4010. Neomologarea prototipului, din cauza unor probleme tehnice a fost cauza acestei întârzieri. Omologarea și execuția seriei zero pentru auto-stațiile releu R-4030 și R-4050, pentru stația radio pe unde scurte de 15 W, stația de hidrolocatie și radiogoniometrul pentru nave au fost amânate pentru anii 1978-1979⁹.

Probleme deosebite, din punct de vedere tehnic erau și la stația radio pe unde ultracurte cu BLU (bandă laterală unică) de 50 W, R-1301, la completul dozimetric termoluminescent AD-3, la röntgenometru de bord pentru cercetare aeriană,

la mina antiinfanterie săritoare cu schije, la mina antiinfanterie cu acționare la apăsare¹⁰.

În ciuda rezultatelor pozitive au fost și produse care nu au fost realizate conform planului. Printre acestea 69 de tunuri antitanc, tractate, calibrul 100 mm, 4 avioane IAR-93, cu simplă și dublă comandă, 15 aruncătoare de proiectile reactive calibrul 122 mm, tip APR-21, 300 de autocamioane 6x6 de tip DAC 665 T, 4,5 milioane cartușe calibrul 7,62 mm, 174.000 de lovituri de artilerie, 50 autostații radio tip divizie, 10 stații radio de tip regiment¹¹. La acestea s-au adăugat 388 tone de pulberi pe bază de nitroceluloză, 147 tone pulberi reactive, 47.900 pelerine și mantale de protecție, 259 de parașute, 15.000 de căști metalice și 19 bărci de salvare¹². Motivele acestor întârzieri au fost: probleme în dezvoltarea noilor produse și omologarea lor, pregătirea defectuoasă a fabricației, sincope în aprovizionarea cu materii prime și utilaje din import sau o serie de dificultăți tehnologice¹³.

În anul 1976, conform Programului Unitar al Dezvoltării Industrii de Apărare au fost propuse pentru asimilare 37 de produse noi de tehnică militară. Au fost asimilate complet doar 14 produse, iar în cazul a 23 de produse, asimilarea a fost parțială. Motivele acestei nereușite au fost: dificultăți tehnice care au întârziat finalizarea prototipurilor, modificarea documentațiilor în timpul asimilării prototipurilor, nerealizarea la timp a SDV-urilor și lipsa unor specialiști în zona de cercetare-proiectare-dezvoltare. Exportul de armament și tehnică de luptă, realizate la Ministerul Industrii Construcției de Mașini, în anul 1976, a fost de 94 milioane lei valută, din care 10 milioane de lei pe valută convertibilă. Exporturile efectuate prin Ministerul Apărării Naționale a fost mult mai mare, de 269.690.000 lei valută, din care 206.432.000 lei în valută liber convertibilă. Raportul de schimb luat în calcul a fost de 13,5 lei la 1 dolar și 17,2 lei la o rublă.¹⁴ Alte întreprinderi de comerț exterior au exportat echipamente militare în valoare de 22.123.000 lei valută. Pentru anul 1977 era planificat un export de 100 milioane lei valută, dar contractele încheiate depășeau această sumă. Ministerul Apărării Naționale și Ministerul Industrii Construcțiilor de Mașini aveau semnate deja contracte în valoare de 175.422.000 lei valută, din care 155.781.00 lei pe valută convertibilă. Țările socialiste și cele din CAER nu erau incluse în aceste contracte¹⁵. Un rol important în dezvoltarea producției de armament și tehnică de luptă l-a avut Consiliul Tehnic de

Coordonare a Producției de Tehnică Militară. Acesta a numit ca direcționali, cadre militare de conducere. Direcționali, care se găseau la toate întreprinderile, care produceau armament și tehnică de luptă, urmăreau și acordau sprijin pentru soluționarea problemelor ce apăreau la asimilarea noilor produse. În anul 1977 erau planificate controale de ajutor și îndrumare la o serie de întreprinderi precum IOR București, Întreprinderea de Avioane Craiova sau Întreprinderea Mecanică Reșița¹⁶.

Spre deosebire de anii precedenți devine evident saltul tehnologic produs de industria românească de apărare. În cursul anului 1976 au fost introduse în producție echipamente mult mai sofisticate, precum rachete antitanc dirijate prin fir, rachete aer-aer, stațiile radio și radio-releu, echipamente de geniu, de protecție NBC, camioane 6x6, avioane și elicoptere. Nivelul tehnic al industriei românești permitea ca în perioada următoare să fie asimilate în producție armament și tehnică de luptă tot mai complexă.

Legăturile cu Republica Populară Chineză erau tot mai aprofundate în zona industriei de apărare. Cu ajutorul Chinei au fost construite fabrici, au fost echipate și au fost asimilate produse noi. Pe această linie, la 21 aprilie 1976, Ministerul Apărării Naționale, prin Nota nr. M.01877, solicita din China tehnică militară, utilaje pentru industria de apărare și documentația de fabricație pentru produse noi¹⁷. Partea română dorea achiziționarea a șase submarine mijlocii, a unui distrugător și a două avioane cu dublă comandă Hong-5 (Il-28 construit în China la Harbin)¹⁸, documentațiile: de construcție pentru distrugătoare; de fabricație pentru tancul mijlociu; tehnică pentru construirea unui motor turbo-reactor pentru a echipa avioane supersonice¹⁹; de bază și tehnologică pentru lovituri calibrul 152 mm cu proiectile trasoare, perforante, incendiere și cumulative; liniile de fabricație pentru proiectile perforante calibrul 100 mm și pentru proiectile ruptură beton, utilaje; pentru bomba incendiară și cea fumigenă calibrul 82 mm, folosită pe aruncătorul de mine; utilaje pentru lovitura și proiectilul incendiar calibrul 122 mm și pentru lovitura fumigenă și proiectilul incendiar calibrul 130 mm; linia de fabricație pentru țevile de la pistolul mitralieră și mitraliera calibrul 7,62 mm, precum și documentația de bază și cea tehnică pentru afetul și aparatul de ochire al mitralierei calibrul 12,7 mm²⁰.

Lista continua cu linia de fabricație pentru țevi și documentațiile tehnice pentru tunul de aviație cu o țeavă sau două, calibrul

23 mm; pentru țeava calibrul 30 mm și pentru lovitura calibrul 40 mm folosită pe aruncătoarele automate²¹.

În total, erau 28 de documentații și linii de fabricație pentru produse extrem de diverse. În cazul tancului mijlociu cerințele erau mai multe, precum caietele de sarcini, documentația

de execuție a lunetei cu câmp de vedere stabilizat, a instalației de stabilizare a tunului și turelei, documentația tehnologică pentru realizarea oțelului

Hua-Kuo-Fen (Hua Guofeng)

de blindaj, inclusiv multistratificat, precum elaborarea, turnarea, deformarea, tratamentul termic, sudarea, tehnologia de elaborare a blindajului multistrat, tehnologia de fabricație a carcasei blindate²². Erau solicitate componente și materiale pentru tehnica laser, dar și o presă de 2.000 tone forță cu masă mobilă similară cu cea existentă la fabrica de tancuri din Bao-Tao²³.

Ca urmare a acestor contacte, o delegație condusă de generalul colonel Vasile Ionel adjunct al ministrului apărării și șef al Direcției Generale a Înzestrării a dus tratative în Republica Populară Chineză, în perioada 22 martie-7 aprilie 1977 pentru livrarea de instalații, utilaje, documentații tehnice și tehnică militară, în conformitate cu scrisoarea adresată de primul ministru Manea Mănescu, lui Hua-Kuo-Fen, premierul Chinei. Cele două părți au semnat un protocol guvernamental și două schimburi de scrisori, în care era prevăzută modalitatea de plată și livrarea celor convenite. Astfel, instalațiile complete, S.D.V.-urile, materialele și utilajele se plăteau în sistemul clearing, iar documentația tehnică, modelele

Manea Mănescu

de tehnică și două bombardiere de școală Hong-5 erau livrate gratis²⁴. O parte din licențele și documentațiile tehnice solicitate de România nu puteau fi oferite de China din motive obiective, precum calamitățile naturale petrecute în cursul anului 1976 sau acțiunile „grupului celor patru”. Printre acestea erau planurile pentru submarine și utilajele specifice pentru producția de armament de artilerie calibrele 130 mm și 152 mm.

În ziua de 5 aprilie 1977, delegația română a fost primită de către Li Sien-Nien, vicepremier al Chinei. În timpul discuțiilor, Li Sien-Nei a precizat că „în prezent nu pot asigura documentații și utilaje de tip Spey, pentru avioanele supersonice, deoarece contractul încheiat cu Anglia este în curs de derulare”²⁵. Conform acestor înțelegeri, China urma să livreze României linia de prelucrare mecanică și prin hidroelectroeroziune a interiorului țevelor de pistol mitralieră și mitralieră calibrul 7,62 mm, linia de fabricație a matrițelor din carburi metalice pentru cartușe și lovituri de artilerie, precum și linia de încărcare pulberi fumigene pentru loviturile de calibrul 82 mm și 122 mm. Erau livrate și următoarele documentații tehnice: desenele de produs și două modele pentru luneta de comandă a artileriei antiaeriene, tip 61 și telemetrul stereoscopic cu baza de un metru, tip 58, desenele de produs și două modele, pentru mitraliera antiaeriană, calibrul 12,7 mm, tip 54, desenele de produs și 10 modele de baterii uscate zinc-mangan, desenele de produs și 1.000 de bucăți de cartușe pentru pistolul-mitralieră calibrul 7,62 mm, tip 51. Două bombardiere de școală Hong H-5 erau oferite gratis de către China²⁶. Toate aceste contracte dovedeau că relațiile româno-chineze erau din ce în ce mai bune, inclusiv în zona industriei de apărare.

În ziua de 15 aprilie 1977 lui Nicolae Ceaușescu i-a fost prezentat, cu numărul M 0030526, raportul privitor la producția de tehnică militară din trimestrul I al anului 1977. O primă constatare a fost că la 64 de produse producția a fost depășită²⁷. Printre acestea erau 10 transportoare blindate TAB-71, 22 mitraliere antiaeriene calibrul 14,5 mm, 4.562 lovituri pentru AG-7, 100.873 lovituri de artilerie de calibre diferite, 107 autostații radio, 683 tone de pulberi și explozibili. Au existat și întârzieri, datorate mai ales cutremurului din 4 martie 1977, care a afectat anumite fabrici, cum a fost Întreprinderea Mecanică Mija. Printre produsele care nu au fost livrate la timp erau 100 de autocamioane DAC-665T, 19 bărci de salvare, 22.430 măști contra gazelor, 120 de parașute

diferite și 5 costume compensatoare²⁸. Exportul de armament și tehnică de luptă a fost de 169,9%, o depășire consistentă. Totuși, acest export însemna doar 23,1 milioane lei, iar produsele vândute nu erau de mare complexitate tehnică. Au fost exportate 407 aruncătoare AG-7, 700.000 de cartușe calibrul 14,5 mm, 4.380 de lovituri calibrul 57 mm, pentru tunul antiaerian S-60, 10.000 de seturi și subansamble pentru grenade antitanc, 4.000 de seturi pentru pistoale, aparatură optică, focoașe și piese de schimb. Țările unde au ajuns aceste exporturi au fost Ungaria, Cehoslovacia, Polonia, Republica Democrată Germană, URSS, Libia și Egipt²⁹. În prima parte a anului 1977 au fost făcute investiții în numeroase fabrici de armament și tehnică de luptă. Cu toate acestea au existat numeroase întârzieri la Întreprinderea Mecanică Sadu, IOR București, Metrom Brașov, Automecanica Moreni, IRMA București cauzate de lipsa forței de muncă sau de nerealizarea documentației tehnice la timp, ceea ce a dus la întârzierea finanțărilor³⁰.

Cele mai semnificative produse realizate în trimestrul I al anului 1977 au fost 160 transportoare blindate TAB-71, 1.651 mitraliere PKSM, calibrul 7,62 mm, 197 mitraliere antiaeriene cu o țeavă, KPV-T, calibrul 14,5 mm, 34 mitraliere antiaeriene cu patru țevi, tractată, calibrul 14,5 mm, 83 aruncătoare ușoare de flăcări LPO-50, 497 aruncătoare de grenade AG-7, 19.000 lovituri pentru tunul antiaerian S-60, 6.015 proiectile reactive nedirijate S-5 M și S-5 K, folosite de aviație și 300 bombe de aviație de 250 kg³¹. Au mai fost realizate 1.200 mine litoral antidesant, 1.232 binocluri 7x40 cu filtru pentru infraroșu, 1 elicopter IAR-330 Puma, 2 elicoptere IAR-316 B Alouette III cu echipamente opționale, 12 aruncătoare de proiectile reactive APR-21 pe șasiu de SR-114 și 2 vedete dragoare fluviale³².

La începutul anului 1977 erau pregătite pentru asimilare o serie de produse noi. Au fost produse cele 10 prototipuri ale tancului mijlociu românesc TR-77-580, prototipul transportorului afibiu blindat cu două motoare diesel, TAB-77, prototipul stației radio pe unde ultracurte R-1260 și prototipul minei antiinfanterie cu funcționare prin apăsare³³.

Creșterea capacităților industriei de apărare românești erau vizibile la mijlocul anilor 1970, dar unele produse nu rentau să fie realizate, din cauza necesarului redus. Marina Militară, deși era într-un proces de creștere, nu avea un număr mare de nave și implicit nici armament și tehnică de luptă în cantități mari. Anumite echipamente erau produse în industria

Generalul Ioan Coman

românească, dar ele erau de complexitate medie. În perioada 1965-1975 au fost 12 tipuri de armament, iar până în 1980 erau planificate alte 12 tipuri să intre în producție. În timpul vizitei efectuate de către Nicolae Ceaușescu, în ziua de 15 octombrie

1976, la Expoziția Permanentă de Tehnică Militară, a cerut intrarea în producție a încă 8 tipuri de armament. Totuși, lipsa de experiență în acest domeniu, lipsa de capacități în zona de cercetare-dezvoltare-proiectare, complexitatea deosebită a produselor și necesarul redus a făcut ca programul de armament naval să fie refăcut.

La 12 aprilie 1977, ministrul Apărării Naționale, generalul colonel Ion Coman și ministrul Industriei Construcțiilor de Mașini, Ioan Avram, i-au cerut lui Nicolae Ceaușescu, cu raportul numărul M 01589 din 12 martie 1977, ca o parte din armamente să fie importate din URSS, doar munițiile să fie asimilate în producție de industria românească³⁴. Era vorba de două instalații artileristice automate, binate, calibrul 76 mm, tip AK-726, unsprezece instalații artileristice automate, binate, calibrul 57 mm, tip AK-725, 26 de instalații artileristice automate, binate, calibrul 30 mm, tip AK-230.

Pentru Marina Militară, în 1977, industria românească producea mitraliera antiaeriană binată, calibrul 14,5 mm, în varianta cu afet greu și afet ușor, instalația de lansare cu 5 țevi a grenadelor reactive, R.L.-100, mina pentru protecția barajelor M.P.B.-1, grenadele antisubmarin tip G.A.S.-66, G.R.-1200, G.R.-2500, grenadă antisubmarin pentru distrugerea barajelor la fluviu tip G.D.M.-71, dragă electromagnetică de fluviu cu solenoid, tip S.E.M.T., geamanduri radiohidroacustice derivantă și ancorată³⁵. În plus, se dorea intrarea în producție a tunului de calibrul 100 mm în turelă navală, instalația de lansare a rachetelor antinavă P-20 Termit, instalația navalizată de lansare a rachetelor antiaeriene „Strela”, instalația navalizată cu 40 de țevi pentru rachetele

tip „Grindina”, instalații de lansare torpile calibrul 533 mm, binate și triple, torpila electrică cu auto-ghidare și instalația de lansare a grenadelor anti-submarin R.L.-2500³⁶.

În ziua de 27 mai 1977, Nicolae Ceaușescu a vizitat Expoziția de Tehnică Militară, unde a analizat

noile produse realizate de industria națională de apărare. Aici, a dat 18 indicații ministerelor implicate în proiectarea și producerea de armament și tehnică militară. Acesta a cerut scurtarea termenului de asimilare și producție a tunurilor calibrele 30 mm, 130 mm și 152 mm, a rachetelor prevăzute de Programul Unitar, realizarea de explozivi de mare putere, cercetarea, precum și proiectarea și realizarea unui elicopter de mici dimensiuni, dar echipat cu două motoare³⁷. El a mai dorit să se „intensifice activitatea în producerea avionului IAR-93 și să se găsească soluții pentru reducerea greutateii acestuia”, luarea de măsuri, ca până în 1985 să fie asimilat în producție avionul supersonic echipat cu motorul Rolls-Royce Spey sau cu alt motor disponibil, utilizarea elicopterelor în agricultură, studierea amenajării avionului Antonov An-26 pentru a putea transporta produse alimentare, studierea realizării unui tanc cu greutate mai mică, cu genulieră mai mică, cu blindajul frontal înclinat, realizat din blindaje compozite³⁸. Alte indicații vizau producerea de noi materiale care să fie folosite la realizarea avioanelor, navelor și rachetelor, dezvoltarea unei noi generații de aparatură de comunicații și a stațiilor de radiolocație, asimilarea în producție a modelului de tractor pe șenile, pentru a fi folosit în economia națională, realizarea de săli de operații, de pansamente, de aparatură radiologică, de bucătării, brutării și spălătorii pe câte o singură remorcă auto care să fie tractată, dotarea tuturor autobuzelor din fabrică cu dispozitive de prindere a tărgilor, pentru a fi folosite la transportul răniților³⁹.

În urma acestei vizite, specialiștii din industria de apărare au realizat un raport semnat de ministrul

Ioan Avram

apărării, generalul colonel Ion Coman și miniștrii implicați în această industrie, respectiv Ioan Avram, de la Construcțiile de Mașini, Mihai Florescu, de la Industria Chimică, Neculai Agachi de la Industria Metalurgică și Mihai Marinescu, președintele Comitetului de Stat al Planificării. În acest raport se preciza că, în conformitate cu Programul Unitar al Dezvoltării Industriei de Apărare erau prevăzute asimilarea în fabricația de serie a 251 de tipuri noi de armament și tehnică de luptă, din care doar 30 pe baza unor documentații și licențe străine. Dintre acestea, cele mai multe produse asimilate și anume 103 erau din categoria „aparatură și echipamente radioelectronice și electrotehnice”, față de 9 produse tehnică de blindate și tractoare, 7 produse tehnică de marină și 5 produse tehnică de aviație. Printre produsele asimilate cu succes se numărau tunul calibrul 100 mm pentru tanc, prototipurile tancului mijlociu TR-77-580, a tractorului de evacuare reparații TERA pe șasiu de TAB, a stației radio R-1260, a stației radio pentru unități de cercetare R-3520, a receptorului radio R-2500, a telefonului de campanie modernizat și a minei antitanc nedetectabilă. Pentru tehnica de aviație erau asimilate în producție elicopterul IAR-330 Puma, avionul de școală și antrenament IAR-823, adaptarea elicopterului IAR-316 B Alouette III la misiuni agricole și planoarele din seria I.S.⁴⁰.

În plus față de programul unitar au fost realizate o serie de modele experimentale sau serie zero. Printre acestea erau aruncătorul de grenade incendiare, aruncătorul de grenade antitanc AG-9 modernizat, aparatul de ochire IOAG-7E pentru AG-7, telemetrul cu laser pentru tanc, instalația de inițiere cu laser a exploziilor și echipamentul radioelectronic pentru racheta de aviație auto-dirijată în infraroșu. Existau și probleme în asimilarea altor produse, cauzate de neasigurarea la timp a documentațiilor tehnice și a modelelor de referință, dar mai ales a lipsei personalului de cercetare pe anumite domenii⁴¹.

Pentru perioada următoare se propunea includerea în programul unitar a încă 30 de produse, printre care tunul calibrul 100 mm în turelă navalizată, mitraliera antiaeriană cu patru țevi, calibrul 14,5 mm, pe afet naval, torpilă electrică, lansator de torpile, avionul de școală și antrenament IAR-99, echipamente electronice pentru racheta tactică, minicalculatoare militare, vedete blindate de fluviu și a unei nave pentru lucrul scafandrilor la mare adâncime⁴².

O soluție foarte bună pentru viitorul industriei de apărare a României a reprezentat-o trecerea

la producția duală, adică la realizarea de produse civile sau modificarea unor produse militare pentru a putea fi folosite în economia națională. Era o soluție rațională și permitea fabricilor de armament și tehnică de luptă să funcționeze, chiar și în perioadele în care nu existau contracte, mai ales la export. Printre produsele propuse a fi utilizate în economia națională erau autocamioanele DAC-665T, DAC-445T, autospeciala prevăzută cu dușuri, autospeciala de fumizare, stația filtrare complexă a apei „Cristal-4000”, montată pe semiremorcă, stația de filtrare a apei „Cristal-500”, autostațiile de iluminat de 5 KVA și 38 KVA și stația de iluminat de 1,28 KVA⁴³. Lista continua cu: auto-bucătăria pe șasiu SR-114 cu caroserie extensibilă, bucătăria rulantă auto, bucătăria portativă izotermă, bucătăria mobilă de campanie cu laboratorul mobil pentru bucătărie de campanie, curățătoria chimică mobilă de campanie, unitatea mobilă chirurgicală folosită la intervenția în cazul accidentelor colective, sala de pansamente montată pe autocamion și stațiile mobile de radiologie și stomatologie. Mai erau de interes pentru economia națională: podul jos metalic, demontabil, cu lungimea de la 82 metri la 132 metri, puntea suspendată peste obstacole adânci cu lungimea de la 4 metri la 82 metri, moto-compresorul mobil de 230 atmosfere, compresorul de aer de 130 atmosfere, soneta cu berbec diesel de 500 kgf pe autoamfibiu PSK-500, dispozitivul de afișare alfa-numerică, calculatoarele electronice de birou, cazarma plutitoare nepropulsată, ceamul propulsat de 240 tone, șalupa pentru scafandri, tancul maritim pentru combustibil de 500 tone etc.⁴⁴.

În zilele de 28 și 29 iulie 1977, generalul-colonel Ion Coman a efectuat o vizită în Iugoslavia. Tema principală a vizitei era colaborarea în Proiectul YUROM, dar au fost analizate și alte subiecte care vizau colaborarea în producția militară⁴⁵. În cazul Proiectului YUROM erau întârzieri reciproce în livrarea de componente datorate problemelor apărute în organizarea producției. O altă problemă discutată a fost aceea a măririi puterii motorului Viper pentru ca avionul să aibă performanțe de zbor superioare, prin adoptarea post-combustiei.

Președintele iugoslav Iosif Broz Tito a fost cel care a impus această schimbare în producția avioanelor YUROM. Tito dorea ca de la avionul de serie cu numărul 36, avioanele să fie dotate cu motoare cu post-combustie. Iugoslavia era pe punctul de a încheia un contract cu firma Rolls-Royce pentru elaborarea unui studiu-ofertă. Partea iugoslavă a cerut României

să participe la acest program, inclusiv prin suportarea unei părți din cheltuieli. Generalul Coman s-a declarat de acord, dar a cerut ca întâi să fie elaborat un studiu care să identifice soluția tehnică și implicațiile economice. Acesta trebuia realizat de partea română și cea iugoslavă împreună cu Rolls-Royce, în cursul lunilor august-septembrie 1977⁴⁶.

Cele două delegații au analizat colaborarea în producția de mijloace incendiare, de rachete sol-sol cu bătaie mare, de mijloace de apărare împotriva rachetelor, folosirea ca mijloc de luptă a laserelor, aparatură radioelectronică și de automatizare a conducerii trupelor. De asemenea, s-a convenit livrarea în Iugoslavia a 119 transportoare amfibii blindate în contrapartidă cu stațiile radio UGAR-2⁴⁷.

În ziua de 26 august 1977, generalul-colonel Ion Coman la primit, la sediul Ministerului Apărării Naționale, pe ambasadorul sovietic de la București, la cererea acestuia. Acesta a transmis decizia guvernului sovietic de a livra României, în anii 1978-1979, un număr de 31 de tancuri T-72, împreună cu muniția și tehnica necesară pentru echiparea unui batalion de tancuri. De asemenea, ambasadorul sovietic a transmis o scrisoare din partea mareșalului Ustinov, ministrul Apărării al URSS, în care prezenta deciziile luate pentru acordare de licențe industriei militare din România. Sovieticii erau dispuși să acorde licență pentru 16 produse, pentru alte 5 decizia era amânată, iar în cazul a 10 produse, licența nu se putea acorda din motive tehnice⁴⁸. URSS era de acord să ofere României licența pentru următoarele produse: racheta antitanc dirijată Maliutka P, racheta aer-aer, dirijată în infraroșu R-3S, racheta aer-aer dirijată prin fascicul radio RS-2US, instalația navală MTU-4U, pentru lansarea rachetelor anti-aeriene STRELA 2M, instalația de lansare a grenadelor reactive antisubmarin cu 16 tuburi, RBU-2500, tunul de aviație, cu două țevi, GȘ-23L, aruncătorul de grenade antitanc și a grenadei cumulative RPG-18 MUHA, lovitura calibrul 100 mm cu proiectil perforant-subcalibru, cu elemente detașabile, pentru tunul D-10 T2S, lovitura cu proiectil perforant calibrul 100 mm pentru tunul D-10 T, aparate pe timp de noapte pasiv, pentru pistol-mitralieră, pușca mitralieră și mitralieră, calibrul 7,62 mm, aparat de conducere pe timpul nopții, pasiv, PNV-57E, pentru automobile și tractoare⁴⁹. Era acordată licența și pentru telemetru stereoscopic cu scală fixă ZDN, luneta articulată TȘ-S-32 PV, masca izolantă modernizată ip-5 și acumulatori zinc-argint ST-5 și ST-12. Erau amânate licențele pentru mitraliera

antiaeriană pentru tanc, calibrul 12,7 mm, UTES, cu reflex vizor și cartușele respective, aparatul de vedere pe timpul nopții, pasiv, pentru comandantul de TAB și aparatul de ochire pe timpul nopții, pasiv, pentru TAB. Printre

licențele refuzate erau cele pentru racheta antinavă P-20 Termit și

instalația de lansare, pentru vedeta purtătoare de rachete, pentru vânătorul antisubmarin, pentru complexe de rachete antiaeriene STRELA 1M și 2M, pentru complexul de rachete antitanc dirijate AT-4 FAGOT, pentru racheta tactică LUNA-M, pentru torpila electrică cu autodirijare SAET-60⁵⁰.

Cooperarea româno-chineză în industria de apărare era foarte aprofundată și viza multe direcții. În ziua de 28 decembrie 1977, generalul colonel Ion Coman, ministrul Apărării, cu Raportul nr. M 05588, l-a informat pe Nicolae Ceaușescu de rugămintea Ministerului Relațiilor Economice cu Străinătatea de a primi, în semestrul I al anului 1978, două grupe de specialiști chinezi pentru a se documenta în câteva domenii de tehnică militară. O grupă formată din șapte specialiști chinezi doreau ca timp de 30 de zile să se documenteze despre „cunoașterea metodelor și mijloacelor folosite la determinarea caracteristicilor aerodinamice ale avioanelor, a rezistenței avioanelor și a caracteristicilor motoarelor de avion”. O altă grupă compusă din nouă specialiști, doreau ca timp de 45 de zile să cunoască metoda de fabricație a rachetei antitanc dirijate 9M14M. În România, Ministerul Industriei Construcțiilor de Mașini avizase deja cererea părții chineze. Generalul colonel Ion Coman i-a cerut lui Nicolae Ceaușescu să aprobe școlarizarea a celor două grupe de specialiști chinezi și suportarea de către parte română a cheltuielilor cu cazarea, masa, asigurarea medicală și transportul acestora⁵¹. În ziua de 29 decembrie 1977, Ceaușescu a aprobat cererea generalului colonel Coman referitoare la specialiștii chinezi⁵².

În perioada 1976-1977, industria de apărare a României s-a dezvoltat prin extinderea fabricilor existente, prin modernizarea producției, prin

Iosif Broz Tito

introducerea în fabricație a unor produse cu o tehnicitate ridicată. Dorința de a produce cât mai repede și mai mult a avut și efecte negative. Autoritățile comuniste au preferat achiziționarea de licențe, în detrimentul dezvoltării unor produse românești. Doar atunci când nu s-a putut achiziționa o licență s-a trecut la dezvoltarea unor produse proprii. Pe termen lung, aceste decizii au avut consecințe dramatice, mai ales după 1990, când nu au mai fost exporturi importante. Totuși, dezvoltarea industriei de apărare a însemnat o evoluție a întregii economii românești. Practic, direct sau indirect, majoritatea fabricilor din economia românească au lucrat pentru producția de apărare, până în 1990. Din punct de vedere militar, această industrie asigura, o bună parte din dotarea armatei române, care nu

mai era dependentă de furnizori externi. În situații complicate, politice sau militare, armata română își putea procura armamentul și munițiile necesare din producția internă. Existența acestei industrii garanta și o „incertitudine strategică”, în sensul că nimeni nu știa cu adevărat care era potențialul militar al României, cantitățile de muniții și tehnică de luptă existente în depozite și cât de repede și în ce cantități puteau fi refăcute acestea. Acest lucru l-a aflat armata română în anii grei ai Primului Război Mondial, când lipsa unei industrii proprii de apărare a contribuit la eșecurile din anul 1916. De aceea, după 1919, guvernele de la București au încercat, prin toate mijloacele, să dezvolte această industrie. Regimul comunist a înțeles această lecție și a continuat să dezvolte și să modernizeze această industrie.

Romania's Defense Industry in 1976-1977

Viorel Gheorghe, Ph.D.

Abstract: In 1976-1977, Romania's defense industry experienced an interesting evolution. Significant amounts have been allocated for the development and modernization of existing factories, for the production of new products of high technical complexity. For this reason, the communist regime in Bucharest sought collaborations with numerous countries, outside of those in the CEA. Collaborations were initiated with France, England, Yugoslavia, but especially with China. As a result, Romania began producing fighter jets, helicopters, tanks, artillery and various electronic equipment.

Keywords: airplanes, tanks, artillery, industry, collaboration.

NOTE

¹ Comitetul Român de Istoria și Filosofia Științei și Tehnicii - Divizia de Istoria Tehnicii.

² Arhivele Naționale Istorice Centrale, Fond CC al PCR – Secția Administrativ-Politică, dosar nr. crt. 2/1976, f. 14.

³ Ibidem, f. 18.

⁴ Ibidem, f. 19.

⁵ Ibidem, f. 20.

⁶ Ibidem, f. 21.

⁷ Ibidem, f. 24.

⁸ Ibidem.

⁹ Ibidem, f. 25.

¹⁰ Ibidem, f. 26.

¹¹ Ibidem, f. 14.

¹² Ibidem, f. 15.

¹³ Ibidem, f. 14.

¹⁴ Ibidem, f. 15.

¹⁵ Ibidem, f. 16.

¹⁶ Ibidem, f. 17.

¹⁷ Ibidem, f. 73.

¹⁸ Ibidem, f. 74.

¹⁹ Ibidem, f. 75.

²⁰ Ibidem, f. 76.

²¹ Ibidem, f. 77.

²² Ibidem, f. 75.

²³ Ibidem, f. 81.

²⁴ Ibidem, f. 41.

²⁵ Ibidem, f. 42.

²⁶ Ibidem, f. 43.

²⁷ Ibidem, f. 68.

²⁸ Ibidem, f. 59.

²⁹ Ibidem, f. 66.

³⁰ Ibidem.

³¹ Ibidem, f. 61.

³² Ibidem, f. 67.

³³ Ibidem, f. 65.

³⁴ Ibidem, f. 49.

³⁵ Ibidem, f. 50.

³⁶ Ibidem, f. 52.

³⁷ Ibidem, f. 91.

³⁸ Ibidem, f. 92.

³⁹ Ibidem, f. 93.

⁴⁰ Ibidem, f. 123.

⁴¹ Ibidem, f. 124.

⁴² Ibidem, f. 125.

⁴³ Ibidem, f. 132.

⁴⁴ Ibidem, f. 134.

⁴⁵ Ibidem, f. 140.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem, f. 141.

⁴⁸ Ibidem, dosar nr. crt. 8/1977, f. 97.

⁴⁹ Ibidem, f. 98.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Ibidem, dosar nr. crt. 2/1976, f. 170.

⁵² Ibidem, f. 169.

O CATEDRALĂ MONUMENTALĂ A NEAMULUI ROMÂNESC

Motto: „Omul nu este propriul lui prezent. El este propriul lui viitor” - Constantin NOICA

General de brigadă (rtr.) Ion I. DĂNILĂ

Președintele Asociației Naționale a Veteranilor de Război

Nicolae Iorga ne atenționa: „Măreția unui popor se sprijină pe amintirea, totdeauna vie a trecutului și conștiință, fapte împlinite de toți în fiecare clipă”.

Poporul român, o insulă de latinitate între atâtea popoare slave, cu o istorie îndelungată și agitată, în aceeași vatră strămoșească, a avut ca suport Carpații, coloana vertebrală a ținuturilor și, ca liant, limba și credința.

Creștinați de însuși apostolul Andrei, au apărut și s-au jertfit pentru continuitatea ortodoxismului românesc. Vitejii domnitori români, ce s-au urcat în scaunele voievodale în secole, au apărut glia strămoșească sub semnul crucii și au ctitorit, după izbânzi, monumentale biserici sau mănăstiri, dovezi nepieritoare ale ortodoxiei române, pe trupul țării.

Ideea construirii unei Catedrale reprezentative în București, Capitala României unite a lui Alexandru Ioan Cuza, apare la sfârșitul Războiului de Independență (1877-1878) și, în 1881, când Carol I este încoronat ca Rege al Regatului România, înaintează Camerei Legislative „un proiect de lege relativ” pentru construirea unei Catedrale în București.

În anul 1884, în bugetul statului se prevedeau 5% (5 milioane lei aur) pentru construirea Catedralei, iar, în 1891, guvernul generalului Florescu hotără organizarea unui concurs internațional pentru proiectul edificiului de cult.

Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române preia, în anul 1900, patronajul edificării Catedralei și lansează o subscripție publică.

Toate demersurile sunt înghițite de anii sumbri și plini de sacrificii ai Primului Război Mondial și se vor relua după Marea Unire, din anul 1918.

Regele Ferdinand, Regele României Mari, unificatorul Românilor, la 10 mai 1920, dă un hrisov „prin care se vestește hotărârea de a ridica în București o biserică monumentală, în amintirea victoriei armatelor române în războiul de întregire” – „Catedrala Națională”.

Pentru că lucrările sunt târăgănite, Patriarhul Miron Cristea, primul Patriarh al întregii Biserici Ortodoxe Române, la 4 februarie 1925, va sublinia necesitatea ridicării unei Catedrale monumentale – „Catedrala națională” – iar, în zilele de 3-4 februarie 1926, în prima ședință a Consiliului Național Bisericesc, se hotărăște înființarea unei „comisii speciale” pentru Catedrală.

Demersurile se desfășoară lent și, abia, în 1929, se alege locul pentru edificiu, „la poalele dealului Mitropoliei”, sfințit la 11 mai, același an.

Vremurile se vor precipita, mișcări dinastice, război, schimbări politice și colbul se părea că s-a așternut peste frumoasele noastre idealuri.

Mai energici și mai harnici cei din Alba Iulia – „Alba Carolina” – capitala Marii Uniri, de la 1

decembrie 1918, cu sprijinul Casei Regale a României, de marea ză, la 28 martie 1921, lucrările de construire a „Catedralei Reîntregirii Neamului”, devenită, după 15 octombrie 1922, „Catedrala Încoronării”.

Lucrările realizării ctitoriei sunt finalizate la mijlocul lunii septembrie 1922, iar la 8 octombrie are

loc sfințirea și primirea hramului „Sfinților Arhangheli Mihail și Gavril”, în memoria primului întregitor și patron al evenimentului, domnitorul Mihai Viteazul, primul unificator al tuturor românilor.

La 8 octombrie 1922, la Alba Iulia, când Catedrala a îmbrăcat haine de sărbătoare, gătindu-se ca o mireasă a lui Hristos, slujba de sfințire a fost oficiată de Înalț Preasfințitul Nicolae Bălan, Arhiepiscopul și Mitropolitul Ardealului, Înalț Preasfințitul Gurie Grosu, Arhiepiscopul Basarabiei, Preasfințitul Vartolomei Stănescu, Episcopul Râmnicului, Preasfințitul Nicolae Ivan, Episcopul Vadului Feleacului și Clujului, Ioan Teculescu, Protopopul Albei Iulia și un sobor de 20 de preoți din împrejurimile Albei Iulia. Răspunsurile la Sfânta Liturghie au fost date de Corul Catedralei Metropolitane din Sibiu, dirijat de Timotei Popovici. Măreață și binecuvântată sărbătoare națională.

Catedrala ortodoxă din Alba Iulia, cunoscută sub numele de Catedrala Încoronării sau Catedrala Reîntregirii Neamului, este un simbol nu doar pentru clerul și credincioșii Arhiepiscopiei Alba Iulia, ci și pentru întreaga țară, strălucind până în zilele noastre, în fruntea bisericilor românești „ca o mamă între fiecele ei”.

La 15 octombrie 1922, aici, Regele Ferdinand I al României și Regina Maria au fost încoronați ca suverani ai României Mari. Evenimentul încoronării s-a bucurat de un fast deosebit, cu delegații din peste 20 de țări, inclusiv Japonia și Statele Unite ale Americii.

„Golgota” țării și a suveranului se încheia apoteotic la Alba Iulia, în Catedrala „Sfintei Treimi”, devenită Catedrala Încoronării, iar pentru Ferdinand - „rege al tuturor românilor” -, „coroana de spini” din refugiul din Moldova, era înlocuită de „coroana de oțel” pe fruntea de martir a Regelui cel loial, al unificatorului României

Mari, după rugăciunea Mitropolitului Primat Miron Cristea.

Maria a primit din mâinile suveranului coroana de aur a primei regine a tuturor românilor.

„Suindu-mă pe tron, am rugat Cerul să dea rod muncii ce fără preget eram hotărât să închin iubitei mele Țări, ca bun român și rege” și Atotputernicul l-a ascultat și ajutat, împlinindu-i menirea, viața sa fiind o „danie poporului său”, României întregite.

Vremurile au devenit tot mai tulburi, războiul devastator al anilor 1940-1945, abolirea monarhiei, un nou regim politic, care se voia ateist și visul inițiat, încă de la independența anilor 1877-1878, Catedrala Neamului, se părea că va rămâne doar o iluzie.

Evenimentele din 1989, tragice, dar promițătoare, fac să răsară soarele speranței și pe meleagul mult încercatului popor român. La 7 februarie 1995, Patriarhul Teoctist, care afirma cu tărie că „Biserica Ortodoxă este maica spirituală a poporului român”, a făcut un apel hotărât pentru construirea Catedralei Mântuirii Neamului, iar pe 5 februarie 1999, s-a sfințit, în parcul din Piața Unirii, locul pentru Catedrală, marcat printr-o cruce de piatră.

Evenimentele se desfășoară cu încetinitorul, dar la 16 februarie 2005, Primăria Generală a Capitalei, propune Patriarhiei Române o nouă locație pentru Catedrală, în Dealul Arsenalului, iar pe 17 martie, în urma acceptului Patriarhiei, se emite Ordonanța de Urgență pentru „realizarea Amplasamentului Arhitectural Catedrala Mântuirii Neamului”.

Pe 29 noiembrie 2007, se oficiază „slujba de punere a pietrei de temelie și a sfințirii locului destinat construirii Catedralei din dealul Arsenalului” și, în anul 2008 încep consultările cu tema: „Noua Catedrală Patriarhală - Catedrala Mântuirii Neamului, arhitectură, structură, utilitate culturală și cultură”, care vor dura aproape 2 ani.

Licitația pentru proiectul Catedralei este lansat la 28 decembrie 2009 și va fi declarată câștigătoare firma VANEL EXIM SRL Bacău. La 2 septembrie 2010 se obține autorizația de construcție a Catedralei, iar la sfârșitul aceluiași an Patriarhia Română demarează lucrările de construcție.

Ziua de 24 octombrie 2011 marchează sfințirea Paraclisul Catedralei și procesiunea „Calea sfinților” cu icoana și moaștele Sfântului Andrei aduse de la Patras (Grecia). Încep lucrările de la Catedrală, slujba sfințirii

temeliei Catedralei Mântuirii Neamului, având loc la 28 iulie 2012.

Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, în prezența a mii de oameni din țară și din străinătate, oficiază, la 4 septembrie 2016, prima Sfântă Liturghie la Catedrală.

Slujba de târnosire a Catedralei, săvârșită de Sanctitatea Sa Bartolomeu, Patriarh Ecumenic și Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul României, are loc în Duminica de 25 noiembrie 2018, după ce, pe 3 septembrie, fuseseră sfințite cele șase clopote și fuseseră finalizate mozaicurile Catapetesmei. Pe 30 noiembrie, se va sărbători pentru prima dată cel de-al doilea hram al Catedralei închinat Sfântului Apostol Andrei, Ocrotitorul României.

Din anul 2019, începe amplul proces de montare pe pereții Catedralei a icoanelor în mozaic, iar, pe 13 mai, „Papa Francisc însoțit de Preafericitul Părinte Patriarh Daniel, vizitează Catedrala Națională”.

Crucea turlei Pantocrator a fost sfințită și montată în cel mai înalt punct al Catedralei Mântuirii Neamului, în ziua de 8 aprilie 2025, iar pe 26 octombrie prin sfințirea picturii interioare, Catedrala devine altarul suprem al tuturor ortodocșilor români și deschisă spre rugăciune eternă.

După aproape 150 de ani de la lansarea inițiativei ctitoririi unei Catedrale a Neamului, sub păstoria Preafericitului Părinte Patriarh Daniel, cu mila și ajutorul Bunului Nostru Mântuitor, visul Bisericii Ortodoxe Române și a poporului nostru mult încercat, dar încrezător și stăruitor în idealuri, se vede împlinit.

Catedrala Mântuirii Neamului ne identifică în lumea creștină și nu numai, este punctul nostru de referință și sprijin și pecetea adâncă a Capitalei, a țării și chiar în Europa.

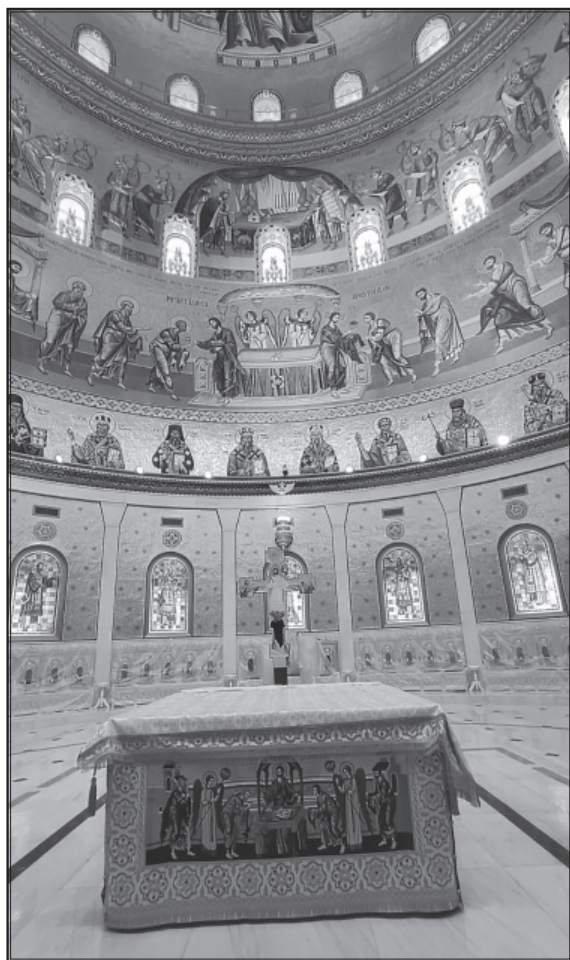
Acum, ca mai mereu în istoria neamului nostru, sunt veridice cuvintele istoricului Gheorghe Brătianu, că „numai ce se înalță prin trudă, prin jertfă, cu

nenumărate greutate, are un înțeles și un rost de durată” și această ctitorie adevărește logica consemnării.

Parafrazându-l pe Ștefan cel Mare și Sfânt, din drama „Apus de soare” a dramaturgului Barbu Ștefănescu Delavrancea, credem că și Preafericitul Părinte Daniel, Patriarhul României, finalizator a măreței realizări românești, este îndreptățit să afirme: „Catedrala Mântuirii Neamului, nu este a mea, nu este a voastră (contemporanilor) ci a urmașilor, urmașilor noștri, în veci AMIN!”.

Ca unul, care-i slujesc de ani buni pe supraviețuitorii războaielor mondiale, trăiesc cu emoție profundă și satisfacție momentul sărbătoresc și îi fericesc pe cei câțiva veterani de război, care vor fi martorii intrării în patrimoniul Bisericii și culturii românești a acestui sfânt altar.

La reînființarea Asociației Naționale a Veteranilor de Război întruneam peste 900.000 de membri, cu participanți și la Primul Război Mondial și chiar la Marea Unire și Încoronarea de la Alba Iulia. Astăzi mai sunt câteva sute de veterani din cel de-Al Doilea Război Mondial, dar ei sunt mândri de această ctitorie și o consideră un mod de cinstire a eroilor neamului și-i mulțumesc bunului Dumnezeu că le-a dat zile întru fericită trăire a marelui eveniment.

COOPERAREA ÎN DOMENIUL ISTORIEI ȘI ARHIVISTICII MILITARE CU REPUBLICA MOLDOVA

Ca o continuare firească a cooperării bilaterale a Arhivelor Militare Naționale Române în domeniul istoriei și arhivisticii militare cu Republica Moldova, începută în anul 1994, prin organizarea unor stagii de documentare și informare privind documentele de interes și expoziții tematice, anul 2025 a început cu vizita din luna iulie la Arhivele Militare Naționale Române a unei delegații din Republica Moldova, desfășurată pe două componente, cea dintâi, prin participarea la Pitești, la Simpozionul științific internațional „*Armata Română pe fronturile celui de-Al Doilea Război Mondial. 80 de ani de la încheierea ostilităților*”, urmată de un stagiu de documentare și acumularea de material factic din arhivă, prin reprezentanții Agenției pentru Știință și Memorie Militară.

În perioada 22-25 octombrie, Agenția pentru Știință și Memorie Militară din cadrul Ministerului Apărării al Republicii Moldova, a organizat o serie de activități în contextul sărbătoririi Zilei Armatei Române – 25 Octombrie.

Astfel, delegația Arhivelor Militare Naționale Române – comandorul Marius-Corneliu Croitoru, director și colonelul Cătălin Nichita –, a avut o

întrevedere cu domnul Sergiu Plop, secretarul de stat în domeniul politicii resurselor de apărare din Ministerul Apărării din Republica Moldova. La întrevedere au mai participat: colonelul Dan-Mihai Dincă, directorul adjunct al Oficiului Național pentru Cultul Eroilor și colonelul (r) dr. Vitalie Ciobanu, directorul Agenției pentru Știință și Memorie Militară. Reprezentantul Ministerului Apărării din Republica Moldova și-a exprimat gratitudinea pentru sprijinul oferit de structurile arhivistice militare din România, prin punerea la dispoziția cercetătorilor agenției a copiilor documentelor de interes pentru temele de cercetare propuse. Totodată, și-a manifestat interesul pentru dezvoltarea, pe termen lung, a colaborării pe linie de specialitate dintre Arhivele Militare Naționale Române și Agenția pentru Știință și Memorie Militară.

Vernisajul expoziției tematice temporare „*Personalități ale Armatei României în Basarabia*”, organizată de Agenția pentru Știință și Memorie Militară, în colaborare cu Arhivele Militare Naționale Române și Ambasada României în Republica Moldova, a avut loc în data de 23 octombrie 2025, la sediul agenției. La eveniment, pe lângă membrii delegației Arhivelor Militare Naționale Române, au mai

participat domnul Anatolie Nosatii, ministrul Apărării din Republica Moldova, Excelența Sa Cristian-Leon Țurcanu, ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al României în Republica Moldova, atașatul apărării din cadrul ambasadei, membri ai corpului diplomatic, reprezentanți ai agenției și ai instituțiilor de

cultură și cercetare din Republica Moldova, cadre didactice și studenți ai Academiei Militare a Forțelor Armate „Alexandru cel Bun” din Chișinău.

Expoziția cuprinde 22 de fotografii și biografii ale unor personalități ale Armatei României, care au activat,

între anii 1918-1944, în teritoriul dintre Prut și Nistru, deținute de către Arhivele Militare Naționale Române și selecționate în cadrul vizitelor de documentare ai reprezentanților Agenției pentru Știință și Memorie Militară din mai 2024 și iulie 2025, la București și Pitești. Pe lângă misiunile militare propriu-

zise – de comandă a unităților, restabilire a ordinii publice și apărare a populației civile –, acești ofițeri s-au implicat activ în viața social-economică, culturală și educațională a comunităților locale, contribuind la redeschiderea școlilor, primăriilor și a bisericilor afectate de război.

În deschidere, Excelența Sa Cristian-Leon Țurcanu și domnul Anatolie Nosatii au subliniat importanța inițiativei Agenției pentru Știință

și Memorie Militară din Chișinău și a Arhivelor Militare Naționale Române din București, evidențiind valoarea documentară și istorică a proiectului. În discursurile lor, demnitarii au accentuat contribuția cadrelor militare române la reconstrucția social-culturală și educațională a Basarabiei interbelice, precum și rolul acestora în apărarea stabilității și

identității naționale într-un context istoric complex.

Ministrul Apărării al Republicii Moldova a declarat că istoria comună a Basarabiei și a României trebuie cunoscută și valorizată, mai ales într-un context regional marcat de provocări de securitate. Acesta a reiterat obiectivul strategic al Republicii Moldova de integrare în Uniunea Europeană, evidențiind beneficiile în plan economic, dar și în domeniile securității și stabilității regionale.

„Această expoziție astăzi, ne duce cu gândul înapoi la istoria noastră, care ne unește, dar totodată marchează o perioadă deloc nu ușoară prin care am trecut și ne face să ne gândim și să apreciem cu atât mai mult, aceste zile care le trăim în pace, în siguranță și cu aspirații noi, pentru Republica Moldova și pentru integrarea noastră în UE. Un obiectiv strategic, care vine cu beneficii nu doar economice, dar și în aspectul de securitate, pace și prosperitate. Vreau să apreciez buna colaborare cu Armata Română, în special în ultima perioadă. Felicit Armata Română și doresc în continuare dezvoltarea parteneriatului strategic între Armata Republicii Moldova și Armata Română”, a spus domnul Anatolie Nosatii.

Istoricul și profesorul universitar Sergiu Cataraga a subliniat rolul major pe care ofițerii și comandanții Armatei Române l-au avut în momentele esențiale ale istoriei secolului al XX-lea. Potrivit acestuia, astfel de expoziții au rolul de a readuce în atenția publicului

memoria celor care au contribuit la construirea și apărarea statului român.

„Expoziția este cu 20 de mari personalități ale Armatei Române, care au avut o contribuție deosebită în ceea ce privește evenimentele anilor 1917, 1918, 1919 și inclusiv, până în anul 1944. Când vorbim despre istoria militară a statului român și a armatei române, trebuie să ne gândim la următorul moment: cei care au trecut prin perioada secolului al XX-lea au avut o experiență foarte grea de viață”, a menționat acesta.

În cadrul acestei activități au mai fost prezentate lucrările *„Armata Română și Basarabia”*, autor colonel (r) dr. Vitalie Ciobanu și *„Armata Română pe fronturile celui de-al Doilea Război Mondial. 80 de ani de la încheierea ostilităților”*, coordonatori colonel dr. Liviu Corciu, colonel (r) ing. Marius-Marian Olteanu, dr. Iulian-Stelian Boțoghină și Doina Anghel.

În semn de apreciere pentru sprijinul acordat, de-a lungul timpului, Agenției pentru Știință și Memorie Militară, în realizarea unor importante proiecte științifice, de către Arhivele Militare Naționale Române, domnul Anatolie Nosatî, a oferit Depozitului Central de Arhivă un tablou reprezentând Poarta Eroilor Regimentului 4 Dorobanți Argeș, lucrare artistică realizată de domnul Eduard Stahi, pictor restaurator în cadrul Muzeului Militar Chișinău.

În data de 24 octombrie, delegația Arhivelor Militare Naționale Române a participat la ceremonialul militar-religios de inaugurare a Parcele de Onoare a Eroilor Români de la Tălăiești, raionul Hâncești, organizată în colaborare cu Oficiul Național pentru Cultul Eroilor, la care au mai participat și domnul Ghenadie Cojocaru, secretarul de stat din Ministerul Apărării al Republicii Moldova, reprezentanți ai Agenției pentru Știință și Memorie Militară, ambasadorul extraordinar și plenipotențiar al României în Republica Moldova, atașatul apărării din cadrul Ambasadei, directorul adjunct al Oficiului Național pentru Cultul Eroilor, membri ai corpului diplomatic și reprezentanți ai oficialităților locale, alături de locuitori ai localității Tălăiești. Proiectul a fost realizat, în cursul anului 2025, de către Oficiul Național pentru Cultul Eroilor din România în colaborare cu Agenția pentru Știință și Memorie Militară, în baza prevederilor Acordului interguvernamental dintre cele două state privind mormintele de război românești situate pe teritoriul Republicii Moldova.

Necropola de război românească din localitatea Tălăiești adăpostește osemintele a 17 militari (dintre care 6 cunoscuți și 11 necunoscuți), decedați în urma luptelor purtate în zonă, în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial. Așezământul social-cultural este

dedicat totodată memoriei celor 12 eroi români (dintre care 11 cunoscuți și 1 necunoscut), căzuți la datorie în timpul celei de-a doua conflagrații mondiale și înhumați în celelalte două locuri de înhumare situate în comuna Crasnoarmeiscoe.

Numele eroilor români cunoscuți înmormântați în locurile de înhumare identificate, vor dăinui, peste decenii, pe placa comemorativă din necropola de război de la Tălăiești, loc cu profundă rezonanță istorică pentru ceea ce a însemnat grozăvia celui de-Al Doilea Război Mondial, când Armata Română a luptat pe Frontul de Est.

Prezent la eveniment, Excelența Sa Cristian-Leon Țurcanu a subliniat importanța comemorării faptelor de vitejie ale eroilor căzuți în lupte, precum și responsabilitatea României de a contribui la securitatea regională și la evitarea repetării ororilor războiului:

„Noi, generațiile de azi, avem datoria morală de a rememora faptele lor de vitejie și de a aduce un pios omagiu celor care s-au jertfit pentru patrie și popor. Sacrificiul suprem al eroilor ne îndeamnă să păstrăm vie amintirea evenimentelor tragice ale acelor timpuri și să trecem peste egoism, peste interese mărunte și lașitate pentru a acționa în spirit colectiv întru binele și propășirea neamului românesc. România rămâne fermă angajată în asumarea rolului de aliat responsabil, în sensul consolidării securității în regiune, precum și în ceea ce privește îndeplinirea tuturor responsabilităților în calitate de membru al comunității internaționale, pentru

a perpetua pacea și a evita repetarea ororilor specifice războiului în spațiul românesc”.

La rândul său, domnul Iurie Levinschi, președintele Consiliului Raional Hîncești, originar din Tălăiești, a vorbit despre importanța acestui loc de reculegere ca simbol al unității dintre frații de pe ambele maluri ale Prutului:

„Această parcelă redeschisă astăzi reprezintă o legătură vie între generații și un semn de recunoștință pentru cei care au luptat cu inima pentru neam și țară. Ei nu mai au glas, dar prin tăcerea lor ne amintesc că pacea de azi este rodul sacrificiului lor”.

Pe teritoriul Republicii Moldova, 436 de locuri de veci, parcele de onoare și cimitire păstrează memoria militarilor români căzuți în lupte, mărturisind peste timp jertfa eroilor, care au apărut libertatea și demnitatea neamului românesc.

Putem considera că aceste activități vin să întărească bunele relații de cooperare cu armata națională a Republicii Moldova, Arhivele Militare Naționale Române dorind să acorde tot sprijinul necesar pentru realizarea proiectelor comune care privesc cercetarea documentelor de arhivă, precum și realizarea interoperabilității Arhivelor Militare din România și Republica Moldova.

Fotografiile au fost puse la dispoziție de domnul Sveatoslav Rotari, căruia îi mulțumim pe această cale.

Comandor Marius-Corneliu CROITORU

EDITURA MILITARĂ ÎN PRAG DE SĂRBĂTOARE - 75 DE ANI -

Halatul Cercului Militar Național cu ambianța sa fastuoasă a găzduit, la data de 9 decembrie 2025, ceremonia împlinirii vârstei de 75 de ani de activitate neîntreruptă a Editurii Militare.

Publicul numeros, alcătuit din înalți oficiali ai Ministerului Apărării Naționale, oameni de cultură, iubitori al muzei Clio și cititori fideli, a demonstrat succesul de care se bucură Editura Militară.

Domnul Marius Iorgulescu, directorul instituției, a punctat în discursul său de deschidere cele mai de seamă momente din istoria editurii, care a luat ființă la data de 27 decembrie 1950, modalitățile în care a parcurs atât perioada comunistă, cu rigorile și limitările sale, cât și intervalul de după anul 1990, când piața de carte a înregistrat fluctuații însemnate și gustul pentru lectură s-a diminuat. De asemenea, a subliniat revenirea editurii după anul 2000, prin inițierea unor colecții noi, participarea la târguri și expoziții, la saloanele de carte naționale și internaționale, prin reluarea contactelor cu edituri

Mihail Sava, locțiitor pentru planificare al șefului Statului Major al Apărării.

Domnul general-maior Liviu Marian-Mazilu, comandantul Comandamentului Logistic Întrunit, a evidențiat importanța structurii în cadrul Ministerului Apărării Naționale, dar și în rândul instituțiilor de cultură de elită din întreaga țară.

Pentru eforturile și strădania depuse în slujba cărții, Editurii Militare i-a fost conferită Emblema de Onoare a Secretariatului General și Emblema de Onoare a Statului Major al Apărării.

De asemenea, Emblema de Onoare a Logisticii a fost acordată unor salariați civili ai editurii, pentru întreaga activitate depusă.

Un moment aparte l-a constituit conferirea plachetei aniversare a editurii și a diplomei de excelență unor colaboratori care, prin lucrările lor, au contribuit la imaginea instituției, domnului profesor universitar dr. Dumitru Preda, domnului profesor universitar dr. Petre Otu și domnului colonel (r.) dr. Alexandru Mihalcea.

străine, prin colaborarea cu noi autori și organizarea Salonului de Carte „Polemos”.

Secretarul general al Ministerului Apărării Naționale, domnul Codrin Munteanu, a subliniat în cuvântul său, rolul de seamă al Editurii în promovarea valorilor și culturii identitare.

Mesajul șefului Statului Major al Apărării a fost transmis de către domnul general-maior Claudiu-

Acum, la ceas aniversar și la cumpăna dintre ani, urăm și noi Editurii Militare viață îndelungată, titluri noi, colaboratori cât mai mulți și cititori numeroși. Parafrazând sloganul instituției, îi dorim să ne „înarmeze cu cărți” pe mai departe.

La mulți ani!

Dr. Oana-Anca OTU

Liviu Corciu, *Justiția militară în perioada Războiului de Întregire (1916-1920)*, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, 2025, 430 p.

La prestigioasa Editură a Universității „Alexandru Ioan Cuza”, prima instituție de învățământ superior din România, a apărut recent lucrarea: *Justiția militară în perioada Războiului de Întregire (1916-1920)*. Autorul ei este colonelul dr. Liviu Corciu, jurist de profesie și director al Arhivelor Militare Naționale Române vreme de șapte ani. Volumul, bazat pe teza de doctorat susținută la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”, abordează modul cum a funcționat justiția militară în anii celui mai mare conflict purtat de români până atunci și care s-a încrustat în opinia publică autohtonă drept „Război de Întregire”.

Istoria acestui episod belic a fost scrisă vreme de decenii ca o filă de eroism. Multe secvențe care puteau întina blazonul patriotic au fost fie trecute sub tăcere, fie menționate fugitiv. Din rândul acestora menționăm: înfrângerile de pe front, evacuarea, refugiul, ocupația inamicului, prizonieratul, scăderile comandamentelor și ale unor comandanți de rang înalt, trădările și dezertările la inamic etc.

Iată că, domnul colonel dr. Liviu Corciu se oprește asupra unuia dintre subiectele ocolite de cercetarea istorică în secolul care a trecut de la încheierea războiului. Pe lângă ineditul temei, remarcăm efortul documentar al autorului care a investigat cu prioritate, fonduri de arhive din instituțiile militare și civile de profil, multe din ele în premieră, precum și o consistentă bibliografie, română și străină, constând în volume de documente, monografii, culegeri de studii, memorialistică, studii apărute în periodice etc.

Acest efort substanțial i-a permis să abordeze într-o primă secvență, evoluția justiției militare românești la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea. Ulterior, în celelalte capitole autorul detaliază măsurile legislative adoptate în sprijinul efortului de război și modul cum justiția militară a funcționat în cele trei campanii ale armatei române – 1916; 1917-1918; 1918-1920.

De mare interes istoriografic este modul de organizare și administrare a justiției militare în timpul operațiilor armatei române în anii 1916-1920, iar exemplele sunt edificatoare, cum ar fi analiza atentă a situațiilor de la Divizia 1 infanterie, în cele două bătălii de la Jiu (octombrie- noiembrie 1916) și de la Brigada 7 Mixtă (decembrie 1916-ianuarie 1917) sau trădarea

colonelului Alexandru D. Sturdza.

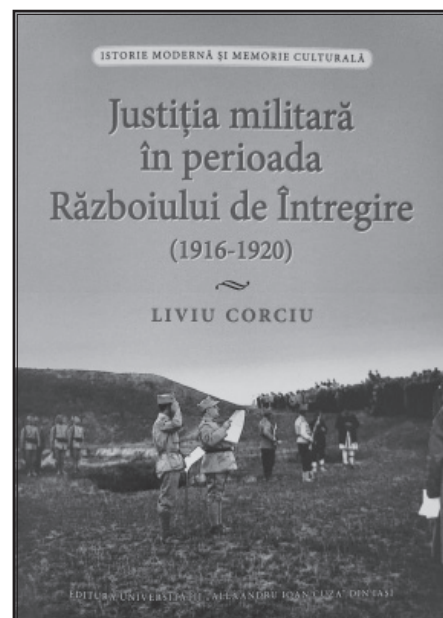
Lucrarea se remarcă printr-un spirit critic, autorul precizând că actul de justiție a fost, nu o dată precar, din cauza și insuficienței personalului și lacunelor acestuia în ceea ce privește pregătirea

juridică. Justiția militară a fost percepută foarte adesea ca o prerogativă a actului de comandă, ceea ce a facilitat abuzuri din partea comandanților de rang înalt. De altfel, demonstrează autorul, nu a existat nici un istoric medical al celor condamnați la moarte și executați, sănătatea lor mintală nefiind diagnosticată de specialiști, care ar fi putut aduce în discuție și anumite circumstanțe atenuante. O atare situație se explică, scrie autorul, prin lipsa unei tradiții, dar și prin împrejurările excepționale ale stării de război.

Un alt merit al cărții este acela că analiza cazului românesc este dublată de abordarea modului cum a funcționat justiția militară în tabăra aliaților României – englezi, americani, francezi, australieni, neozeelandezi etc.

În concluzie, lucrarea domnului colonel dr. Liviu Corciu analizează un subiect ignorat de istoriografia națională. Ea este bazată pe amplă și solidă investigație, pe un spirit critic dezvoltat și are o deschidere semnificativă către dezbateră de idei pe plan internațional.

Mai reținem că lucrarea a fost lansată la 29 octombrie 2025, la Iași, în cadrul Zilelor Universității „Alexandru Ioan Cuza” și la Târgul de carte „Gaudeamus” (5 decembrie 2025), bucurându-se de o largă apreciere din partea specialiștilor și a publicului prezent.

Dr. Oana-Anca OTU

Petre Otu, *Generalul Dumitru Iliescu. Iluzia gloriei militare*, Editura Militară, București, 2025, 564 p.

Recent la Editura Militară în tradiționala colecție *Lideri Militari* a apărut monografia dedicată generalului Dumitru Iliescu, autor fiind profesorul universitar dr. Petre Otu, președinte de onoare al Comisiei Române de Istorie Militară.

Născut la Drăgășani la 24 septembrie 1865, Dumitru Iliescu a avut o carieră militară prodigioasă, ajungând la gradul de general de brigadă și la funcții dintre cele mai însemnate dintre care reținem secretar general al Ministerului Apărării Naționale (1914-1916), subșef și șef al Marelui Cartier General al armatei române în toamna anului 1916.

A fost principalul responsabil al pregătirii armate în vederea războiului și tot el a condus operațiile acestuia în primele luni de campanie, soldată cu o înfrângere militară de proporții. Prin urmare, el a fost considerat de contemporani „tapul ispășitor” al acestei grave înfrângeri militare, postură care s-a impus în istoriografie.

În lucrare, profesorul universitar dr. Petre Otu amendează această perspectivă exclusiv negativă, analizând nuanțat activitatea lui Dumitru Iliescu de-a lungul carierei sale de peste 35 de ani. De precizat că autorul nu își propune, așa cum arată în prefață, nici o nouă condamnare istoriografică și nici o reabilitare postumă a acestei personalități, obiectiv care considerăm că a fost atins pe deplin.

Lucrarea este constituită din trei părți. Prima dintre ele, cea mai consistentă, se concentrează asupra biografiei lui Dumitru Iliescu. El a fost șef de promoție al Școlii Fiilor de Militari de la Craiova și al Școlii Militare de Ofițeri din București. A urmat studii militare și civile în Franța, fiind coleg cu frații Brătianu, Ionel și Vintilă, lideri proeminenți ai Partidului Național Liberal, care i-a adus concomitent, unele avantaje și impedimente pe parcursul activității. A fost un strălucit profesor la Școala Militară de Ofițeri de Artilerie și Geniu și la Școala Superioară de Război, a lucrat cu prințul moștenitor Ferdinand, care i-a apreciat calitățile, a îndeplinit și alte funcții importante, fiind considerat o „podoabă” a artileriei.

Activitatea sa în timpul neutralității și a primelor luni ale războiului a subsumat erori majore, acestea fiindu-i imputate de contemporani, care l-au transformat în principalul responsabil al eșecurilor de pe front. Schimbat din funcția de șef al Marelui Cartier General a fost trimis în Franța, ca reprezentant al armatei române, poziție din care și-a dat demisia la 1 mai 1918. În perioada interbelică a încercat să intre în politică și s-a ocupat de afaceri, fără a mai avea un rol major în viața publică.

În a doua parte a volumului sunt reproduse pentru prima dată în istoriografie însemnările sale din anii 1914-1915. Ele sunt relevante atât pentru activitatea sa în fruntea Secretariatului General al ministerului de resort, cât și pentru realitățile din epocă.

În sfârșit în partea a treia sunt inserate o serie de documente, în principal corespondență cu diverse personalități, care completează prin noi date, informații și nuanțe atmosfera din perioada neutralității. Un punct de interes este cea purtată cu Ion I.C. Brătianu, președintele Partidului Național Liberal și primul ministru al țării, la care se adaugă scrisorile lui Traian Stârcea, atașatul militar român la Viena.

În ansamblu, istoriografia, cea militară în special, s-a îmbogățit cu o monografie de un înalt nivel științific dedicată unei personalități controversate, dar și unei perioade foarte complicate din istoria națională.

Dr. Oana-Anca OTU

CONTENTS

The Crimean War. The Clash of Empires and the Unification of the Romanian Principalities - Colonel Cezar Cucoș ♦ The “Star of Romania” Order conferred in 1895 to Anghel Saligny - Laurențiu-Ștefan Szemkovics, Ph.D. ♦ “The Powder Keg of Europe” in the Midst of the First World War (1914-1916) - Cornel Mărculescu, Ph.D. ♦ Sovereigns of Great Romania Visit to Bukovina (May 16-17, 1920) recorded in the Pages of the “Official Monitor” - Luminița Giurgiu, Ph.D., Teodora Giurgiu, Ph.D. ♦ Romania’s Defense Industry in 1976-1977 - Viorel Gheorghe, Ph.D. ♦ Varia ♦ Agora/Anniversary ♦ Review

Președintele României

Dorind a răsplăti meritele

Revistei

Document. Buletinul

Arhivelor Militare Române

cu prilejul aniversării a 25 de ani de la apariția primului său număr,
în semn de apreciere a profesionalismului și a contribuției deosebite
aduse la promovarea științei militare și a culturii de securitate,
atât în rândul personalului armatei, cât și la nivelul societății civile,

Conferă

Ordinul „Meritul Cultural”

în grad de „Cavaler”, Categoria II- ”Cercetarea științifică”.

K. Jpl.
Președintele României
Klaus - Werner Iohannis

Ministrul
O. Ionescu

Decret nr. 1144 din 28.08.2023

Brevet MCCvH nr. VII

Cancelarul Ordinilor
Krugler

Nr. crt. 108015

